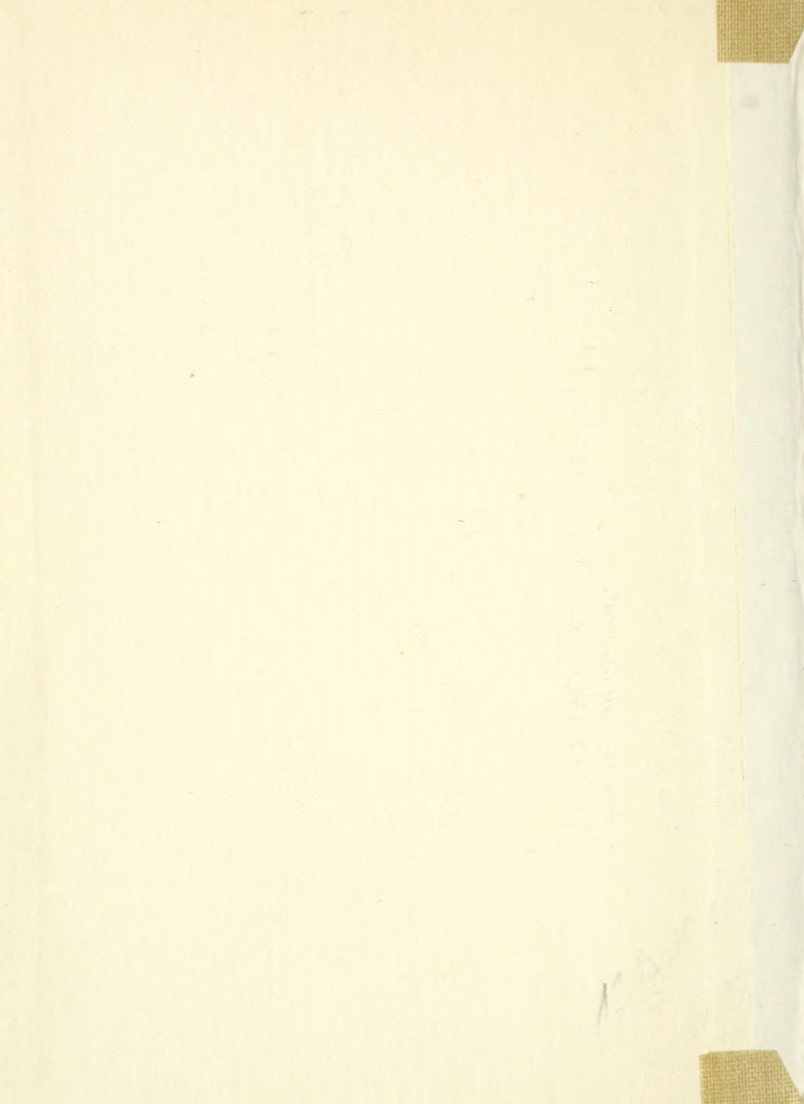
ZLATOROH

RKA ILLUSTROVANÝCH MONOGRAFI

VYDÁVÁ S·V·U·MÁNES V PRAZE

JOSEF JUNGMANN

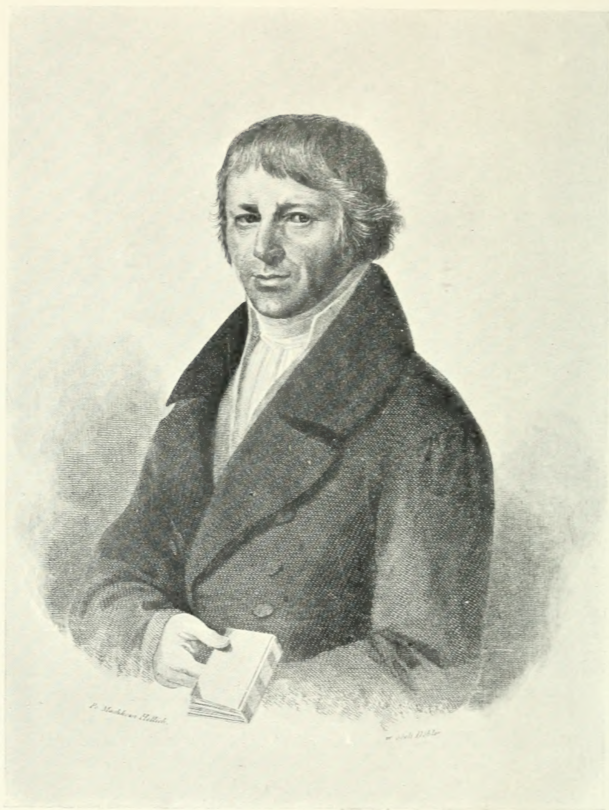

4.50

ZLATOROH

ZLATOROH
SBÍRKA ILLUSTROVANÝCH
MONOGRAFIÍ
POŘÁDÁ MAX ŠVABINSKÝ

SVAZEK OSMÝ AŽ DEVÁTÝ

JOSEF JUNGMANN
DLE MACHKOVA ORIGINÁLU KRESLIL HELLICH,
DO OCELI RYL DÖBLER

ZLATOROH

SBÍRKA ILLUSTROVANÝCH MONOGRAFIÍ

POŘÁDÁ MAX ŠVABINSKÝ

NÁKLADEM SPOLKU VÝTV. UMĚLCŮ MÁNES V PRAZE

E. CHALUPNÝ:

JOSEF JUNGMANN

Se 10 přílohami.

REPRODUKCE Z GRAFICKÉHO ÚSTAVU JANA ŠTENCE V PRAZE.
TISKEM DĚLNICKÉ KNIHTISKÁRNY V PRAZE. MYSLÍKOVA UL.

HUDLICE

»Život náš pomine jako sen, co jsme pro vlast učinili, to zůstane«. Zádumčivou moudrost indickou s podnikavou pílí evropskou, všelidský názor světový s obětavostí vlasteneckou v několika slovech těchto spojil český duch Josef Jungmann.

Jen ve slovech? Ne, za slovy těmi stojí a jimi prozařuje povaha, život i dílo podivuhodného muže tohoto, jenž se vším svým širokým rozhledem, přes nekonečné překážky zasvětil síly své utlačenému rodnému jazyku a drahému koutku země, kam jej postavil osud. A také osud jeho zrcadlí se v oněch slovech. Dílo jeho zůstává a po věky zůstane základem chrámu národní osvěty české, ale život jeho pominul jako sen, zapomenutý při procitnutí. Vidíme plný proud jeho práce, ale prameny jeho vytryskly z hlubin nám nedohledných a neznámých. V jaké půdě strom ducha jeho klíčil a rostl z mládí? Jaký dobrotivý déšť jej zavlažoval, jaké slunce osvětlovalo a zahřívalo, jaké bouře a nepohody se přehnaly přes jeho korunu, jaký zákeřný hmyz jej hryzl od kořene po listí? Kolik otázek, tolik záhad. Hlavní klíč k jeho životu, dopisy nejdražšímu příteli Markovi začínají se teprve v třicátém čtvrtém roce jeho života, kdy Jungmann stojí před námi už jako hotový mistr a tvůrce stěžejných svých prací — rozmluv o českém jazyku, Ztraceného ráje, Ataly a jiných skrovnějších. Ale jak v tohoto mistra vyrostl, jakými cestami dospěl od kolébky a plahočení studentských let až k pevnému zakotvení v končinách, zvolených za cíl celoživotní práce, je tajemství. Jungmannův mladistvý život a vývoj zahalen je v nepro=

niknutelné šero, které nikdy neustoupí dennímu světlu. Jen tu a tam jiskra jistoty ozáří některý bod, a místy bludičky domněnek a klepů lákají lehkověrné hlavy k pomluvám a křivým výkladům o nesmrtelném mrtvém, který již za živa k nejedné pomluvě mlčel, a po smrti nikdy úst neotevře na svou obranu. Nikoli hrubé ruce školácké mosaiky, trpělivě ale neotesaně skládající slepené obrazy z materiálu nejrůznější podoby a ceny bez pochopení rozdílů jednotlivých kusů, nýbrž jen jemné rozlišení jistoty a nejistoty, pravděpodobnosti a smyšlenky, fakta a klepu, jen výklady skutkův osoby z její vlastní povahy a ne z cizích domněnek mohou vésti k vystižení předmětu plného tolikerých nesnází, k obrazu muže mizícího chvílemi v nejistotě jako postava Homérova.

Se skromností a oddaností, kterou ukládá spisovateli obtížná situace a blízkost úctyhodného zjevu, ale zároveň s neodbytnou odvahou a vytrvalostí, kterou pravda sílí ruku svých bojovníků, počínám tento nástin života Jungmannova.

JUNGMANNŮV RODNÝ DŮM V HUDLICÍCH

Veliký obnovitel české literatury (jak jej nazývá životopisec jeho Zelený) pocházel z Berounska. Praděd otce jeho přišel prý s bratrem svým z Duchcova v 17. století, když na Berounsku se objevily rtuťové doly, do Hudlic, vesnice dvě hodiny na jihozápad od Berouna zajímavě položené na svahu pod velikou malebnou skalou, obklopené horami a údolími podbrdskými, a usadil se tam. Pravnuku prvního Jungmanna hudlického, 33letému Tomáši a jeho 30leté choti Kateřině rozené Kinské, narodil se zde v domku, který až podnes je dosti věrně zachován, dne 16. července 1773 Josef Jungmann jako šesté dítko jeho.

O četné rodině Jungmannově nevíme zpráv podrobnějších. Nevíme, jaké vlastnosti Josef zdědil po rodičích. Pravděpodobno je, že byli velice pracovití a spořiví. Otec byl, jako jeho předkové i mladší příbuzní, obuvníkem a kostelníkem, mimo to hospodařil na svém kousku pole, a touto několikerou prací pomohl si k nevelikému jmění. Ale přes to Josef nebyl by asi býval dán na studie zrovna tak jako nestudovali jeho tři starší bratři, kdyby matka, jakožto žena kostelníkova dvojnásobně zbožná, nebyla ho už jako nemluvně zaslíbila stavu kněžskému. Když pak ve škole rodiště svého jevil opravdové schopnosti, byl dán do německé školy piaristů v Berouně, aby se naučil cizímu jazyku, tehdy pro studie v Čechách nezbytnému.

Jedenáctiletý odešel z domova, aby od té doby ztrávil skoro celý život ve školních síních. Nepřilnul k přírodě, od níž ostatně omezená kázeň professorské rákosky jej odstrašovala, a trávil život nad knihami. Tři

leta se trápil s němčinou, nežli ji dokonale ovládl. Jeho bystrost, paměť a píle mu pomohly přes tuto hradbu vzdělání školního. Ale vlohy ty přispěly i k tomu, že v paměti a vnímavé mysli jeho navždy utkvěl již od těchto školských let pocit hlubokého příkoří, činěného za germanisujícího systému Josefa II. českému jazyku v jeho vlasti.

Po třech letech školy berounské, k nimž asi přidružil se ještě rok soukromého studia latiny, patnáctiletý Josef Jungmann přijat byl r. 1788 do druhé třídy piaristického gymnasia v Praze. Studoval pak na ústavě tom čtyři leta s výborným prospěchem.

Byla to leta vzrušujících událostí světodějných. 1788 až 1792! Jaké převraty udály se v tu dobu v Evropě! Veliká revoluce francouzská otřásla ovzduším celé Evropy, a v Rakousku smrt Josefa II. byla obratem od osvícenské vlády centralistické k mrtvolné reakci Františka II. Zdali a jak události ty zanechávaly přímé stopy v duchu dospívajícího jinocha hudlického? ptáme se a neslyšíme odpovědi ani od Jungmanna samého ani od osob jiných. A přec i tato leta působila naň pronikavě, ač potichu. Byl nucen soukromým vyučováním vypomáhati ve výživě nejen sobě, nýbrž i mladšímu bratru Antonínovi, který také dán byl do Prahy na studie. Kromě toho učil se ještě sám cizím jazykům. Tolikerá práce vedle studií školních napínala jeho síly do krajnosti, i stala se mu již tehdy druhou přirozeností neuvěřitelná píle, která jediná umožnila jeho pozdější dílo životní, dílo rozsahu ohromujícího. Práce ta jej též uvedla ve významné poměry spole-

BEROUN
DLE RYTINY G. DÖBLERA

čenské. Chudý student, učící v zámožných rodinách, zakoušel trpkého ovoce nemajetnosti, ústrků všeho druhu. Byl svědkem a obětí lidské nešetrnosti, neuznalosti, úskočnosti přátel i nepřátel, nadutosti a nenapravitelnosti svěřenců svých, a z toho všeho v duši nevolníkova syna klíčily názory pessimistické, spojené s tichým vzdorem proti útisku soukromému i veřejnému.

Oddechem v práci byla sanguinickému mladíku tu a tam nesmělá zábava s děvčaty, pak literatura, zpěv a hudba, v níž vynikal jako houslista a která mu asi také napomáhala v starostech o chléb. Ale nejdražšími chvílemi, pravým osvobozením z každodenních pout bývaly mu doby prázdnin: když pěšky putoval z Prahy do Hudlic a za Dušníky rozvlnilo se před ním půvabné a malebné Berounsko, tím více pak když dorazil do rodné dědiny a rodného domku, okříval jako znovu narozený, ba vzpomínal na sladké ty okamžiky ještě jako kmet. Byly to jediné příjemné dojmy z jeho let školních, a týkaly se právě života mimo školu.

V devatenácti letech Jungmann dostal se na filosofické studie pražské university, kde pestře na sebe narážely myšlenkové směry tehdejší. Jesuitské církevnictví i osvícenský racionalism, kosmopolitism i vlastenectví české tu zápasily o nadvládu nad mladistvými myslemi posluchačů. Němec I. Cornova budil v mládeži lásku k rodné zemi a její minulosti, Čech S. Vydra ještě horlivěji lásku k mateřskému jazyku, v jehož obrození věřil přes to, že Pelcl, Dobrovský, Ungar a jiní učení vrstevníci o něm pochybovali. Vydra i kolega jeho

A. Strnad — oba i s Cornovou členové bývalého řádu jesuitského, nedávno zrušeného — to asi byli, kdo přivedli Jungmanna k důkladným studiím fysikálním, mathematickým a zeměpisným, Němec A. G. Meissner pak, první evangelík mezi professory university pražské, spolu se starším K. J. Seibtem vzbudili v něm zálibu pro klasickou literaturu a myšlenkové i umělecké representanty 18. století, z nichž oblíbil si hlavně duchaplného, útočného Voltaira. Voltaire vábil jej nejen svobodomyslným směrem myšlenek a pohrdavostí vůči slabostem a nectnostem většiny lidské společnosti, v čemž Jungmann se s ním shodoval, nýbrž i hbitou pohyblivostí ducha, jiskřivou satirou a řízným, útočným vtipem, vlastnostmi imponujícími váhavému a nesmělému selskému synku českému právě proto, že sám jich postrádal.

Z Voltaira i jiných tehdy moderních a módních spisovatelů Jungmann pilně si pořizoval výpisky. Studoval je skoro vesměs v originále, vládna rozsáhlou znalostí jazyků (angličiny, frančtiny, vlaštiny, španělštiny, později také polštiny a ruštiny, mimo němčinu). Ale neutonul ve velikých literaturách cizích, nýbrž hlásilo se v něm již silně k životu vědomí české. Hlavní popud k tomu sám přičítá studu, který pocítil ve dvacátém roce doma v Hudlicích, když nedostatečná zběhlost v českém jazyce zahanbila jej před nestudovanými venkovany. Jistě ho ve směru tom vedl i vliv Vydrův a F. M. Pelclovy přednášky o českém jazyce na stolici právě tehdy r. 1792 zřízené při pražské universitě. Ale není důkazu, že by kterýkoliv učitel a

vůbec jednotlivec byl býval přímým původcem jeho dráhy vlastenecké, jakým později Jungmann sám se stal mladší generaci. Nejmilejšího svého učitele a nejohnivějšího z vlasteneckých professorů Vydru Jungmann sám cenil a v paměti choval více jako šlechetného člověka a výborného učitele nežli jako českého křisitele. Zároveň se Jungmanna dotkl také literární ruch české omladiny, vedené A. J. Puchmajerem. Ale Jungmann s nikým z představitelů směru toho se důvěrněji nesblížil literárně ani osobně, ačkoli ve své skromnosti si jich vážil více, nežli zasloužili. Patrně si ani netroufal hráti mezi nimi nějakou úlohu a probíjel se v praktickém životě i v literatuře ostýchavě a osamoceně. Na obloze literatury české hvězda jeho vycházela dojemně skrovničce: r. 1795, ve 22 letech věku vystoupil v Puchmajerově »Sebrání básní a zpěvů« ponejprv na veřejnost — bezvýznamným epigramem o 4 řádcích, jejž podepsal J. J.

Téhož roku dostudoval, opět výborně, tříletí filosofické. Proti vůli matčině se pak odvrátil od kněžství, k němuž necítil pražádné lásky, a oddal se studiu práva, k němuž ho sice také nevedla náklonnost, které však se mu aspoň přímo neprotivilo.

Po celá čtyři leta, ztrávená na fakultě právnické, život Jungmannův se nezměnil. I tehdy byl nucen živiti se soukromým vyučováním. Složiv zkoušku, pro zaměstnání ono tehdy předepsanou, zlepšil své poměry aspoň o to, že nyní byl mu otevřen přístup k lepším místům vychovatelským v rodinách zámožných, z části také šlechtických.

Myšlenkové ovzduší jej obklopující se také nezměnilo. I v právnictví pronikaly obdobné směry jako ve filosofii, a novověký racionalism, který již u Hobbesa v theorii se jevil jako nauka přirozeného práva a státního absolutismu, v době josefinské a v letech po ní následujících opanoval i přední právníky a národohospodáře rakouské. Ideje, které ve Francii vedly k revoluci a republice, v Rakousku dosti dobře se snesly s formou policejní monarchie. A nebylo to jen jejich zneužití, neboť ani demokratický Rousseau nebyl bezpodmínečným fanatikem demokracie. Teprve když později František II. a Metternich vystupovali příliš reakčně, ideje inteligence se systému vládnímu odcizily docela. Před r. 1800 bylo k takovému rozporu ještě daleko. I literární dráha Jungmannova pokračovala v době té stejně jako byla začala: zdlouhavě a nesměle. Teprve tři leta po prvém pokuse, r. 1798, vystoupil opět na veřejnost — ale zas jen se čtyřmi epigramy. Jako ponejprv, tak i tentokráte Jungmann obírá se ve svých verších poněkud posměšně ženami. Jsou to zjevné stopy nevyřízeného poměru k druhému pohlaví u dospívajícího sličného muže, jenž pro chudobu a prosté vychování postrádal času na zábavy a na výcviky ve dvornosti, a mstil se nedosaženým ideálům jinošských tužeb aspoň polovičatou satirou. V jeho výpiskách, zachovaných z těchto let, je nápadně mnoho citátů z francouzských tehdy módních invektiv na dcery Eviny, i viděti jasně pramen a inspiraci prvých jeho veršů. Zrcadlí se v tom jasně kus jeho tehdejší nálady, který jej přivedl dosti blízko epigonské jalové Gleimovské

lžierotice školy Puchmajerovy, který však jej opustil, jakmile duch jeho vyspěl k větší samostatnosti a jakmile také zevnější poměry jeho se příznivě změnily. Jakýsi náběh k tomu lze spatřovati v Jungmannově překladě Goldsmithovy erotické romance »Poustevník« z r. 1797. To již není persifláž, nýbrž touha po lásce.

Roku 1798 Jungmann pak přímo zabočuje na dráhu, kterou s rostoucím úsilím kráčel celý život. Je to snaha otevřít životu českého národa a zvláště jazyku rodnému nová pole vzdělání, nové formy kulturní, razit nové cesty k nejvyšším cílům. Pětadvacetiletý mladík uvádí do české literatury poprvé složitou formu básnickou — sonet.

»Těžké vybrání« slove tento prvý pokus o českou znělku. Na první krok podařil se velmi pěkně, a již z několika těch řádků je vidět budoucího mistra jazyka. I trochejská forma znělky této osvědčila životnost neobyčejnou: sonety Kollárovy, které pak po dlouhá desetiletí byly předními zjevy této veršové formy v české literatuře, jsou tvořeny podle vzoru Jungmannova. Za prvým sonetem následoval druhý »Létaví mravenci«, formy poněkud jiné, obsahu obdobného. Erotický živel, jenž v epigramech Jungmannových se halil v slabou satirickou negaci, v sonetech vystupuje positivně a mnohem zdařileji. V prvém básník líčí spor dvou lásek dívčích, které se o něho pokoušejí, v druhém opěvuje »lásku« hmyzu, v níž přirovnává tyto nepatrné tvory k lidem. Volba předmětu obou sonetů sama je výmluvným dokladem jeho tehdejšího cítění a smýšlení.* Jeho ústa mluvila to, čím překypovalo

* Murkova domněnka, že prvý sonet není prožitý a v obou sonetech že Jungmann si vzal za vzor Bürgera, je ukvapená. Tu tam u Jungmanna se najde myšlenka nebo slovní obrat připomínající Bürgera; cena celku však tím neklesá (jako Virgil, Dante a j. přebírali jednotlivosti z Homéra) naopak Jungmann svůj »vzor« překonal. (Sr. druhý jeho sonet a Bürgerovy rozvleklé »Elementy« nebo »Seufzer eines Ungeliebten«.)

srdce — vyslovovala radost i tíseň lásky, ale zároveň zní tu již jedna z nejvznešenějších myšlenek, jež vlivem indickým později se v Jungmannovi upevnila a provázela jej až do hrobu: představa o jednotě všeho tvorstva, pojetí zvířat, ba i rostlin a hvězd jako slabších bratří lidstva, rovných člověku v opojení smyslův i nesmrtelnosti rodu. Plným hlaholem zvonu zní a dávno před Kosmickými písněmi Nerudovými pne se do filosoficko-náboženských výšin nadšený závěr druhé znělky, nejhlubšího sonetu, jaký kdy česky byl napsán, závěr ukazující až ke kosmické erotice Březinově:

»Láskou všeho tvoru srdce bije,
láska v lítém moři pod jeky,
v země kvítí, v nebes světle žije...
Láskou vesmír trvá po věky«.

Kdo promluvil tato slova, nemohl ovšem jinak nežli s vnitřní trýzní a odporem protloukat se jak odstrkovaný parobek bohatými rodinami, kde se potkával spíše se vším jiným nežli s láskou. Posléze ve čtvrtém roce práv odhodlal se k rozhodnému kroku, zažádal za vypsané místo professorské na gymnasium do Litoměřic, a již v červnu 1799 nastoupil tento úřad.
Pokládal professuru zprvu jen za prozatímnou existenci, kterou by se bez trampot soukromých hodin uživil až do té doby, než se dostane na nějaký úřad právnický. Proto jako již v Praze u advokáta, tak i v Litoměřicích na magistrátě cvičil se v praktickém právnictví připravuje se ku zkoušce apelatorní. A jako vše čeho pozbýváme stává se nám milejším, jako právnické povolání vůbec počíná začátečníka poutati teprve po škol-

ních studiích v praxi, tak Jungmann teprve nyní se za=
miloval do práv, která se mu dříve příliš nelíbila. Ně=
jaký čas váhal mezi obojím povoláním. Ale když již
na podzim 1799 se stal učitelem skutečným, kdežto
lepšího místa právnického nenalézal, setrval při škole.
Valně k tomu přispěli sympatičtí jeho starší kollegové
na ústavě a jiní známí, kteří osamělého dotud začá=
tečníka uvedli v milou společnost, pěstující hudbu a
zpěv. Ve společnosti té pak Jungmann našel i družku
života: r. 1800 pojal za choť 19letou švakrovou své=
ho kollegy Hájka, Johannu Světeckou neboli »Jani=
čku«, jak jí říkával sám.

Tak konečně v 27 letech Jungmannovi zasvitla jitřenka
utěšenějších dob po krušných letech studijních. Povo=
lání professorské, byť dosti hubeně placené, přece ne=
konečně vynikalo nad nejistý kočovný, sebezapření a
odstrkování plný život předešlý. V kruhu rodiny, kte=
rá byla požehnána šesti dítkami, a v společnosti vzdě=
laných i jemnocitných známých mohl požívat jakéhos
takovéhos uspokojivého oddechu po dobách existen=
čních nesnází a po každodenní neunavné práci nového
úřadu.

Leč oddechu a uspokojení Jungmann neznal. Jakmile měl zajištěn holý život, neviděl v něm než možnost pracovat co nejvydatněji pro svůj národ, jehož strastiplný úpadek a zmrtvělost současná drásala mu nitro jako trýzeň vlastní. Hlavou mu vířily plány literárních prací a hned jal se k nim připravovat.

První přípravou k zdokonalení jazyka a slohu byl mu překlad Miltonova »Ztraceného ráje«. Zní jako pohádka, čteme-li pozdější Jungmannovo sdělení, že toto velkolepé dílo mělo být pouhou přípravou většího díla původního, a vidíme, jak poctivě a opravdově myslil zásadu, kterou vštěpoval svým posluchačům: »Člověk sobě nemůže postaviti příliš vysokého cíle. Kdo nejdále chtěl, daleko dohodil; avšak kdo hodil leda házel, tomu kámen před nohama spadl«. Jak daleko a vysoko mířil sám, když pouhá přípravná práce jeho stala se mezníkem v dějinách české literatury!

Ještě podivnější je, že kromě uvedeného sdělení autorova nevíme o této Jungmannově práci skoro ničeho než to, co lze seznat rozborem díla samého a rozborem povahy Jungmannovy.

Hned volba originálu nebyla dlouho náležitě objasněna. Světový názor Miltonův ani jeho náboženské stanovisko v doslovném znění Jungmannovi nevyhovovaly. Proč tedy si vybral právě toto dílo k překladu? Nalézal v básni tóny jiné, které budily v jeho vlastním srdci ozvěnu: tóny idyllického poklidu rajského, hudbu sfér nebeských, harmonickou barvitost přírody pozemské a ideální lásku manželskou — vše, po

čem až dosud marně byl toužil a co i teď jenom chvílemi sám zažíval. Imponovala mu velebná plastika díla v líčení nadlidských bytostí, protiva zoufalé malichernosti a šosáctví tehdejšího života veřejného, které Jungmanna tísnily celý život. Nalézal tam i zpověď a kritiku odvěké slabosti lidské, která se srovnávala s jeho trpkými zkušenostmi a z nich vytrysklým názorem o společnosti lidské, a charakteristické jest, že osudný pád prvního muže je tam motivován vztahem pohlavním, což opět se shodovalo s tehdejšími názory Jungmannovými. Eva s Adamem klesají u Miltona pro lásku stejně jako mravenci v Jungmannově znělce. V epopeji Miltonově byly zkrátka těžké mraky, jako na obzoru duše Jungmannovy. Ale bylo tam i výsluní, po němž toužil. Epos Miltonův i literárně blížil se místy jeho ideálu, a předmětem svým — stvořením světa, pádem andělův i prvních lidí měl oproti Homérovi, Dantovi nebo Tassovi ještě vždy více časovosti a srdečné svůdnosti než kterákoli z jejich starších, dobově i místně omezenějších básní.
Jungmannovi byl znám i epochální význam básně Miltonovy pro novověkou literaturu, zvláště německou. Roku 1800, kdy Jungmann jal se ji překládat do češtiny, byla již přeložena do italštiny, frančtiny, polštiny i ruštiny, do němčiny dokonce pětkrát a vydána ještě vícekráte. Osmnácté století v Německu patřilo slepému Homérovi novověkému, Miltonovi. Bodmerův překlad Ztraceného ráje z r. 1732 byl z nejdůležitějších zjevů ve vývoji nové literatury německé. Stal se populárním u vzdělanějšího čtenářstva, byl vzo-

rem Klopstockovi a jiným básníkům německým. Vliv díla Miltonova a obliba jeho neochabovaly ani později. Goethe psal roku 1799 Schillerovi, že Ztracený ráj přes nedostatky předmětu je uměleckým dílem ceny ojedinělé a nepomíjející. I r. 1910 Ztracený ráj byl vydán německy znova a z povolaných úst bylo napsáno ještě koncem r. 1911, že řeči o Miltonově »nudnosti« jsou bajkou vzniklou proto, že většina čtenářů neumí číst a chápat. ‹O. Hauser v N. Fr. Presse.› Ve Francii r. 1805 vydán byl Delillem ‹de Lille› nový překlad, který přes přepychovou úpravu díla vynesl veliké tisíce, r. 1836 následoval opět nový překlad francouzský, a tak dále. I do polštiny Ztracený ráj byl později přeložen ještě dvakrat. V Anglii populárnost a vážnost jeho se téměř rovnala, ba podnes rovná Shakespearově; Evropou koloval epigram Drydenův, prohlašující Miltonovo dílo za synthesu předností poesie řecké a římské.

Jungmann tedy i literárně stál na výši doby, zvoliv si tuto velebáseň k překladu. Tím více stál na výši úkolu v provedení, svrchovaně obtížném. Ani čeština »zlatého věku« Veleslavínského neměla dost bohaté dikce, aby stačila na vyjádření všech výrazů, pojmův a obrazův eposu vyčerpávajícího téměř na dno poklad anglického jazyka, tím méně čeština stěží se probouzející po dvěstěleté zanedbanosti. Jungmann byl nucen pro svůj překlad teprve shledat a utvořit jazykový materiál, což vykonal s pílí a dokonalostí podivuhodnou. Cítil potřebu užiti pro rozsáhlý spis »veškeré zálohy jazyka«, a kromě toho vytvořil nové slovní výrazy,

kterých neměla ani starší ani tehdejší čeština, protože jen tou cestou dle jeho přesvědčení český jazyk mohl dohonit zameškané věky a státi se dostatečným zá= kladem moderní kultury české. Již tím pouhým pře= svědčením, a ještě více neústupným jeho praktickým prováděním zásadně se různil od panujícího směru literárního, který se jazykovému novotaření vzpíral, pokládaje řeč »zlatého věku« za ideál nepřekonatelný a za vzor, od něhož odchylky jsou nepřípustny.
Jungmann však neupadl ani v opačnou krajnost, jako někteří jazykoví reformátoři před ním, kteří budovu zděděného jazyka bourali a ničím lepším ji nedovedli nahradit, naopak řeč jen kazili a mátli. Hlubokým in= stinktem národním jako jediným kompasem v temno= tách jsa veden, bez rady a pomoci kohokoli, ba v roz= poru s běžnými zásadami, sám jediný, tiše a odvážně zároveň zamířil cestou, kterou budoucnost uznala za jedině pravou.
Prohledal nejprve Tomsův slovník z r. 1799 a doplnil si jej slovy, sebranými od jiných spisovatelů starších i novějších. Co chybělo hledal v příbuzných jazycích slovanských, srovnávaje se v tom se stanoviskem ně= meckého vynikajícího jazykozpytce Adelunga. I na této choulostivé půdě si počínal s jasnovidnou jistotou proroka i vědce zároveň. Nejprve hledal prameny bližší, a teprve když jinak nemohl, sahal po vzdále= nějších. Tak užíval=li slov mimočeských, t. j. ve spi= sovné češtině tehdejší neobsažených, pídil se napřed po moravských, slovenských, lužických, polských a po případě i staropolabských, teprve v druhé řadě po

kwjtek, kwjtj méně pěkné trhagje,
Proserpina, chycená gest od Dyta
mračného, gjž Ceres swětem hledala
tesklivě: ni při Orontě rozkossný
Dafnin hág, ni Kastalický wěsstj zdrog,
wrownati se mohli rági w Edenu:
ani Nysa, opásaná Trytonem
řekau wýspa, Cham kde starý, (Pohanům
slowe Amonem, y Jowem Libickým;)
vkryl s Amaltejau djtě kwetaucy
Bacha, před macechy Reji očima;
ni, kde krew n) swau Abysynsstj králowé
chowagj, wrch Amara, gnjn od mnohých
prawým rágem, Etyopskau pod liný,
v hlaw Nylu, stkwaucým skaljm zamknutý,
zwýssj gjždy za den celý; daleko
gednák za Asyrskau ohradau, kde wrah
widěl bez potěchy wssecku potěchu,
nowé, diwné žiwočichů rodiny.

Dwa z nich, wýtečnégssj gsauce postawy,
wzessenj a přjmj, gako bohowé!

H 2

Ukázka tisku »Ztraceného ráje«.

krytj rauchem wctiwoſti wrozené,
w nahém důſtogenſtwj, zdáli wſſého ſe
pány býti; práwem: z gegich twářnoſti
božſké ſwjtil obraz twůrce ſlawného,
maudroſt, prawda, ſwatoſt přjſná, čiſtotná;
přjſná, gednák na ſynowſké ſtawená
zwolnoſti; což prawá wážnoſt člowěka.
Ač neſtegnj oba, gakož neſtegné
widělo ſe býti gegich pohlawj;
k rozgjmánj on, a k bogi způſobný,
ona k lahodě a ſladkým podnětům;
pro Boha on ſám, w něm ona pro Boha.
Geho čelo ſpanilé a proſtranné,
geho čacké oko wládu ručilo
neobmezenau; a wlaſů jacynty,
wůkol s pautce, wiſely mu po mužſku,
w kučerách, ač gedno k plecem ſſirokým:
ona po pás lepý, na wzor záſlony,
neſla neſtrogené zlaté wrkoče,
wlaſy proſté, ale wůkol ſwjgené
we hragjcý prſténky, tak gako ſwé
rýwa wjgj ručičky. Což poddanoſt
gewilo, než utěſſenau poddanoſt;

welenau y přigjmanau sslechetné, wzdanau s tichým podrobenstwjm, při skrowné hrdosti, a sladkém lásky zdrahawé odtahu. A článků těla tagemných posawad se nekrylo, a nebyl ten winný stud, stud za wčinky přjrody: Stude nestaudný, ó hanbo hanebná, hřjchu plémě; což gste rod ten pomátly lidský stjnem, pauhým stjnem čistoty, wzawsse z žiwota mu žiwot neyblažssj, sprostotu, a newhonnau newinu! Takto nazý chodili, a bez hanby stáli před Bohem y Anděly, že zle nečinili. Tak se weda za ruce sslo·tě dwé to neymilostněgssj, co kdy w milostném se objmánj slaučilo; Adam neylepssj wssech mužů, synů swých, Ewa nad dcery swé wssecky neykrássj. — Pod záslonau hausstě, libě ssumjcý, na trávnjku, bljzko swjžj studénky posadili se, a po swé zahradnj sladké prácy, gaká gedno wětřjků

zůwe ochladu, a oddech zjskuge,
žjžni zdrawoty, a chtjči lahody
přidadaucy, obědwali owoce,
štedné owoce! což samo sklonité
wětwj podáwalo, zwolna sedjcým,
na měkém a kwětném tráwy koberci.
Gedli zdrawau libiwost, a žjžnjce
do kor čerpali mok z žjdla plného.
Rozmluw lahodných a milých vsměchů
také sstřeno, y zábaw mladosti
slussných spanilému páru, spatému
blahým swazem manželstwj, a w samotě.
Wůkol skákawě sy hrála wsselíká
zemská zwěř a diwočina, co gj ted
chowá koli hág a pausst, neb les a slug;
ssprymowně sy wede lew, a w dlapě swé
pěstj kozle; nedwěd, tygr, lewhard, rys
skáčj před nimi, sám neohebný slon
namáhá se bawit ge, a swrcuge
hebkau traubu swau: tu chytrý chaulj se
lichotiwě had, a wina w Gordyčké o)
vzly ohon mrsstný, osudné swé lsti
důwod dáwá zřegmý: giná na tráwě

ruských, slovinských, srbských nebo staroslovanských. Při slovech, která takto převzal, dbal slovanského původu, a formu jejich, byla-li nečeská, zčeštil tak, aby v ostatní jazyk se hodila k nerozeznání. Na příklad ruské slovo »vozduch« změnil ve »vzduch«, »prirodu« v »přírodu«, polské »wyspa« ve »výspu«. Nestačilo-li ani to, tvořil dle analogie nové výrazy sám, počínaje si v tom opatrně, aby nevybočil z mezí skutečné potřeby. Místy se dokonce odvážil tvorby slov docela nových (na příklad: šumný, tkvěti-tkvím, tresť) nebo účelné změny použitých slov staročeských (touha místo tuha).

Neméně nesnází činila při překladu básnická forma, slohová i veršová. Jungmann, chtěje »co možné Miltona samého rytmem i mluvy důstojností vytvořiti«, postaven byl před úkol první toho druhu v české literatuře. Jedinými básnickými díly většího objemu a vyššího slohu ve starší literatuře české byly Kralická bible a Komenského Labyrint světa. Vzory ty však naprosto nestačily na převod velkolepé a mnohotvárné rhetoriky Miltonovy jak pro archaism, primitivnost a cizí názvuky jazykové, tak zejména pro verš, ježto jsou psána prósou. Jungmannův překlad byl první velikou, přesně rytmickým veršem psanou básní v naší literatuře.

Jungmann nedbaje překážek ani svůdných vzorů překladatelů cizojazyčných, kteří Ztracený ráj překládali hexametrem (Zacharias), alexandrinem (Przybylski) nebo dokonce prósou (Bodmer, Racine), rozhodl se dle hlavního svého vzoru Bürde pro překlad rozmě-

rem originálu (pětistopým jambem) s jedinou odchylkou: před každý verš přidal slabiku přízvučnou, čímž jamby změnil v trocheje. Sám sice překládal jiné básně i psal původní také v jambech a to mistrovských, ale v básni o 10.565 verších byl by musil pro jamby hledati takovou spoustu slov jednoslabičných, že by obtíže překladu nadmíru vzrostly i jeho věrnost by utrpěla. Teprve dalšími pracemi samého Jungmanna a pozdějších reformátorů jazykových — zejména Tyrše a Vrchlického — počet slov jednoslabičných v češtině vzrostl a veršovnická praxe vypěstovala český jamb tak, že dnes jambický verš český už nepůsobí nesnází pražádných.

Sloh překladu a věrnost jeho stojí na výši stránky jazykové. Zde nejlépe poznáváme literárního genia Jungmannova. Nemáme dosud překladatele, který by se Jungmannovi rovnal schopností, v překladě zůstati věcně věren originálu a při tom přece tvořiti samostatný, osobitě český výraz pro myšlenku vyjadřovanou. Jungmannův sloh je pravý organism, dar přírody, vrozený a nevyčtený z knih. Najdou se v něm sice stopy vlivů cizích a místa slabší, právě tak jako u Miltona samého, ale více váží, že již při prvním rozmachu tomto dovedl místy vyjádřit myšlenku Miltonovu lépe než Milton sám, nemluvě o překladatelích jiných. Kdo se neodstraší některými dnes nezvyklými obraty díla přes sto let starého, podiví se vynikajícím vlastnostem překladu Jungmannova.

Překlad Ztraceného ráje arci má zřejmé známky prvého velkého pokusu a stopy obtíží, s nimiž překladatel

pracně musil zápoliti. Ukazuje však také mistrovství, s nímž Jungmann tyto nesnáze překonal. Místy přemohl je přímo bravurně a libozvuk i deklamace nejlepších míst překladu zaujímají podnes prvé místo v literatuře české. Recitujte třeba jen verš:

Devatero časů, jací den a noc . . .

Překladem tímto, jak obecně se uznává, Jungmann provedl dva činy nesmírného dosahu pro vývoj literatury naší: stanovil zásadu, že jazyk český má právo i možnost vyvíjeti se i nad jazyk doby veleslavínské, a zároveň provedl prakticky základní podmínku vývoje toho, vytvořiv moderní spisovnou češtinu básnickou. Všecko to bez theoretických sporův, anket a diskussí, nemaje na širém světě človíčka, který by mu přispěl radou a pomocí, naopak proti všem, takže jemu náleží první a poslední zásluha tohoto činu. »Na počátku byl čin«, dí Goethe ve Faustu; mladý Jungmann to ukázal a provedl v Čechách dříve, než starý Goethe v Německu vyslovil.

A nyní přijde skutek nejpodivuhodnější: když vyčerpávající práce po pětiletém (1800—1804) lopocení byla dokonána a nebylo nikoho, kdo by ji chtěl tiskem vydati, Jungmann ji klidně, bez hořekování, jakoby se to samo sebou rozumělo, zamknul do stolku, aby tam ležela dlouhá leta nadarmo, bez naděje, že uzří světlo světa. Ba ještě byl vděčen »velebnému duchu Miltonovu«, který mu »po čtyři leta mnohé dny oblažoval«. Jaký to heroism, který tak tiše, s úsměvem čelí nepřízni osudu! Duch této velikosti nemohl životní dráhu projíti jinak, nežli s konečným vítězstvím.

Mezi překládáním Ztraceného ráje Jungmann pocitoval stále určitěji rozpor mezi jednotvárným veršem přízvučným dle pravidel Dobrovského, jehož dle příkladu Puchmajerova kruhu sám v překladu užíval, a mezi bohatou rozmanitostí dávných časoměrných veršů řeckých a latinských. Rozborem jazyka českého poznal, že dlouhé a krátké slabiky střídají se v češtině mnohem pestřeji nežli v latině a řečtině, že tedy časoměrná prosodie se češtině hodí zvláště dobře. Vedle toho asi protivila se mu prkennost přízvučných hexametrů, jaké psali Puchmajer a J. Nejedlý, rozehříval se pro časoměrnou prosodii stále více, až posléze po dokončení překladu Ztraceného ráje r. 1804 sepsal úvahu »Nepředsudné mínění o prosodii české«, kde doporučoval a hájil časomíru jako základ prosodie české. Vyslovuje se s velikou úctou o Dobrovském, ale zároveň tvrdí, že pravidla přízvučné prosodie, stanovená Dobrovským, nejsou dostatečna. Otázku pak, pro kterou prosodii se rozhodnouti, předkládal spisovatelům českým k usnesení, jsa si vědom, že úsudky tohoto druhu jsou subjektivní a nechtěje pro věc významu podřízeného vyvolávati nesvár v literatuře. Protože nebylo tehdy časopisu, do něhož by se úvaha hodila, a spisovatelů českých bylo několik málo, zůstala i tato práce netištěna jako Ztracený ráj a dostala se na veřejnost jen tím způsobem, že Jungmann ji poslal v rukopise po jednotlivých vlastencích s prosbou, aby každý k ní připsal své mínění a tak přispěl k rozhodnutí otázky.

Úvaha však zapadla docela. Jungmann sám sice od

té doby, věren svému přesvědčení, psal raději verše časoměrné nežli přízvučné, a snažil se časomíru šířiti i mezi svými přáteli; ostatní spisovatelé však, pokládajíce časoměrné verše za příliš nesnadné, psali dále přízvučné. Rukopis úvahy vrácen byl autorovi po deseti letech bez veškeré poznámky.

Různost názorů o prosodii, jak Jungmann sám si přál, nevyvolala tehdy nesváru. Tím méně zdržela neunavného Jungmanna od práce další. Rozhlédl se podruhé po moderních literaturách a z frančtiny přeložil F. Chateaubriandovu povídku »A t a l a« aneb »L á s k a d v o u d i v o c h ů n a p o u š t i«.

Volba předlohy vyplynula z týchž pohnutek jako při Ztraceném ráji. Rozkošná malba daleké přírody a utěšená, citupIná idylla, vyprávěná vůdcem Indiánů v noční samotě při kouzelném šumotu vod, unášely mladého Čecha aspoň v obraznosti daleko za meze těsných poměrů životních. Z duše mu mluvena byla i kritika společnosti, plynoucí z úst Chateaubriandova poustevníka k umírající Atale: »Ach milé dítě! což málo ztratíš, ztratíc tento svět! Byvši živa v samotě, poznala jsi hoře; co, kdybys viděla psotu pospolitosti; kdybys, přistavši na břeh Evropy, slyšela urážlivý křik bolesti, vznášející se od té staré země, kteráž jest toliko mrtvých popel, zapájený slzami žijících!« — názor, opakující se v povídce častokráte. I umělecký význam díla a rychlá jeho popularita — »Atala« vyvolala hned po vydání evropskou sensaci a byla během tří let vydána francouzsky pětkrát, do vlaštiny přeložena třikrát, do ruštiny dvakrát a jednou do němčiny — po-

bádaly Jungmanna, aby co nejdříve »okrášlil naši če=skou zahrádku tím neposledním kvítkem literatury fran=couzské«, jak napsal v předmluvě knihy, ač se na dílo díval samostatně a kriticky, cenil jeho »slabosti i o=krasy«.
Ale Jungmannova volba tohoto díla k překladu hned po eposu Miltonově měla pohnutky ještě určitější. Atala vykazuje takové obdoby Ztraceného ráje, že místy se podobá skorem jeho transkripci, kterou snad také jest. Porada Indiánův o trestu vězně; přispění božského posla milujícím, které zůstává na konec mar=no; láska smíšená s tragickou vinou poblouzení, jež přivozuje katastrofu — samé připomínky velkého vzoru anglického. Z Ataly vanul na Jungmanna dech pří=buzný Ztracenému ráji, a to je hlavním důvodem, že hned po onom eposu chopil se této povídky.
Z toho plyne závažné poznání o světovém názoru Jungmannově. Obecně se soudí, že Jungmann byl ve=skrze voltairián, a tedy, překládal=li díla tak výslovně opačného směru, jako Miltonovo a Chateaubriandovo, že jevil tím nejkrajnější snášelivost, ne=li zrovna lho=stejnost nábožensko=filosofickou, a že na obou dílech jej vábila jen jejich umělecká cena. To však je správno jen z části, a nestačí na výklad, proč vybral si právě taková dvě díla a to hned po sobě. Poukázal jsem již na jejich idyllism, jehož dech ukolébával težce zkou=šeného překladatele do vysněného ráje a nahražoval mu co skutečnost byla dlužna. Poukázal jsem na ero=tický živel u Jungmanna — i ten proniká jak celým Ztraceným rájem tak Atalou. Ale ani myšlenkový

směr obou knih nebyl Jungmannovi tak cizí jak se zdál. Jungmann ctil Voltaira a hájil jej proti klerikálním pomluvám shledávaje v jeho spisech »zdravou filosofii, krasochuť a rozum«; ale tím ještě se s ním nestotožňoval. Naopak celé životní působení Jungmannovo je svědectvím, že Jungmann jistou jednostrannost Voltairova osvícenství vědomě opravoval a paralysoval romantickými vlivy citu a obraznosti. V proslulé polemice s »Bohemariem« r. 1813 zařadil češtinu k jazykům spravujícím se víc obrazotvorností než logikou a vyhlásil ji za schopnou více k poesii nežli k filosofii. Maje tento názor o českém jazyce, zároveň pokládaje jazyk za filosofii samu, a jsa veskrze proniknut českostí, duchem českého jazyka i bezmeznou láskou k němu, naprosto nesouhlasil a nemohl souhlasiti s kosmopolitismem osvícenců 18. věku ani s jejich utopiemi, které řízně a stručně odbyl ve svém Rozmlouvání »O českém jazyku« jako »pěkný sen«. Příkrá různost v ohledu tomto pak nemohla zůstat bez účinku na jiné stránky života, lépe řečeno nebyla jediná. Jungmann vede i zjevnou romantickou reakci srdce proti pouhému rozumu a jeho veliký boj s Dobrovským jest jejím zjevným dokladem; Voltairovi samému vytýká, že podléhal slabostem své doby, a působení jeho spisů v širších kruzích pokládá vůbec za škodlivo, protože vrstvy ty prý nejsou pro jeho myšlenky zralé. Na druhé straně ani protiosvícenská Atala není dílem církevnickým, naopak přímo protestuje proti pobožnůstkářské přepjatosti. Jungmann mohl tedy v ní viděti dílo, které šíří zdravou reakci proti suchopárnému racionalismu, ale při

tom zachovává a dále hlásá nejlepší jeho vymoženost — svobodu náboženskou. Ztracený ráj zase je tou měrou proniknut živly pohanskými, že zrovna tak jako báseň Dantova je časem blíž antice nežli křesťanství; v pohlavní motivaci tragického pádu Adamova se blíží nepříznivému názoru na vliv ženský v životě lidském, jaký šířili osvícenci; a pokud Milton opravdu si tu a tam vyjel fanaticky na církev římskou, Jungmann v poznámkách tuto nesnášelivost zavrhuje, ba v souhlase s Thyerem zavrhuje výslovně »tmavé, horlivé bohosloví« doby jeho, i není pochyby, že by nebyl dílo to tlumočil a velebil, kdyby byl měl proti jeho celkovému rázu podobné námitky. Neměl jich, naopak, v mnohém ohledu mu vyhovovalo tak, že ještě nad hrobem jako stařec vzpomínal se zálibou na příklad na Miltonovu chválu manželství a jeho útok proti celibátu katolickému. Jak silně asi tedy naň působily živé obrazy zdravé smyslnosti a lásky v obou dílech za let mladších a jejich zřejmý osten proti římskému celibátu, v čemž ostatně by se byl s Miltonem srovnal i racionalista Dobrovský!

Jungmann ve velkých překladech svých nebyl eklektik, naopak postupoval při výběru předloh důsledně a programově, řídě se při tom vztahy svého nitra k originálu — ať již vědomě či instinktivně. A opravdu ptáme-li se, které epos a která povídka by se mu lépe byly hodily k překladu — nenajdeme jich.

V rouše Jungmannově obě díla získala si o českou literaturu zásluhy nehynoucí. Přednosti překladu Ztraceného ráje byly výše objasněny; při Atale zvláště

vynikla a spisovné češtině velikou prokázala službu její lyrická svěžest. Jí Miltonův pathos byl s těžkopádných obrovitých rozměrů nadsmyslného světa snesen blíž k obvyklejším sférám umění, jí mimo jiné umožněn byl zejména vzlet básnické řeči naší v Máchově Máji. Oběma knihami pak lehká, lživá a bezcenná erotika školy Puchmajerovy byla nahražena vroucí a opravdovou erotikou velkých básníků západoevropských. Kdo ví, zdali Jungmann by byl učinil právě tyto literární kroky, nebýti jeho šťastného manželství — zdali by jinak nebyl spíše pokračoval v misogynském tónu svých prvních veršů? Tak těsně spojeny jsou počátky české literatury 19. století s jeho osobou!

Překlad Ataly měl příznivější osud nežli jeho předchůdce. Menší objem a přístupnější obsah jeho usnadnil vydání tiskem, které vyšlo již r. 1805, tři leta po vydání originálu. Konečně tedy v třicátém druhém roce věku povedlo se Jungmannovi vydat tiskem první knihu a to — překlad. Jak lišil se tento pozdní vstup do širší veřejnosti od rychlé a skvělé dráhy Jana Nejedlého, jenž ač byl o tři leta mladší než Jungmann a schopnostmi ho nedosahoval, tou dobou dávno již byl professorem české řeči a literatury na universitě, uznávaným a chváleným středem a vůdcem hnutí vlasteneckého!

Skromný a obětavý Jungmann postavení toho mladšímu druhovi nikdy nezáviděl, naopak pomáhal mu v jeho podnicích, kdykoli zájem národa toho vyžadoval. Nejpilnějším spolupracovníkem stal se Janu Nejedlému při časopise Hlasateli, jejž tento v Praze v letech 1806—1808 vydával čtvrtletně s obsahem zábavným, poučným i vlastenecky agitačním.

Calá tato tři leta Jungmann přispíval do Hlasatele bohatými příspěvky veršovanými i prosaickými, přeloženými i původními, a zjednával mu spolupracovníky i předplatitele.

Překlady jeho básní v Hlasateli berou se týmže směrem, jako prvé dva jeho překlady. I v nich volí si básně, které vniterně jsou mu bližší nežli jiné. I v nich živel erotický tlačí se v popředí. V listě »Eloisa Abelardovi« (přel. z angl. Pope) široce rozpředená vášeň i trýzeň lásky je vůbec jediným obsahem básně, v Bürgerově »Lenoře«, podkladem balladické tragiky, v Popeově »Lazebnici« (a poněkud ještě i v Schillerově klassické »Rukavičce«, uveřejněné v Puchmajerově sbírce r. 1814) převládá zas negativně.

Překlad Lazebnice je velmi zajímavý. Volbou látky znamená u Jungmanna jakousi recidivu do dřívějších nálad misogynských, formou překladu však stojí na vrcholu virtuosity veršové a svižnosti dikce. Jak hbitě a nenuceně i rafinovaně znějí verše této satiry, na příklad:

Můj muž (měv učené, jak víte, vychování)
si na noc čítával rád jisté pojednání,
v tom všickni skladači se v kopu sebrali
(čert vem je napořád, že tolik nalhali):

Walér a Jaroným a Heloisina láska,
Chrysip, Tertullián, a těm podobná cháska . . .
Než nejvíc jala jej ta kretská necuda
a manžel její — býk! pfi, pfi! ta ostuda! . . .
Já dlouho poslouchám, nabírám, rdím se, mračím;
však když ten příběh byl vždy delším nežli kratším,
a když on pořád čet', a smáv se opět čet',
a tak již z bůhdarma půl noci ušlo hned;
i vzskočíc vyškubnu tři listy již mu v zlosti,
a baňku dám, že pad', až chrupaly v něm kosti . . .

A srovnejme s tímto realistickým tancem slov, rýmů a vtipů, jenž nezadá Havlíčkovi, překlad téhož Jungmanna z Miltona, nebo jeho překlad jiné Popeovy básně Mesiáše (z r. 1814), Ztracenému ráji velice blízké:

Povstaň, věncovaný světlem, ó Sáleme mocný,
valná ejhle! potomstva dvorů tvých prostoru krášlí,
ejhle! hrnou se davem ode všech stran ve věku příštím,
nezrození dosavád synové, dcery, žíti mající,
s žádostí čekajíce nebes! —

a podivíme se všestrannému mistrovství Jungmannovu, které výrazně vystihuje slavnostní pathos jedné skladby a všednost, ba vulgárnost druhé. Zní-li Lazebnice tak, že by v ní nikdo nehledal věc napsanou r. 1808, kdežto pathetické překlady Jungmannovy zdají se zastaralými, je to z valné části jenom následek jeho vědomé snahy, vyjadřovat pathetické skladby formou složitou a nezvyklou. Dnešní hledisko liší se ovšem poněkud od Jungmannova, dnes hledíme i pathetická místa vyjadřovat co možno přirozeně a bez umělých kudrlinek; a přece Jungmann prokázal literatuře službu i tímto upřílišeným různěním několikeré formy — otevřel vývoji řeči tolikeré cesty, že potomstvo mohlo již všude jen

vybrati si s toho směr nejlepší, a tam jít po jeho stopách, nebylo nuceno samo začínat a mařit práci omyly prvním pokusům hrozícími. Jungmann za nás vykonal základní práci spisovatelskou, vyhledal pravdy a podstoupil nebezpečí chyb a omylů. Ale byly to omyly blahodárné, neboť vedly k pravdě.

Přehlédněme v této souvislosti i pozdější básnické překlady Jungmannovy. Překlad Schillerovy Radosti (r. 1813 v Hromádkových Prvotinách) této velebné ódy, jež vesmírnou erotikou je předchůdkyní Březinova »Kolozpěvu srdcí«, ukazuje, jak u Jungmanna let pozdějších vlny erotické se šíří, uklidňují a přecházejí v tišinu harmonického uspokojení.* To jevilo se již v Hlasateli r. 1807 v překladu Grayovy Elegie na hrobkách veských, neméně v Jungmannově vlastní básni Spokojenost (1814). Elegie Grayova, při překladu Jungmannem zároveň lokalisovaná do Čech, je ve chvále prostého lidu bezpochyby předlohou Kollárovy proslulé chvály positivní drobné práce — znělky, dle níž pastýř může často pro vlast učinit víc nežli Žižka.

K idyllice Popeovy Elegie druží se překlad Schillerovy Písně o zvonu z r. 1809, jejíž neobyčejné obtíže formální Jungmann šťastně zdolal. Mimo slavnou formu této písně vábila ho v ní asi zjevná reakce proti francouzským revolučním heslům svobody a rovnosti, vůči nimž sám se choval dosti reservovaně. Veškery pak živly dosud zmíněné, erotický, idyllický i protirevoluční vedly jej i k poslednímu velkému překladu Goe-

* Příčiny změny té seznáme níže.

thovy veršované povídky maloměstské Herman a Dorota.

Goetha Jungmann studoval již před r. 1800. Zanechal výpisky z Propylaejí z roku 1798 a 1799, překládané mluvou ještě neobratnou. Obšírněji však jal se jím obírati teprve později, když jeho vlastní stav duševní se přiblížil umírněné harmonii Goethovské. Byl ovšem i přes to v Čechách prvním, kdo z Goetha překládal ve větším rozměru, přeloživ mimo Hermana také Zpěv duchů, Píseň Mignony, Umrlčí tanec a zvláště nesnadnou balladu Čarodějnický učeň, většinou ještě za života autorova.

Původních básní Jungmann napsal jen málo. Právem pokládal za důležitější překládat do češtiny díla básníků velikých, nežli pokoušeti se o vlastní básně, méně vynikající. Přes to některé z jeho básní mají půvab nevadnoucí.

V romanci Oldřich a Božena z r. 1806, první cenné romanci české, znamenitě se mu zdařilo spojit lyrický živel s vlastenecky demokratickou tendencí. Již volba látky je svým idyllismem a erotikou proň osobně významna. Stavba jest lapidárně jednoduchá, spád děje rychlý a účinný, a mírné kouzlo antithesy i jemné deklamace dýše z řeči poslů knížecích:

Změň choti panská prostý šat
v ten skvostný zlatohlav,
však na panovný vezmi hrad
ten tichý prostý mrav.

Kratičké poslání Slavěnka Slavínovi z r. 1813 má svěžest jarního kvítí a dívčí něhy, vzácných vlast-

ností u muže čtyřicetiletého, a je proto významným dokladem povahy autorovy.

Z ostatních veršů Jungmannových zajímava je óda na »Spolek dobrodinců« k zachování zdánlivě mrtvých, svědčící o ušlechtilém pochopení jeho pro humanní spolek, a Elegie na smrt S. Vydry, básnicky sice nevalná, ale pro poměr Jungmannův k Vydrovi důležitá. Vyšla v Hlasateli 1808.

PODOBIZNA RODINY JUNGMANNOVY
‹VIZ POZNÁMKU NA KONCI KNIHY›

Prósou Jungmann přeložil do Hlasatele tři rozmluvy z Lukiana, jenž tehdy i později byl v Čechách hojně čten, překládán a napodoben. Mimo to napsal zajímavý popis Slezské povodně z r. 1704 a rozličné články se vzdělavací tendencí. Z nich sluší vytknouti Hru v šachy (1806), jejíž úvod prozrazuje bystrost a šířku zájmu i obzoru Jungmannova. — Hry vůbec hodny jsou, praví, pozornosti politika, učitele i správce mravnosti, poněvadž netoliko s povahou lidu v úzkém spojení stojí, nýbrž i na ni účinkují. Z těchto slov poznáváme v Jungmannovi i společenského pozorovatele a reformátora. A pochopitelno, že ze všech otázek sociálních zaměstnávala jej tehdy nejvíce otázka národnostní.

Tím přecházíme k jeho slavné práci O jazyku českém z r. 1803, vytištěné v Hlasateli 1806. V první části bičuje a sesměšňuje poněmčilé Čechy, v druhé podniká zevrubnou obranu českého jazyka proti němectví i kosmopolitismu a stanoví cíl i postup národní práce české. Obě části psány jsou ve formě rozmluv, patrně po vzoru Lukianově. Podobnost je však jen zevnější. V obsahu i směru myšlenek Jungmann je úplně samostatný.

Rozebírá a odsuzuje netečnost současných Čechů ke své národnosti, ukazuje bezpodstatnost beznárodního kosmopolitismu, poukazuje na Němce a Maďary jako na příklad národní hrdosti, ostře tepe němčení na školách i úřadech »českých«, kárá šlechtu nečesky vystupující a jádro národa shledává v selském lidu, tehdy opovrženém. Směle a určitě vyvrací domněnky Něm-

cův o nastávajícím zániku české národnosti jako »směšný triumf před vítězstvím«, doráželje tím zároveň i na vlažné a nedůvěřivé krajany vlastní. »Dejte Čechův, co zapotřebí, a stojím za to, že za dvacet let divy na literatuře jejich uhlídáte, kdežto oněch padesáte let, za které onen našeho národu dobrodinec, že Čechy celé se poněmčí, sliboval, již drahně minulo a čím dále tím více viděti, že selhal.« Již zde probleskuje hluboká a plodná myšlenka, kterou Jungmann později v dopisech vyjadřoval určitěji, že *totiž národ může se vzkřísit a zotavit za kratší dobu nežli trval jeho útisk.*

Jungmann se pouští — což opět je důkazem hlubokého poznání života národního — i do technického a hospodářského odhadování výhod plynoucích ze vzdělávání národnosti oproti snahám odnárodňovacím: »Snáze jest národu sto dobrých spisovatelů vyvésti, než celému v jiný národ se obrátiti«.

On dobře pozoruje poněmčování pohraničních průmyslových krajů českého království, uvažuje účinek zeměpisné polohy a německého okolí na českou národnost, ale to vše ho neleká. Vidí stále, že hlavními vinníky opovrženosti svého jazyka jsou Čechové sami ve své netečnosti a doufá, že tato situace prací a rozkvětem české literatury se zlepší. Pokud pak jde o útlak zevní, právní a politický, který se nebojí také kresliti drasticky — praví na př. o »českých« rozsudcích tehdejších: »Kolik Linakrů císditi by je musilo, aby český smysl z nich se vytvořil?« horlí, že nad českou listinou v úřadu »každý škrabák frní, že německá není« atd. —

vyzývá Čechy, aby se obrátili na panovníka a dali mu znáti, že útisk jazyka svého nechtějí snášeti. V prvé řadě žádá zavedení češtiny do škol a úřadů, poněvadž, jak proti opačným domněnkám prohlašuje, germanisace není státním ani dynastickým zájmem ani posílením této říše. Tím vyslovena byla výzva daleko sáhlá, k jejímuž uskutečnění bylo potřebí dlouholeté výchovy a organisace národní, výzva, které národ uposlechl teprve v památné březnové schůzi r. 1848, po smrti Jungmannově.

Obran českého jazyka bylo před ním dosti, ale Jungmann obranou svou překonal všecky. Jeho stať získala českému vlastenectví mladou generaci pozdější s Palackým a Šafaříkem v čele, a podnes je základním kamenem české národní práce, nevyjímaje politiky. Jen některé projevy Havlíčkovy (Slovan a Čech 1846), Palackého (dopis do Frankfurtu 1848 a j.) a Tyršovy (Náš úkol, směr a cíl 1871) mohou se jí postaviti po bok. Od chvíle, kdy tato stať vyšla, mladý autor její jest mluvčím vzkříšené národnosti.

I připadá samozřejmým, že stejně rázně vystoupil po sedmi letech, když odrodilství našlo v Praze zvláštního agitátora. Někdy okolo r. 1813 počal v Praze vycházeti časopis Bohemia, který se postavil proti snahám křisitelů českých, a ruch jejich srovnával se světlem dohořívajícího kahánku, češtinu pak posměšně nazýval starou pannou, kterou křisitelé »fintí jako nějakou nevěstku...«. Jungmann chtěje zabránit, aby, jestli prý sám pisatel útoku toho nezmoudří, »aspoň jiní se nezbláznili« postavil se »Bohemariovi«, jak nejmenova-

ného pisatele nazýval, na odpor počátkem r. 1814 v Hromádkových »Prvotinách« velikou trojnásobnou polemikou.

V první části kritisuje, opět ve formě dialogu, celý obsah Bohemie, v němž mimo směr protičeský nejvíce zavrhuje článek »O nemravnosti našich poetů« a vyčítá mu, že »znečistiv nejpěknější pod sluncem i pod měsícem pramen esthetických děl — milost, rád by všechny poesie na jednu hranici ohně uvrhna spálil«. Mimochodem učiněný tento výrok je dokladem z vlastních úst Jungmannových o vlivu erotického živlu na literární jeho záliby.

Neméně charakteristická jest pro Jungmanna výtka, že Bohemarius »několik svých průpovědí nasbíral v románech« a »největší svou učenost čerpá z brožurek a denníků«. Viděti z ní, jak Jungmann opovrhoval vzděláním povrchním, z brožurek shltaným, a jak i pro studium a četbu platily u něho stejně důkladné zásady jako ve vlastní práci tvůrčí.

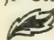
Druhá část polemiky jest jejím vrcholem. Jungmann zbavuje se v ní konečně formy rozhovoru a doráží na odpůrce přímo. Zakládá svou obranu českého jazyka filosoficky a esteticky, a dokázav jeho krásu a schopnost k vyšší kultuře důvody všeobecnými, usvědčuje Bohemaria výroky samých vynikajících Němců. Dodává významně: »Já milerád obcuji s kovanými Němci i Staročechy, ale to pravidlo se dávno ve mně stanovilo: Varuj se Nedoněmce!«

Dovolává se i nejvyšší autority světa: »Ten Bůh, který se v rozmanitosti všeho stvoření kochá, ještě se ne-

zněmčil!« »Každý národ jen ve svém jazyku nejjistěji a nejrychleji vzdělán býti může«, tvrdí opět s poukazem na všeobecný kulturní prospěch povznesení utištěného národa, a rozvíjí svoje plány tohoto pokroku způsobem tak přesvědčivým, že přes některé slabiny jednotlivé — zejména citát z Hněvkovského — polemika ta patří k nejlepším, které vůbec byly česky sepsány. Jde v některých bodech i dále než obrana z r. 1806, zejména v snaze o českou literaturu klassickou, básnickou i vědeckou.

V třetí části posléze Jungmann poráží hanobitele češtiny vybranými aforismy, přeloženými ze spisu původce německého turnerstva Jahna. Jahn horuje pro národní svéráznost každého národa a snahy odnárodňovací zavrhuje co nejpříkřeji. Některé myšlenky, vybrané z něho Jungmannem, vrhají světlo daleko do předu; na příklad z výroku »Den narození monarchie všeobecné jest poslední den člověčenstva« vychází později (r. 1848) Palacký, jenž jej obrací proti všeněmeckému parlamentu, a výrok ten zároveň připomíná boje dávných Čechů proti všeobecné říši římské i moci papežské.

Jungmannovo vystoupení dočkalo se triumfu ojedinělého. Polemiky bývají psány zpravidla pro přemožení a zahanbení odpůrce, nikoli pro jeho polepšení; poražení neradi se přiznávají k porážce. Tím vzácnější jest úspěch polemiky této. Pisatel útoku na české snahy, vyšlého v nešťastné Bohemii, uznal Jungmannovy důvody a ještě téhož roku vystoupil jako český spisovatel!

Tak obě hlavní národně obranná vystoupení Jungmannova přinesla české věci prospěch veliký: Utvrdila nerozhodné Čechy, získala odpůrce, a zejména uchvátila mládež. Jakkoliv úředním představitelem hnutí českého byl ještě stále Jan Nejedlý jakožto professor na české stolici universitní, a mimo to jako slavný protektor český slynul po Evropě veliký jazykozpytec Josef Dobrovský, nové generaci vlastním vůdcem, otcem, buditelem a miláčkem stával se ten, jenž vytknul jí cíl i cestu k němu — Jungmann.

LITOMĚŘICE

Vliv jeho jako národního vůdce a vychovatele nejsilněji se ukazoval arci v Litoměřicích samých. Již r. 1800, tedy hned po svém příchodu jal se na tamějším gymnasiu bezplatně vyučovati češtině, což činil pak po celý další svůj patnáctiletý pobyt v městě tom, nedbaje námahy. V jiných, ač méně změmčilých městech našich zaváděny byly takové hodiny české teprve po příkladu Jungmannově.
Neunavný pracovník nepřestal ani na tom a vymohl si u biskupa svolení, aby směl učit češtině, zas arci zdarma, bohoslovce v semináři litoměřickém, což činil od r. 1806 do 1815. Duchovenstvo bylo tehdy nejpřednějším a nejvlivnějším občanským stavem v zemi, a proto Jungmann věnoval tomuto učení velikou péči. Ačkoli hodiny ty byly obětavému učiteli všelijak znepříjemňovány — jeden rok na příklad páni bohoslovci české hodiny docela zanedbávali, jiný rok vykázána k hodinám těm místo učební síně jídelna, jakoby byly něčím nižším než ostatní předměty, což Jungmannovi zavdalo podnět k poznámce: »Já třebas v chlévě česky učiti budu« — byl za své úsilí vrchovatě odměněn zdárnějšími posluchači, z nichž někteří pokusili se i v české literatuře. Prvním z nich jak talentem tak příchylností k drahému učiteli byl Antonín Marek z Turnova.
Jungmann v jinochu o dvanáct let mladším vycítil milou povahu, neobyčejné schopnosti, snaživost a lyrický vzlet, tento naopak byl okouzlen mistrovou spanilostí tělesnou i duševní, a dal se uchvátit jeho vlasteneckým nadšením. V Litoměřicích vyklíčil mezi nimi

překrásný poměr přátelský, jenž potrval až do hrobu, ba i za hrob.
Teprve ve čtvrtém desítiletí života Jungmann našel přítele, s nímž mohl sdíleti jak osobní a soukromé slasti a strasti, tak i své osobité pojetí vlastenectví. Náboženské, ethické a filosofické své přesvědčení sice uzavřel navždy ve své nitro, zápasil s nejhlubšími záhadami sám a hrdě snášel veškeren soumrak duševní osamělosti, ale ve všem jiném se Markovi svěřoval a nalézal v něm tak důvěrnou a láskyplnou ozvěnu citů svých, že od té doby z jeho projevů mizí neuspokojenost erotická a její místo zaujímá tichá, prostoduchá harmonie.
I když Marek se stal knězem a odešel z Litoměřic, Jungmann zůstal s ním stále ve styku. Psali si často a mnoho. 246 dopisů Jungmannových, zachovaných ze čtyřicetileté korespondence, je převzácným pomníkem oddanosti přátelské i vlastenecké velikosti jeho. Ještě po letech, když byl na návštěvě u 62letého Jungmanna, Marek se rozplývá rozkoší z »výslunných vděků a líbezných půvabů jeho« (r. 1835). A Jungmann od samého počátku usiluje lásku druha svého obracet ve vlasteneckou práci. Od samého počátku snoubí se u něho živel obojí: »Nejen doufati, ale prositi se Vás úsilovně opovažuji«, píše r. 1808, »byste pro lásku k vlasti, pro svou vlastní oslavu — a konečně pro naše přátelství, nad něž mi nic ve světě sladšího a vzácnějšího není — všecku svou sílu vynaložil k tomu, abyste vždy něco Čechům k poučení a zvelebení psal . . .«
A opravdu podařilo se mu vychovat ze svého žáka a přítele básníka a spisovatele vědeckého, později i hmot=

ného podporovatele podniků národních. Vybízel jej opětovně k pracím, vyžadoval i na něm určité překlady i práce původní, posuzoval je, opravoval, uveřejňoval. A Marek, jenž takořka žil duchem Jungmannovým, »cítil jeho citem a jeho okem hleděl v šíř i hloub slovanské národnosti« dle vlastních slov svých, pílí i cenou prací svých ospravedlnil důvěru jeho.

Ve stycích s Markem a v jiných vyjádřeních soukromých, také v přednáškách konaných bohoslovcům Jungmann odvažoval se k výrazům ještě ohnivějším a politicky ještě důraznějším, nežli byly samy jeho klassické stati v Hlasateli a Prvotinách.
Jedna z jeho seminárních řečí, která se nám zachovala (z r. 1810) je názorným dokladem politické odvahy Jungmannovy. »Že naše milá vlast a národ v ustavičném utiskání vězí, to sobě po česku praviti smíme«, praví bez obalu, a stejně rázně označuje příčinu tohoto útisku, »že panování Německé posavad svému (jazyku) pomáhalo, našemu škoditi z liché politiky usilovalo«. S důsledností, která vyznačuje všecky jeho projevy druhu toho, doufá, že panovníci habsburští porozumí jednou svým povinnostem a učiní těmto zahanbujícím poměrům konec.
Stejně čile Jungmann dovolává se i hledisek ryze kulturních. Opovrhování češtinou je dle jeho tvrzení jenom následek nevědomosti Němců a jiných nenávistníků českého jazyka. I toto stanovisko Jungmann hájil už v prvé své obraně z r. 1806 a je z něho patrna jeho vlastenecká hrdost.
Tato hrdost byla hluboce zakořeněna v jeho nitru, vypěstována hořkými zkušenostmi a rozkvetlá v pochmurný, ač výrazný květ pessimistického názoru životního. Jak ve své řeči seminární tak ve svých dopisech pokládá němčení zaslepených krajanů svých za projev »opičí« povahy, která dle jeho mínění převládá v širokých vrstvách společnosti — názor připomínající Tardeovy a podobné novější theorie o zá-

konu napodoby v lidstvu — a píše Markovi 15. listopadu 1808: »Kdyby dnes Joviš jim krále Č=s=ho dal, uviděl byste, jak by ty německé lístky zahazovali! Ne z přesvědčení, ale že — opice jsou.«
Tato hrdost jej sílila proti mravním slabochům i proti mocným násilníkům, že se odvážil r. 1809 psát Markovi, aby literárně pracoval »neslyše hlasu hlupstva zákonního a jsa člověkem mezi tygry a opicemi.«
Jungmann byl tedy prvním uvědomělým individualistou českým, který si troufal jíti proti všem a své přátele vésti v témže směru. On byl též prvním, kdo nejen »češtinu učinil řečí živou« (Denis), nýbrž i vlasteneckou uvědomělost českou z literárního diletantismu školy Puchmajerovy a z theoretisující reservy Dobrovského a jeho předchůdců povznesl slovem i skutkem na stupeň mravní povinnosti osobní. A on byl též prvým, jenž uvedl do života proroctví slovanské vzájemnosti a vítězného obrození slovanského. »Dosud Slovan byl sluhou cizím národům,« pravil v seminární řeči. »Věčně obíhající kolo osudu přinese milou Slovanům změnu.« Jako Dobrovský i on tušil, že v Rusku moc Napoleonova se zlomí, a ze všech tehdejších událostí válečných, které zejména r. 1813 rušivě zasáhly i do jeho klidného bydliště, čerpal naděje v povznesení slávy a mocí Slovanů, zvláště Rusů.
S propagandou slovanské vzájemnosti Jungmann odvážil se i na veřejnost. Roku 1810 dva obětaví vlastenci přispěli mu po 200 zl. na vytištění překladu Ztraceného ráje. Jungmann k tomu přidal ze svých úspor

600 zl., a tak r. 1811 mistrovské dílo po sedmiletém odkladě konečně překvapilo české čtenáře. Jungmann k němu připsal předmluvu, kde nepokrytě, dokonce proloženým tiskem prohlašuje za svou snahu, »abychom i my Čechové všeobecné spisovné řeči Slovanské vstříc pomalu vcházeli,« a praví, že proto užil tu a tam i slov jinoslovanských. K tomuto projevu se vrátil takořka ještě nad hrobem, když v zápiskách (č. 16) opakuje mínění své z r. 1811 a vykládá je takto: Slovanská roztříštěnost jazyková a literární může vzájemností být napravena jenom nepatrně. Mnohem lépe bylo by »dle Němcův jednoho, kteréhokoli«(!) »nářečí vůbec co písemného jazyka užívati, kterýžby se druhými nářečími věčně a nesmírně bohatil a šlechtil.« Na tomto zamilovaném plánu Jungmann lpí tak houževnatě, že přese všecku lásku k jazyku vlastnímu je »všeslovanskému písemnímu jazyku i češtinu v oběť přinésti hotov věda, že kterýmkoli nářečím píšíce vždy Slované bychom zůstali.«

Tento slovanský program vynesl Jungmannovi za živa u mladších stoupencův ohnivý obdiv, u vládních orgánů nedůvěru a politické podezírání, u odpůrcův a pozdějších spisovatelů vůbec výtky fantastičnosti, utopičnosti a nedůslednosti. Jungmannovo slovanství bylo stotožňováno se sny Kollárovými, a teprve Havlíčkovo vystoupení r. 1846 pokládáno za prvý sebevědomý projev programu českého, reálního a nikoli povětrného.

Všeobecně rozšířené mínění to jest pochybeno. Jung-

mann nebyl je jiný, kdo po všeslovanském jazyce toužil (mimo jiné projevy toho druhu sluší uvésti zvláště Puchmajerovu předmluvu k »Chrámu Gnidskému« z r. 1804 a Kopitarovo německé pojednání o slovanských nářečích z roku 1813, které Jungmann přeložil v Hromádkových Prvotinách do češtiny). Ale nebyl-li prvým, kdo se tou myšlenkou obíral, byl téměř jediným, kdo ji chápal reálně a s železnou vytrvalostí ji v mezích své působnosti též uskutečňoval.

Jakkoli rád se dával uchvacovati citem a blažit vidinami slovanské slávy minulé i budoucí, nenechal se jimi nikdy na krok odvésti od praktické vzájemnosti slovanské, kterou si určitě představoval jako sbližování jednotlivých jazyků vzájemným obohacováním slovního pokladu (»My od Rusů, Rusové od nás jazyka vydokonalení přijmeme,« dopis Markovi 9. února 1810) a posléz, bylo-li by možno, jako přijetí jednoho slovanského jazyka za spisovný, vedle něhož ostatní »nářečí« by trvala dále, jeho prostřednictvím by se však sbližovala. Tento všeslovanský jazyk však byl Jungmannovi jen posledním přáním, jemuž nikdy neobětoval žádného konkretního zájmu českého ani slovanského.

Když mimo jiné Jungmannův přítel a mecenáš Bergner vyslovil se tiskem důvěřivěji o možnosti všeslovanského jazyka, Jungmann pospíšil si odstraniti nejasné a upřílišené pojímání takové, které by bylo bývalo snad lze odvozovati z některých jeho vlastních nejasných výroků z dřívější doby. Napsal proti tomu v Kroku 1821: »Rozdíl dialektů slovanských jest zna-

menitý, a formy jejich rozličné sice etymologicky pochopiti se dají, ale nikterak spojiti . . . kdo chce býti Rusem, Srbem . . . musí přestati býti Čechem. To jen násilnou a k ujmě češtiny státi se může. Na spojení dialektů nelze tedy mysliti, ale dobře na zdokonalení jich užitím společným.«

I soukromými dopisy hleděl odstraňovat nemístné illuse. »To co píšete o spojení jakémsi slovanských nářečí . . ., zůstane, tuším, nábožnou žádostí.«*

Zatím však proud všeslovanských fantasií se šířil a Jungmann byl nucen opět se postavit proti nim a zejména proti milému svému žáku Kollárovi, který nedovedl se udržeti v mezích možnosti a potřeby, v theorii chtěl nemožnosti a v praxi spisovnou češtinu předělával nevhodně. S ohledem na tyto poměry Jungmann psal r. 1827 na Slovensko Martinu Hamuljakovi, že spojený jazyk všeslovanský je nemožný: »Já myslím, že se dva již zrůznění jazykové spojiti nedají, leč se míchají, jak pravíme, quadrata rotundis, a vyjde z toho divná strakatina. Jediný prostředek jest držeti se jednoho nářečí a to šlechtiti, doplňovati jinými, t. j. přijímaje slova jinoslovanská s formou onoho, na př. zbrodně z pol. zbrodnia.« Tak prý Čechové přijali již mnoho slov z moravskoslovenských nářečí, také ze vzdálenějších. Jungmann si pak přeje, aby slovníkem německovšeslovanským byly položeny hráze dalšímu rozštěpování slovanských »dialektů«.**

* V. Štolc a J. B. Pichl: Josef Jungmann 1873, str. 25.
** E. Chalupný: Jungmann o všeslovanském jazyce. (Přehled 1909/10, str. 262.)

A když Jan Nejedlý v boji o pravopis vinil Jungmanna a jeho stoupence (»analogisty«), že chtějí češtinu směšovati s ruštinou a ostatními jazyky slovanskými, Jungmann ve spise Beleuchtung der Streitfrage (1829) ještě jednou veřejně, obšírně a co nejurčitěji odmítl tyto domněnky slovy (na str. 78):
»H. Prof. fürchtet, dass die unseligen Analogisten die böhm. Sprache mit den übrigen slavischen amalgamieren wollen. Wer mit Amalgama, ohne die chemischen Wahlverwandtschaften zu kennen, umgeht, der trägt leicht elektrische Rippenstösse davon. Indessen bei den Sprachen hat as keine Gefahr. Denn die Amalgamierung zweier Dialekte ist — ein Unding. Die eigentümliche Form macht ja aben die Verschiedenheit der Dialekte aus. Sollte die böhm. Sprache mit der russischen oder einer anderen amalgamiert werden, so müsste sie zugleich ihre eigene Form behalten und die fremde annehmen, d. h. ungefähr zugleich eine Kugel und ein Würfel sein. Das ist wohl nicht möglich. Die eine Sprache kann von der andern einzelne Ausdrücke annehmen, sobald sie ihnen aber ihr eigenes Gepräge aufdrückt, so werden sie ihre eigene Münze. Wir ersuchen H. N. nicht etwa Franzosen zu Engländern, Deutsche zu Holländern etc. zu machen, sondern nur folgende gleichbedeutende Sätze zu amalgamieren, da uns selbst diese Kunst ganz unbekannt ist, und er davon wie von etwas Bekannten spricht:
Russ.: Bog sotvoril něbo i zemlju.
Böhm.: Bůh stvořil nebe i zemi. Oder
Altslav.: Duša lukava pogubit stjažavšago ju, i poradovanie vragom sotvorit iego.

Böhm. Zlá duše zkazí toho, kdo ji má a v posměch uvede jej nepřátelům. Syrach 6, 4.
Wir glauben, dass bei jeder vorzunehmenden Sprach-amalgamierung die eine Sprache ihre Form notwen-dig verlieren, und zu Grunde gehen müsste.
Um Russen oder Polen zu werden, müssten wir auf-hören Böhmen zu sein. Dass wir Böhmen bleiben wollen, ist Beweis genug, dass wir böhmisch schrei-ben. Diese Furcht der Amalgamierung ist daher nur ein blauer Dunst, den H. N. Unkundigen vor die Augen macht, um desto sicherer seine Absicht zu er-reichen, d. i. alle orthographischen Schismatiker glor-reich zu besiegen. Doch Wahrheit, wenn sie gleich eine Zeit lang durch List und Gewalt unterdrückt wird, kommt früher oder später dennoch ans Licht, und sieget. Aber

Weh' der Lüge! Sie befreit nicht
wie jedes andre wahrgesproch'ne Wort
die Brust; sie macht uns nicht getrost, sie ängstet
den, der sie heimlich schmiedet, und sie kehrt,
ein losgedrückter Pfeil, von einem Gotte
gewendet, und versagend, sich zurück,
und trifft den Schützen.

Göthe.«

Jungmann, jak patrno, trval pevně na stanovisku, že slovanské jazyky mají a mohou se obohacovati vzá-jemným přejímáním slov, které on sám prozíravě a se zdarem prováděl od počátku své činnosti, ale fanta-stickým projektům důrazně se stavěl na odpor. Uzná-val později (20. dubna 1836) v dopise ke Kollárovi, že sám poněkud — ač bezděky — zavinil tento proud

svým jazykovým reformátorstvím. »Ale já«, dokládal, »formy jazyka svatě jsem šetřil, toliko materiálně jej rozmnožiti usiloval. Toho nuznou potřebu i podnes vidím, ale lituji, že se počala i forma trhati; tu ovšem z něho nic nezbývá, a nový jazyk povstávati má, jehož povstání se všecky okolnosti příčí.«

Jungmann zkrátka v otázce slovanské vzájemnosti jazykové byl veliký praktik, jenž pro Čechy i Slovanstvo z ní těžil vydatně, ale tak opatrně, že ani nejvroucnější tužby vlastního srdce ho nedovedly svésti s dráhy konkretních potřeb a zájmů národních. I překonal své vrstevníky reformátorskou odvahou, své žáky zas obezřelostí postupu. Tím vynikl nad obě generace a lze jej podnes pokládati za vzor české práce v rámci slovanské vzájemnosti.

Neboť předně je vedlejší, zdali při správné činnosti se řídím předpoklady nesprávnými. Kolumbus podnikl svůj smělý a zdařilý objevitelský čin na základě nejednoho nesprávného předpokladu, a podobně Jungmannova práce česká i šířeji slovanská nepozbyla by ceny ani kdyby její předpoklady theoretické byly docela vyvráceny.

Leč ani o nich nelze vyřknout konečný úsudek odmítavý. Otázka vespolného dorozumívacího jazyka slovanského není podnes vyřízena — kladně ani záporně — a nikdo neví, zdali její řešení v daleké budoucnosti přece jenom se nepřiblíží Jugmannovým ideálům. Vždyť jsme svědky snah mnohem odvážnějších, snah o mezinárodní jazyk nejen pro Slovanstvo,

nýbrž pro veškeren civilisovaný svět. Proč by tedy právě dorozumění pomocí blízko příbuzných řečí slo= vanských mělo věčně zůstávat nemožností?
Zajisté, Jungmann přemýšleje o slovanství na počátku 19. věku, kdy Napoleon kácel trůny v Evropě a na konec padl sám, Jungmann tehdy mohl věřit a věřil v rychlejší postup změn politických i národnostních, podobně jako později Marx upřílišil se v naději na rychlou koncentraci kapitálu, aniž to bylo na ujmu praktické organisaci proletariátu. Také nevyvinutost jednotlivých jazyků slovanských a snahy o pravopis= né reformy počátkem 19. století sílily všeslovanské naděje. Tím vším se názor Jungmannův sám o sobě snadno vysvětlí. Ptáme=li se pak po jeho účinku, nelze ani tomuto upřít prospěšnosti národní. Slovanská vzá= jemnost i ve formě nejméně praktické byla klíčícímu českému ruchu národnímu ideou blahodárnou, vzpru= hou a posilou. V situaci, kde vláda hleděla Čechy poněmčit, musilo se na př. popolštění nebo jiné po= slovanění — arci jen v krajním případě přípustné — jevit aspoň částečnou spásou před odnárodněním na= prostým. Vždy však to byl jen poslední útulek v oba= vách: nežli doopravdy k němu sahal, Jungmann se pokusil zachovat národ svůj na vlastním základě, pouze s částečným použitím vypůjčeného materiálu jinoslovanského. Tím dán byl příklad, kterým se spra= vujeme podnes, zejména v politice: český život pěstu= jeme na českém podkladě, ale vzpomínáme i na druhé železo v ohni, kdykoli ho potřebujeme, a k své posile i k úděsu nepřátel vyvoláváme do života slovanskou

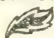
vzájemnost. Oboje není úplně totožno, a přece při opatrné taktice se navzájem podporuje.

Jistá *dvojitost Jungmannova slovanství tedy není nedůsledností, naopak je důslednou snahou po účelném, třebas i střídavém využití obou národnostních momentů, separatistického i vzájemnostního, dle přítomné potřeby.* Je to zanícenost, ovládaná instinktivní kázní, aby nevadila vydatnému oportunismu.

Neboť Jungmann byl a v době Metternichově nemohl nebýti oportunistou. V době, kdy každá zjevná akce veřejná byla podezřívána a škrcena, nezbývalo než postupovat co možno potají. Jungmann jako každý svobodný duch díval se na tehdejší poměry se zaťatou pěstí, ale nešermoval jí ve vzduchu, nýbrž tiše přikládal ruku k dílu, kde mohl. Varoval i své přátele, aby »nepíchali do vosího hnízda,« a přece vytlačoval němectví i jiné vředy tehdejší ze zaujatých posic tak vytrvale a účinně, že na konec, když plody nehlučné práce se objevily, svět byl ohromen a vídeňská vláda si to nedovedla vysvětlit jinak než domněnkou o — široce rozvětveném spiknutí.

Není možno zde uvádět podrobnosti vítězného postupu Jungmannova, nepohrdajícího úspěchem nejdrobnějším a přece vždy neoblomně směřujícího k polární hvězdě životního cíle. Lze říci jen stručně výsledek: z Jungmanna pod kladivem hrozných poměrů soukromých i veřejných vyrostl *největší taktik*, jakého jsme měli v nové době, taktik, jehož důvtip ku podivu kontrastuje s dětinskou jinak naivností jeho

mysli — záhada nad jiné obtížná. Tento člověk, trávící život v knihách a nemající přístupu do vlivných kruhů společenských, sokolím zrakem proniká politický problém svého národa s takovou jistotou, jaké se přiblížili po něm teprve předáci druhé a třetí generace, vyrostlí za poměrův o mnoho zlepšených a vyjasněných. Jungmann přese všecko své slovanství cítil, že Rakousko je Čechům hradbou proti pruskému všeněmectví, jehož cíle postihl dávno před Bismarckem; ale věděl také a přátelům se netajil, že český národ přetrvá Napoleona i systém Františkův. Již před rokem 1820 dospěl tedy k poznání, které r. 1848 a později mocnými slovy Palackého si proklestilo cestu do světa. Jungman však dovedl nejen program svůj vysloviti, nýbrž i uskutečňovati. A nesnadno rozhodnouti, která stránka jeho práce je podivuhodnější svou určitostí a jistotou — zdali geniální jeho tvorba nového českého jazyka písemného za pomocí jiných jazyků slovanských, či jeho diplomacie, která žádnou ranou, úspěchem ani neúspěchem se nedala zviklati v hluboké nedůvěře k Vídni, v stejně hluboké důvěře v životní sílu národa a v neunavném prozíravém postupu krok za krokem za využitím oné Vídně pro tento národ. Jako v Zápiskách sebevědomě řekl, že dělá »řeč, která věku jeho sluší,« tak dovedl také dělat politiku, která sloužela tehdejší době; politiku, která byla co nejopatrnější a přece nedůvěřiva k odpůrcům. Kde jsme mohli být politicky, kdyby po smrti Jungmannově někteří naši politikové nebyli upadli v osudné omyly, tu důvěřujíce Němcům a vládám, tam zase spolehajíce

v rychlé automatické vítězství dobré věci! Jungmann v zrcadle trnité životní dráhy vlastní dobře postřehoval trnitou cestu svého národa, bolestné zkušenosti osobní chránily jej před illusemi, činily nedůvěřivým k nepřátelům a tudíž opatrným v taktice. Tak o s o b n í u t r p e n í j e h o s t a l o s e n á r o d u p o ž e h n á n í m. I splnilo se mu to, co přál si Byron na konci svého Childe Harolda.

Veškerými dosud vylíčenými pracemi však není ještě vyčerpána Jungmannova činnost v Litoměřicích. V době té totiž Jungmann pořídil si již bibliografii, která se stala později zárodkem Historie literatury, a kromě toho po celých patnáct let pobytu tamějšího pracoval o svém Slovníku. O obou dílech obšírněji promluvím níže.
Rovněž již v Litoměřicích Jungmann usiloval o českou literaturu vědeckou. Vykonav základní práci pro vývoj literatury básnické a vida, že mladší generace (nejen Marek, ale r. 1814 již i mladistvý Šafařík v své »Tatranské Muze s lyrou slovanskou«, později Polák a jiní) vstupuje do jeho šlépějí, a moha tedy doufati, že jeho směr v básnictví se již sám udrží, jal se vzdělávat pole druhé, dotud netknuté: zabočil k literatuře vědecké a nastínil plán malé Encyklopedie věd, totiž sbírky příručních knih českých, které by vytvořily podklad pro terminologii vědeckou.

Literatuře české Jungmann hleděl prospěti i jako kolportér knih, a spisovatelé užívali jeho obětavosti tak bezohledně, že jednou napsal: »Ti lidé chtí ze mne udělati českého knihkupce; již zase bez mého vědomí Puchmír mi strčil komisí na svůj pravopis. Kdyby to nebylo české, řekl bych, aby mne — — « (V. Karešovi 29. listopadu 1805).
Leč ani tím neunavný pracovník se nespokojoval: hleděl sorganisovat literární společnost pro vydávání knih a časopisu českého, když Nejedlý po r. 1808 Hlasatele přestal vydávati. Tento plán měl stejný o-

sud jako Slovník a Encyklopedie: všichni téměř spolupracovníci Jungmannovy naděje svou liknavostí zklamali, a teprve později v Praze mohl v nich pokračovat za pomoci schopnějších a pilnějších sil mladých.

Vlastencem vroucím a obětavým Jungmann byl i ve své rodině. Jak svou choť, německy vychovanou, tak i své děti naučil česky mluvit i smýšlet, ba i číst a psát česky. V zněmčilých Litoměřicích vychoval rodinu svou češtěji nežli mnozí pozdější předáci národní v poměrech nepřirovnatelně snadnějších.
Ovšem muži tak ohromné činnosti činila výchova četné rodiny v Litoměřicích starosti veliké. Aby zlepšil své hmotné poměry a zbavil se Litoměřic, kde jeho postavení bylo Piaristy činěno nejistým, za příkladem staršího kollegy Klara, jenž povolán byl na universitu, chystal se r. 1808 ucházeti o professuru fysiky na pražské universitě. Brzy sice od úmyslu toho upustil; ale jak z dotyčného předsevzetí tak i z pozdějšího doktorátu, jehož dobyl r. 1817 dissertací filosofickou a mathematickou, viděti jest ohromné vědomosti a schopnosti tohoto muže, jenž dokonale ovládal všecky hlavní obory fakulty filosofické (přírodní i duchové vědy) i právnické — pravý to opak mnoha professorů, mimo svůj obor neznajících docela ničeho.

Nadlidská tato výkonnost sil přece jen lidských neušla bohužel černému stínu, s osudnou nezbytností se věsícímu na paty i pracovníkům nesmrtelným: Jungmann už v těchto letech postonával, ba z jara r. 1810 dle

vlastních slov »ležel více v hrobě nežli v posteli«. A snad již z těchto mladých let odvážel si do Prahy zá=rodek tuberkulosy, se kterou pak zápasil, až jí podlehl.

Zanechav plánův universitních Jungmann snažil se dostati místo na gymnasiu v Praze, což se mu r. 1815 podařilo. Tím nastala v životě jeho doba úplně nová, mnohem rušnější, ale také trpčí nežli dřívější klidný a skromný život v Litoměřicích.
Jak uvedeno, Jungmann epochální překlady básnické podnikl jen jako svou vlastní přípravu k původním dílům, jako pokusy o vytříbení jazyka a slohu. Nebyl si zprvu ani vědom významu své práce. Ale když během let vůdcové starší generace křísitelské umřeli a r. 1810 zbýval z nich jediný Dobrovský, tu v Jungmannovi se stále určitěji probouzelo vědomí, že »povinnost k vlasti doléhá ztuha na mladší vlastence« (dopis Markovi 19. dubna 1810). »Když starý hospodář usne, mladý k domácnosti hleděti musí; že nemá té zkušenosti — což na tom! dobývej ji! — Na nás jest pořad, kdo z nás může, ten pracuj, abychom (možná-li) lepší vlasti dochovali potomkům, než nám od předkův zůstavena. Pojde-li vlast, ať jen za nás, okolo nás, dokud my saháme a stačíme, nepojde«, psal dojemně Markovi 30. prosince 1809. Cítil, jak těžká zodpovědnost a povinnost se přešinuje na hlavu jeho; ale cítil v sobě i sílu, aby povinnosti té dostál. Bylo potřebí jen váhavosti a malomyslnosti ostatních vlastenců, nevyjímaje vlastní jeho žáky, aby se v něm probudil český vzdor a pevná vůle učinit velikému úkolu přese všecky překážky zadost. Na námitky stoupenců směru staršího, zaleknutého reformátorskou smělostí neoficielního vůdce nového směru, odpověděl si — napřed jen pro sebe — odhodlaným slovem:

Nám se rozumu dostává,
za své vůdství mějte vděk!
S vámi čas starý přestává,
s námi obrodil se věk.

Tak krásně — vděčně ale sebevědomě loučil se průkopník nové doby se starým pokolením i se staře smýšlejícími vrstevníky, aby se ujal žezla směrů nových jako vůdce, dychtivě očekávaný nadšenou mládeží.

Leč nové směry budí odpor u starých, a k tomu došlo i tenkráte. Neshody mezi oběma směry byly by propukly samy sebou, jak viděti z toho, že vyšlehly téměř najednou s několika stran a to vesměs na popud mládeže (Hanka a Linda, Palacký a Šafařík), ale náhodou projevily se tak rychle právě po Jungmannově přesídlení do Prahy, že »staří« i mladí ve víru sporů náhle vznícených spletli si časovou shodu s věcným vlivem, a omylem pokládali Jungmanna za přímého původce všeho, zvláště když Jungmann ve všech sporech šel s mládeží proti starým, a když klepařství, tehdy v Praze i na venku nadmíru zbujnělé, dovedlo hlavní osoby sporů důkladně vespolek rozeštvat. Tak Jungmann počal se Dobrovskému a zvláště Nejedlému jevit jako nebezpečný konkurent ve vlivu na mladé spisovatele, a jeho příchod do Prahy bezděky ztrpčil jim poslední leta života — arci bez jeho viny. Ba, on ve sporech zmíněných, kterých sám nevyvolal, trpěl ještě více rozčilením než oni.
O rozmnožení zápalné látky postarala se ke všemu i vláda. Vlivem některých Čechův a vlivných osob Če=

chům přejících vydán byl 23. srpna 1816 dekret, jenž zaváděl do gymnasií češtinu a také v úřadech ji podporoval. Jungmann rázně uchopil se nadějného nařízení a češtině, které dosud učil v hodinách mimořádných, jal se učit jako předmětu řádnému, mimo to pak pro učitele se jal sestavovati příruční a učebnou knihu, Slovesnost, které se objevila potřeba nezbytná. Vzav si na vzor podobné práce Pölitzovy a Eberhardovy sepsal nauku o slohu a literárních kategoriích jako úvod, a k němu připojil z české literatury příklady básní i prósy.

Překážky díla, vnitřní i vnější, byly nad pomyšlení veliké. Mnohé příklady ‹na př. ukázky dramatické poesie› Jungmann musil teprve si dát pro knihu napsat, po případě napsat je sám. Tím více v úvodu byl odkázán sám na sebe a v duchu zásad shora objasněných, které však tentokrát prováděl radikálněji, vytvořil celou českou terminologii esthetickou, z části i logickou a filosofickou. Koncem r. 1817 kniha byla hotova, ale do tisku se dostala teprve po dlouhé křížové cestě censurní r. 1820 a ježto se jí dostalo doporučení dvorní komise nad studiemi, počalo jí hned býti užíváno na gymnasiích.

Ale tu již Jungmann pocítil prvé nárazy nových poměrů. Po známém vídeňském zvyku, vydat nařízení Čechům příznivé a v zápětí je odvolat nebo nepřímo zrušit, dekret z r. 1816 byl r. 1821 novým nařízením »vysvětlen« tak, že čeština přestala být řádným předmětem školním a zakázáno, používati Jungmannovy Slovesnosti jako knihy školní. Kromě toho Jungmann

pro svou českou horlivost měl srážky s prefektem (ředitelem gymnasia) Němcem Petritschem, a byl střežen a obtěžován i tajnou policií, ježto nové proudy v Německu, politická reakce v celé Evropě se rozmáhající a rostoucí vlastenecký ruch v Čechách nadmíru zvětšily úzkostlivost vlády Metternichovy a přispěly k přitužení censury i ostatní policie až po stav, který dnes připadá směšným a neuvěřitelným.

Na tom nebylo dosti. Ani mezi českými vlastenci Slovesnost nedobyla si plného uznání. Ačkoli Jungmann nedbaje sporův o prosodii a pravopis, tehdy již roznícených, počínal si v knize klidně a objektivně k mladší i starší generaci, k svým stoupencům i odpůrcům, přece konservativní staří zvláště novou vědeckou terminologii knihy zavrhovali. Činili tak Nejedlý i Dobrovský — tento ji dokonce nazval potvorou (Ungeheuer). Za toto nepochopení Jungmann arci bohatě byl odškodněn přízní, kterou jeho kniha získala v ostatní veřejnosti a zvláště u mládeže. Bylť jí tento přehled české literatury neocenitelným vodítkem studijním, a obšírný úvod knihy základem českého jazyka vědeckého.

Na přijetí Slovesnosti, jak uvedeno, vrhaly již stín spory literární, roznícené před vydáním jejím. Nejdříve z nich vypukl spor o opravu pravopisu českého.
Dle tehdejšího pravopisu »bratrského« (totiž pocházejícího z doby českých bratří) psalo se po *c*, *s* a *z* všude *y*, nikde *i*. Dobrovský však r. 1809 podotkl docela theoreticky, že po *c* nemělo by se vlastně *y* psát nikdy, po *s* a *z* jen tehdy, kde se to zakládá na analogii. Tím Dobrovský naprosto nemyslil sám zavádět nový pravopis, ale přece jen podnítil úvahy mladších spisovatelův o věci, zejména když r. 1813 jal se s jinoslovanskými jazykozpytci jednat o stanovení společného pravopisu pro všechny Slovany užívající latinského písma. Tehdy i Jungmann, jenž stejně jako Dobrovský pokládal »analogickou« pravopisnou opravu za věc vedlejší a nemínil pro ni vyvolávat neshod v nepatrné beztoho obci tehdejších spisovatelů českých, počal si otázky pravopisné všímati. Byl však předstižen čilým zájmem, jejž o věc pojali vlastenci mladší, v prvé řadě Václav Hanka. Tento nevalně nadaný, ale nadmíru horlivý žák Dobrovského jal se r. 1816 jako 25letý mladík na universitě veřejně, ač bez úředního oprávnění, vyučovati studenty češtině, čímž působil Janu Nejedlému nepříjemnou konkurenci. Nejedlý po delším nesváru dal Hankovy přednášky zastavit, a oba sokové znepřátelili se trvale. Nesvár se přenesl na otázku pravopisnou, když Hanka vydal brožuru o českém pravopise, zastávaje se nového, kdežto důsledný konservativec Nejedlý i v pravopise hájil status quo.

Jungmann, osobně spřátelený s oběma soky, nemíchal se do jejich sporu, ač Marek i jiní mladší spisovatelé horlivě zastávali pravopisnou opravu. V červnu 1816 přijeli do Prahy Puchmajer, Hněvkovský a Nejedlý Vojtěch, radili se s Jungmannem o pravopise a usnesli se, že zůstanou při starém. Jungmann »věda, že v tom vzdělání naší řeči nezáleží« podrobil se tomuto usnesení, ač s nevelikou chutí. Hlavně nechtěl popuditi Jana Nejedlého, jenž sice již delší dobu svou liknavostí jej zarážel, ale v jehož činnost Jungmann přece ještě kladl nějaké naděje.
Když však r. 1817 Hanka vydal I. svazek »Starobylých skládání«, věnovaných Dobrovskému a psaných jeho pravopisem »analogickým« a Nejedlý chtěl vydání knihy překaziti, Jungmann na prosby Hankovy napsal ke knize předmluvu, čímž Nejedlého si znepřátelil. Krok svůj odůvodnil v dopise Markovi 31. července 1817 řka o Nejedlém: »On beztoho nic sám nedělá, proč tedy stojí v cestě těm, kdož chtí?«
Jungmann tedy i tentokráte byl veden jedině snahou o rozmnožení a zvelebení literatury. Bohužel Nejedlý tohoto hlediska nechápal. Příliš jsa zamilován do doby veleslavínské zkostnatěl ve svých názorech a daleko pokulhával za starším, ale smělým a moderním Jungmannem; od r. 1812 jaterní choroba jej činila dráždivým, nevlídným i méně horlivým k práci. V kroku Jungmannově viděl jen osobní nepřátelství a neupřímnost, ježto Jungmann ještě r. 1816 se uvolil zůstati při pravopise bratrském; i zanevřel naň tak urputně, že všecky pokusy starých přátel jejich o smíření a

všecka Jungmannova ochota k smíru vyšly na zmar.

Tak následkem intriky Hankovy a své péče o rozvoj literatury Jungmann si znepřátelil dávného přítele a veškeru starší společnost vlasteneckou tou měrou, že se pak po několik let cítil v Praze »opuštěný jako kůl«. Nejedlý stíhal jej rozličnými hanlivými poznám= kami před svými posluchači, a staří byli si ještě r. 1820 tou měrou jisti vítězstvím, že i Jungmannův známý J. L. Ziegler tehdy tvrdil: jak prý Jungmann zemře, bude po novém pravopise, na Hankovi nic ne= záleží!

V tu dobu Jungmanna odcizil starší generaci též spor o prosodii českou. Jungmann, jak shora zmíněno, již r. 1804 hájil prosodii časoměrnou proti přízvučné, ale ač prosodii pokládal za důležitější nežli pravopis, nechtěl ani pro ni vyvolávat literárních pří, a když jeho vrstevníci se stavěli proti časomíře, sám ze »snášelivosti«, jak výslovně řekl, psal také verše přízvučné.

Leč r. 1817 podobně jako pravopis, ani prosodie nedala spáti mladým hlavám. 22letý Slovák Šafařík a 19letý Moravan Palacký tehdy vlivem výchovy v Uhrách, jež oba pohroužila hluboko do latinismu, účinkem slovenské tradice literární,* maďarské časomíry a ovšem i následkem poznání, jak bohatá je česká kvantita (rozmanitost slabik dlouhých a krátkých), nevědouce navzájem o sobě, došli k stejnému mínění, že jediná vhodná prosodie pro český verš je časoměrná. Šafařík vydal sice r. 1814 knihu veršů přízvučných, ale podobně jako před ním Jungmann nebyl vlastními verši uspokojen a hloubal o prosodii dále, až se stal odpůrcem veršů přízvučných. Dal se přesvědčit Miltonem také o rýmu, že je to »vynález barbarského věku«. Roku 1817 z jara studoval v Jeně, jal si o prosodii dopisovati s Palackým, a v odporu proti přízvučné prosodii utvrdil se ještě víc dopisem lipského profesora Hermanna, který ji prohlásil za »neřád a nerozum«. Na základě těch úvah, vrcholících ve tvrzení, že »nynější veršování« (české) »jest nerůda nebásnířského ducha«

* M. Murko: Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik (1897) str. 54.

(dopis Šafaříkův Palackému 22. dubna 1817), vypracoval delší pojednání o prosodii, které v červnu téhož roku po návratu do Prešpurka ukázal Palackému. Tento již před tím o své újmě byl si napsal dva články o prosodii, ve formě dopisů. Na podzim na pobídku Šafaříkovu obojí práce byly doplněny a spojeny v jedinou knihu o šesti dopisech, nazvanou »Počátkové českého básnictví, obzvláště prosodie.« V listopadu 1817 hotové dílo bylo předloženo censuře.
Několik neděl potom Šafařík patrně překvapil Jungmanna zprávou o svých názorech prosodických a o chystaném vydání »Počátků«, neboť Jungmann 29. prosince 1817 radostně a s jistým podivem oznámil Markovi, že časomíra našla zas jednoho nadšeného obhájce, Šafaříka. Později, 24. února 1818 z dalšího dopisu Šafaříkova zvěděl a Markovi oznamoval, že se Šafaříkem jde i Palacký, a že spolu »vydají prý něco o českém básnictví.«
Koncem března 1818 »Počátky« konečně vyšly a překvapily Jungmanna neméně nežli celou českou veřejnost svým nadšeným, ale i příkrým tónem. Nebyl to sice první ostrý útok na přízvučnou prosodii Dobrovského, ježto již r. 1805 V. Stach ve spise »Starý veršovec« urputně napadl ji i jejího původce, a také »Počátky« se k spisu Stachovu výslovně hlásily jako k svému předchůdci — ale novinkou v nich bylo jednak útočné vlastenectví, jednak prudké a skoro všeobecné odsuzování literární práce školy Puchmajerovy i ostatních spisovatelů starších. Tato stránka knihy Šafaříkovy i Palackého — knihy vyznačující se

všemi ctnostmi i nectnostmi zaníceného a bouřlivého mládí: nadšením, velkými požadavky, nespokojeností a nezralostí — působila větší rozruch nežli všecky výklady jejich o prosodii. Vystupovali tu mladíci nezkušení a otřásali trůnem spisovatelů starších, kteří ovšem nemínili nechat se s něho jen tak snadno svrhnouti.

Kniha vyšla anonymně. To tehdy nezaráželo, neboť i Dobrovský a jiní současníci psávali anonymně, ale ovšem zavdalo podnět k správným i křivým domněnkám o původcích spisu. Protože Jungmann byl již odedávna znám jako stoupenec časomíry, a kniha se o něm a Markovi zmiňovala pochvalně, byli oba, zejména však Jungmann, od ostatních literátů pokládáni za inspirátory »Počátků«. Jungmann se tomuto nařčení nebránil, ježto nechtěl odhalit anonymitu Šafaříka a Palackého. Ostatně mohl si sám právem přičítat jistý vliv na vznik díla jejich: jednak v tom směru, že svou rozpravou z r. 1804 dodal odvahy Stachovi k vystoupení z r. 1805 pro časomíru, které zase pobídlo autory »Počátků«, jednak tím, že svými časoměrnými verši (na př. posláním »Slavěnka Slavínovi« z r. 1813, jež přímo vybízí k časoměrnému veršování a jež Šafaříka okouzlilo) ukázal jim sám bezděky cestu; a ostatně nařčení k účasti ve spise, jehož ideály sdílel, třebas jeho některé stránky odsuzoval, nepokládal za nějakou urážku, naopak ujal se »Počátků« veřejně proti polemickému spisu Hněvkovského, Zlomkům, vydaným r. 1820. Učinil to ve vědeckém časopise Kroku, r. 1821 právě založeném od Jana Svatopluka Presla za jeho účasti.

Škola Puchmajerova však z hněvu nad příkrým od= sudkem její činnosti v »Počátcích« nejen mylně po= kládala Jungmanna za jejich inspirátora, nýbrž přičí= tala mu i ošklivé pohnutky k tomu. Měla za to, že Jungmann ze ctižádosti navedl nezkušené mladíky k útokům na spisovatele staré, aby sám jediný ze star= ších se dal vychvalovat jako literární vůdce. Z těchto nízkých a hloupých klepů Vojtěch Nejedlý rozpředl obšírnou rýmovačku »Bohyně«, mravně i umělecky bídný hanopis na Jungmanna, a chtěl ji vydat tiskem, k čemuž na štěstí pro autora samého nedošlo. Deva= desát let pak tento šmejd ležel v zaslouženém zapo= menutí, až r. 1910 příliš horlivý vydavatel jej vydal tiskem a dovolil si k tomu užiti podpory — České Aka= demie.

Proti Nejedlého »Bohyni« byly »Zlomky« Hněvkov= ského ještě spisem příliš dobrým přese všecky své va= dy. Hněvkovský se opatrně vyhnul utrhačným kle= půn a snažil se věcněji obhájiti prosodii přízvučnou. Učinil to arci nesměle a časomíry nezavrhoval, na= opak pro lyriku vyššího slohu ji schvaloval. Závěrem knihy své dotvrdil pak to, co by rád byl vyvrátil, vy= chválil totiž své veršující kollegy tak směšně přepjatě, že z jeho kadidla zjevně vysvitla potřebnost literární kritiky, která by znemožnila prohlašovat jalové ver= šovce za velikány prvního řádu.

Jungmann octl se tím v situaci přenesnadné: osobně si vážil zápasníkův obojí strany, věcně pak měl proti oběma stranám námitky. Souhlasil s »Počátky« v zá= libě pro časomíru, neodsuzoval však přízvučné verše

tak prudce jako ony — vždyť jich sám napsal tisíce a mimo to přiznával básníkům svobodu, veršovat dle vlastní chuti; sdílel ohnivou touhu mladistvých bouřlivákův po vyšší české literatuře básnické i vědecké, ale vážil si velice i práce starší generace, kterou »Počátky« tak zle odbyly.* I vkus jeho byl dále než jejich: jim největším básníkem německým připadal Klopstock, kdežto Jungmann si cenil již Herdera, Goetha a Schillera. V těchto rozporech postavil se, jak instinkt i přesvědčení mu kázaly, na stranu budoucnosti, ale vytkl při tom i svoji úctu k dílu minulosti.

V Kroku 1821 jemnou formou zastal se časomíry i »Počátků«, ale vytkl jim, že neuznaly práce mužů zasloužilých, rovněž Stachovi vytkl útok jeho na Dobrovského. Stejně s velikou osobní úctou k Dobrovskému, ale s nesouhlasem vůči jeho prosodii probral otázku tu v Slovesnosti (str. XXVII.) a zcela objektivně umístil tam výbor přízvučných i časoměrných básní českých, v Kroku pak s jistou povýšeností vyslovil »naději do zdravého rozumu« přívrženců obou stran, »že ta válka bez náramného prolití inkoustu k prospěchu prosodie a metriky české a k spokojení obou stran se skončí«.

Dávaje takto veřejně znáti, že si přeje, aby otázka prosodická byla řešena věcně bez osobních hádek a urážek, pokusil se nově oživlý zájem o časomíru,

* Měl i rozdílné pojetí »klassičnosti« od jejich dogmatismu. Viz úvahu A. Nováka. »Jungmannův článek o klassičnosti« (Listy Filologické 1910) a další kapitoly této knížky.

JUNGMANNŮV DŮM V PRAZE

v nějž nedávno sám ještě nedoufal, rozšířit a prohloubit zejména theoretickou i praktickou propagací časoměrné prosodie a metriky staroindické v Kroku 1821, v čemž svého mistra následoval Ant. Marek i jiní. V jednom však Jungmann je všecky předstihl: pohroužil se při té příležitosti také do hlubin myšlení indického, a nejeden ušlechtilý jeho názor přijal za svůj, byv odedávna přístupen vlivu velikých učitelů východních, jak svědčí překrásná vzpomínka jeho na »velkého Zoroastra« v dopise příteli V. Karešovi z 14. listopadu 1806.*

Bohužel Jungmannova věcnost a osobní šetrnost nebyla s to, zadržet křiklavou a hrubou formu prosodického zápasu mezi oběma stranami, který působením několika mladších spisovatelů ještě nějakou dobu zuřil dále — a ještě koncem 19. století byl obnoven obšírnými statěmi Královými »O české prosodii« ⟨V Listech Filologických 1893 a násl.⟩ a zase tak příkře, jednostranně a osobně, že zmátl se tím úsudek celé generace. To nutí k stručnému výkladu o věci, jež sama o sobě nezasluhuje tolik řečí, kolik se o ní namluvilo.

Král ve zmíněných statích stal se fanatickým odpůrcem časomíry v češtině, kterou sám dříve hájil, a

* »Tento podzimek konána u nás vůle velkého Zoroastra, který člověku jako za povinnost pokládá, aby jednoho člověka na svět postavil a i aspoň jeden strůmek vštípil. Syn se postavil, i strůmků půl kopy se sadilo. Syn umřel, svadnou-li strůmkové, říci se musí velkému Zoroastru: Muži, dobřes radil, ač jestliže v tom vůle Všemohoucího! Neboť hle, člověk o sobě sám ničehož nezmůže.«

s apriorní předpojatostí a nenávistí posuzoval vše, co s časomírou souvisí, zejména Jungmanna jakožto hlavního obhájce této prosodie. Rozsáhlé jeho úvahy však jsou zbudovány na předpokladech nesprávných.

Král předně předpokládá jakýsi vztah mezi cenou básně a prosodií, i podceňuje časoměrné verše samy o sobě. Klamnost mínění toho je samozřejma. Mohou býti a jsou dokonalé básně přízvučné i časoměrné, ba i veršované jen dle počítání slabik, nebo i psané volnými verši neb i prósou.

Král za druhé pokládá vědu za kompetentní, aby předpisovala prosodii básníkům. V pravdě je tomu naopak: umělci volí si formu svobodně, a věda teprve ex post rozborem jejich díla buduje své theorie, prosodické i jiné, které však nikdy básníkům nemohou poroučeti. To vzletně vyřkl Jungmann v poslání »Slavěnka Slavínovi«: »Zákona volná píseň volného je věštce.« Vůči této smělé moderní idei umělecké svobody Králův předpoklad jeví se postulátem zastaralé školské esthetiky, jejíž vliv by byl hrobem umění, kdyby převládl.

Král za třetí za jedině přípustnou prosodii českou pokládá přízvučnou, ježto přízvuk český je důrazový. I to je omyl. Přízvuk latinský je také důrazový, a přece Virgil i jiní v řeči té s úspěchem básnili časoměrně. Podobně tedy i v češtině je to možno.

Král za čtvrté v duchu starých klepů viní Jungmanna, že z »neznámých příčin«, které i Královi ovšem jsou neznámy, poštval nezkušené mladíky k sepsání »Počátků«, chtěje napadnout Dobrovského. Každá

jednotlivost této insinuace byla zevrubně vyvrácena, zejména uveřejněním Šafaříkova dopisu z 22. dubna 1817.*

Všecky hlavní předpoklady úvah Králových tedy jsou pochybeny. Ovšem prosodie přízvučná, kterou hájí Král, převládla v praxi českého verše dávno před Králem. Ale příčiny toho byly docela jiné nežli se domnívá Král. Předně tu působil příklad velkých literatur moderních; ačkoli česká kvantita je k časomíře vhodnější než kterákoli jiná řeč moderní (což Jungmann, Šafařík i Palacký správně postřehli), nestačila tato vlastnost zlomiti vliv literatur ostatních. Za druhé verše časoměrné zdály se většině básníků českých příliš nesnadnými. Takový mistr jazyka a neúmorný tříbitel formy jako Jungmann ovšem se mohl odvážit nejenom na napodobení metriky řecké, nýbrž i indické; ale k podobné práci se mohlo odhodlati jen několik málo nadšenců jazyka. V 19. století nepodařilo se již ani v řečnictví ani v básnictví vzkřísit onen antický k u l t f o r m y a j a z y k a, jehož by bylo bývalo potřebí k obecnému přijetí složitých forem prosodie časoměrné. Za třetí skoro všichni nadšenci pro časomíru hned po svém theoretickém vítězství se od poesie odvrátili: Palacký a Šafařík oddali se vědě, Jungmann a Marek pak pro pokročilost věku i jiná zaměstnání ustali v časoměrném veršování také brzy. Ani v operách, kde Jungmann** překladem textu k Mozartovu

* Viz spis E. Chalupného: Jungmann (1909) str. 15—57.

** Dle rodinné tradice nebyl překladatelem textu k »Únosu ze Serailu« Jungmann sám, nýbrž jeho syn Josef. Viz sdělení Františka Douchy ve svazku 67 H 112 knihovny Musea král. Českého.

Únosu ze Serailu (1825) a jeho žák K. S. Macháček pokusili se časomíru zavésti, nevytrvali a tak vítězná časomíra usnula brzy sama sebou.

Leč prosodický boj vznícený »Počátky« nebyl přece marný a přinesl ovoce právě v tom směru, o který Jungmann usiloval nejvíc a v kterém prosodie sama byla jen jednotlivou složkou významu podřízeného — v povznesení básnické řeči české. Srovnejme jen v Jugmannově Slovesnosti první dvě ódy, Šafaříkovu časoměrnou a Puchmajerovou přízvučnou, a poznáme, co vzletu, lepoty, síly a ohebnosti přinesla češtině práce veršovců časoměrných. Episoda »Počátků« podstatně přispěla k povznesení češtiny na stupeň, na kterém, jak postřehl Kollár, řeč sama stala se nejmocnějším živlem poesie naší. Zde je kořen krásy řeči a verše, která v poesii české od Čelakovského Ohlasův a Máchova Máje přes Erbenovu Kytici a Zeyerův Vyšehrad až po Březinu a Sovu je nejcharakterističtější známkou a největší téměř pýchou básnictví českého mezi všemi literaturami současnými — jednou z příčin, proč Březina je větším básníkem než jeho myšlenkoví bratři cizí od Whitmana až po Verhaerena.

Ten hlubší význam sporu o prosodii zůstal Královi i jeho škole utajen, a pracná úvaha jeho je ukázkou, kterak i badateli pilnému a důmyslnému v jeho vlastním oboru může uniknout jádro problému, když oddá se hledisku jednostrannému a vytrhne podružnou složku z celku života, který jediný dodává složce té pravý smysl. Toť kletba omezené specialisace; jí od=

půrce Jungmannův jeví se malým v témž poměru, ve kterémž záleží velikost Jungmannova, velikost muže, který i svými omyly národu prospíval, an vždy zíral a šel k cílům nejvyšším a pro malichernosti jich nikdy nespustil s očí.

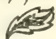
Jungmannova oposice proti přízvučné prosodii Dobrovského nedotkla se jeho úcty k velikému slavistovi a nevedla k osobnímu nepřátelství mezi nimi, ač arci Dobrovskému, který si na své theorii přízvuku právem velice zakládal, nebyla vhod. V otázce pravopisné se shodovali. Osobně však se rozešli v nevoli v stejnou téměř dobu vinou Hankovou.

Společnou patrně prací Hanky a jeho přítele Lindy zhotoven byl v r. 1817, domněle objeven, Rukopis královédvorský. Tento rukopis, k jehož zpracování vedly oba pisatele mnohem čistší pohnutky než obyčejně se předpokládá, napodobil staré rukopisy tak mistrně a byl objeven způsobem tak nezávadným, že sám kritický Dobrovský jej uznal za drahocennou památku ze staré doby, stejně Jungmann a ostatní vrstevníci.

Tento úspěch dodal napodobitelům odvahy ke zhotovení podobného rukopisu »Libušina soudu«, jenž později byl nazván Rukopisem Zelenohorským. Leč v tomto druhém případě zhotovitelé, zlákáni prvním zdarem, opomenuli všech pravidel opatrnosti, jichž při RK šetřili, naopak zpracovali rukopis obsahem i formou přímo provokativní, což Dobrovského arci přimělo k tomu, že rukopis ihned prohlásil za padělek. Obsah rukopisu totiž byl v rozporu s jeho názory o starých Slovanech i Češích, zevní forma rukopisu pak na prvý pohled podezřelá, lišicí se ode všech písemných památek ze staré doby.

Hanka však neminil se tentokráte podrobiti úsudku Dobrovského a opět chytře užil pro své účely pomoci dobráckého Jungmanna. Dobrovský ani Puch-

majer totiž nemohli rukopisu dobře porozumět, a tu Hanka vzav si na oko na pomoc Jungmanna přečetl jej ovšem lépe. Na to Dobrovský ihned prohlašoval Hanku, Lindu a také Jungmanna za původce padělku. Činil to sice zatím jen v soukromých hovorech a dopisech, ale Jungmann ovšem se toho dověděl a jsa od padělání rukopisu docela vzdálen, byl dotčen tak, že při vší úctě k Dobrovskému počal pochybovat o jeho českém vlastenectví, maje mu za zlé, že upírá pravost vzácné památce, v kterou Jungmann naivně věřil.
V Čechách pak Libušin soud byl úředně ‹musejním výborem› uznán za podvržený; ale když Jungmannův bratr Antonín opis jeho poslal soukromě polskému spisovateli Majewskému, tento jej dal uveřejniti. Na to Antonín Jungmann vytiskl rukopis i v Preslově »Kroku« r. 1821 s poznámkami Josefa Jungmanna. Tím vyvolal veřejné vystoupení Dobrovského ve vídeňském časopise literárním ‹Hormayerův Archiv› proti pravosti rukopisu. Polemik, které se z toho vyvinuly, Jungmann se vůbec neúčastnil, ač je pilně sledoval; ale ve spisech svých Slovesnosti i Historii literatury pevně trval na přesvědčení o pravosti Libušina soudu. Teprve r. 1832, byv Palkovičem nařčen veřejně z účasti při padělání rukopisu toho, vystoupil na svou obranu v Časopise Českého Musea.
Rukopis Královédvorský, ač byl vlastenci radostně uvítán, nevzbudil v prvých letech po objevení zvláštní pozornosti. Teprve pozdější spory o jeho pravost dodaly mu v očích odpůrcův i stoupenců významu, jakého sám o sobě neměl.

Několikeronásobné spory, do kterých mezi lety 1817—1830 zapleten byl Jungmann, vesměs byly vyvolány, jak již uvedeno, generací mladší. Je to rub utěšeného tehdejšího rozmachu mladé literatury české, básnické i vědecké. A jako ve sporech, tak i v positivní práci mladé generace Jungmann měl účast znamenitou.

R. 1819 jazykově zpracoval k vydání nejlepší báseň tehdejší, »Vznešenost přírody« od Miloty Zdirada Poláka. Polák vynikal živým temperamentem a smělým vzletem, ale nevládl dostatečně jazykem, kterouž vadu ještě stupňoval přemrštěným novotářstvím slovním. Básni jeho, a zejména úvodu jejímu, Jungmann prokázal tedy velikou službu, zdokonaliv ji formálně. I později Jungmann věnoval pozornost jeho talentu, ale hvězda Polákova brzy zapadla, ustoupivši silnějšímu světlu zjevu Jana Kollára.

Mladistvého Slováka Kollára Jungmann osobně ‹při jeho návštěvě v Praze› i literárně zamiloval si tak, že jej s Palackým a Safaříkem nazýval »svou nejmilejší trojicí«. I Kollárovu první knihu »Básně« roku 1821 k vydání upravil Jungmann, a navždy zůstal přítelem autora pozdější Slávy Dcery, který laskavost jeho mu splácel úchvatným obdivem a úctou, prohlásiv jej za »srdce všech Slovanů«; opravdu Jungmannovo srdce i jeho dům byly všem Slovanům bratrsky otevřeny, a vůdcové hnutí slovanského, jako Brodziński, Kucharski, Pogodin, Kirějevskij, Gaj a Vuk Karadžić užili jeho pohostinství.

Nejvroucněji Jungmann ovšem si všímal dorostu če-

ského. Čelakovský, Klicpera, Turinský, Macháček a jiní mladíci byli u něho zasvěcováni do jazykových a literárních otázek, Jungmann časem (na př. r. 1822) pořádal jim zvláštní kursy výkladů jazykových a esthetických, vedle toho nabádal je k vyšším cílům ve styku osobním. I v samé škole již hleděl nalézati, vésti a rozněcovati mladé talenty, tak na příklad on první postřehl v básni gymnasisty Karla Hynka Máchy slibné nadání a před spolužáky pochválil hocha, jenž po desíti letech zazářil na obloze české literatury jako meteor a zapadl pak opuštěn v týchž Litoměřicích, kde veliký učitel jeho byl vytvořil básnický jazyk český.

Literárního ruchu svých vrstevníkův účastnil se k Jungmannově radosti i horlivý syn jeho Josef. Právnické povolání, jemuž se oddal, ho valně netěšilo, za to čile organisoval podniky literární. Zvláště spolčil se s několika vrstevníky k překladu belletristických spisů van der Veldových. I tyto práce sledoval a radou i pomocí jim přispíval všudypřítomný jeho otec, ačkoli v dobách těch hlavní svou pozorností a prací dávno již byl zamířil jinam — k literatuře vědecké.

Svou »Slovesností« razil dráhu češtině do věd duchových, a současně s ní na jeho vyzvání věrný pomocník Ant. Marek sepsal Logiku čili Umnici (roku 1818, vydána r. 1820), obsahově sice též dle německých předloh, ale českým jazykem a terminologií rovněž nově utvořenou.

Logika byla původně určena za jeden svazek české

encyklopedie Jungmannem navržené, ale pro nedbalost účastníků ostatních zůstala ojedinělá. Náhradou za tuto mezeru stala se obětavá práce mladého Jana Svatopluka Presla ve vědách přírodních. Presl s Jungmannem založili první vědecký časopis »Krok« roku 1821, okolo něhož se skupili zvláště mladší spisovatelé. Palackého stati o esthetice v něm budily obecnou pochvalu a pozornost vedle mnoha jiných. I několik knih přírodovědeckých (Preslův Rostlinář, Sedláčkova Geometrie a Fysika) pomáhalo k položení základů vědecké literatury české, nedbajíce nevrlých výroků Dobrovského, který snahu tuto pokládal za marnou.

Snahám těmto mělo se dostat i zevní opory a organisace. Roku 1818 přikročeno k založení zemského musea českého, jež původcové, nejvyšší purkrabí Kolovrat a bratři Kašpar a František Šternberkové chtěli mít ústavem přírodovědeckým a historickým. Vlastenci čeští však žádali, aby nový ústav byl záštitou a podporou též českému jazyku. Proto Jungmann s Preslem a snášelivým Němcem Millauerem žádali na hraběti Kolovratovi, aby museum pojalo do své působnosti i tento bod, což Kolovat slíbil. Jungmannova naděje, že tímto způsobem uskutečněna bude společnost pro zvelebení českého jazyka, jím ode dávna, ba již před ním navrhovaná, bohužel se nesplnily, aspoň ne najednou. Museum sbíralo památky zemské, ale o jazyk národa této země se nestaralo. Zklamaní vlastenci snažili se tedy při museu zříditi aspoň pobočný spolek s tímto účelem. I tento návrh

však došel uskutečnění teprve po letech, když ujal se ho František Palacký.

Útočný bouřlivák z »Počátků« prosodických brzy po vydání tohoto díla překonal kvas nitra vlastního a poznav svůj nedostatek nadání básnického, obrátil se k práci vědecké. R. 1823 jako mladík 24letý odebral se do Prahy chtěje studovat prameny k dějinám husitským. Byl uvítán radostně nejen Jungmannem, s nímž byl znám již z dopisů, nýbrž i Dobrovským; spor o prosodii jich neznepřátelil. Seznámiv se pomocí Dobrovského s hrabaty Šternberky a ostatními vlasteneckými ‹ve smyslu zeměpisném› šlechtici, usiloval i mezi nimi o probuzení zájmu pro novou literaturu českou. Viditelným ovocem úsilí toho byl čtvrtletník, Časopis Českého Musea, založený r. 1827 a vedený Palackým jako redaktorem.

Protože zároveň s českým byl založen i německý musejník, jenž dokonce vycházel měsíčně, mnozí mladí spisovatelé ‹Čelakovský a j.› viděli v tom odstrkování české literatury, a již předem dívali se na nový podnik s nechutí. Jungmann, ačkoli s touto nespokojenou skupinou osobně nejvíce se stýkal, nesdílel její nevrlosti, naopak i tentokráte pro společnou věc národní pracoval nedbaje nesvárů stran a napsal do prvého svazku časopisu závažný programový článek O klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české.

Obsahově čerpán je tento článek částečně z nového tehdy spisu Pölitzova »Das Gesamtgebiet der deutschen Sprache« ‹1825›, což ukazuje, jak bedlivě Jungmann i při svých mnohonásobných pracích stopoval

nové zjevy cizích literatur. Avšak Jungmann zpracoval a doplnil německou předlohu úplně samostatně. Hlavním účelem článku bylo, vztýčit prapor literární klassičnosti tak, jak mu rozuměl Jungmann, na rozdíl od nízkých a zkostnatělých měřítek Jana Nejedlého nebo »Zlomků« Hněvkovského, ba i od zastaralého nadšení »Počátků« pro řeckořímskou antiku a Klopstocka. Jungmann věren svým studiím a principům jednak naznačuje a předvídá již nastávající rozšíření zájmu o literaturu staroindickou vedle řecké a latinské, jednak staví literatury moderní co do klassičnosti v jeho smyslu, t. j. umělecké dokonalosti, na roveň kterékoli z literatur starých. Svůj pojem klassičnosti staví proti škole Nejedlého s duchaplnou dialektikou, jež arci pro některé škrty Palackým provedené není v tištěném článku dostatečně zřejma. Se stanoviska z předu zaujatého pak osvětluje dějiny české literatury a vytyčuje jí vysoké cíle. Kdežto starý slovenský předák Palkovič ještě později ‹r. 1830› tvrdil, že čeština může být řečí klassickou aniž by měla filosofickou terminologii, a kdežto Puchmajerovi, Nejedlého i Dobrovského stoupenci věřili jen v možnost a účelnost novočeské literatury populární ‹Dobrovský řekl o logice výslovně: »Man soll von solchen Dingen nicht böhmisch schreiben«›, Jungmann setrval na svém dávném přesvědčení, zvláště důrazně vytčeném v Kroku ‹1821, str. 163›, »že se buď celá literatura vzdělávati musí, nebo nic naprosto, čímž by se národnost nejvíce podkopávala«, i žádal výslovně dokonalou literární práci »ve všech formách

Pro časopis wlast. Museum, 1.6)

O klassičnosti w literatuře wůbec a zwlaště české.

za klasický pokládají, obstarej zprávy pod ...

... tojest, podle wšech onu stranjen. Hodno tedy bude

klassičnosti wůbec i obzwláště české, a důležitosti

... tuto nětoliko slow promluwiti, ... k tomu zwláštnj

... o té wěci z rukopisů spisowatelů ... po-

... (Pölitz w knize: Das Gesammtgebiet der teutschen Sprache, Leipzig 1825.) ... pojmy, jako zejst ...

... dokonalosti ...

Jungmannův rukopis článku »O klasičnosti«.

Pro Čechy vlast. Museum. 1 ⊙ [illegible] dobré u zvuku [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

formou. Jak dalece [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] (Pölitz v knize: Das Gesammtgebiet der teutschen * als Anmerkung

Sprache. Leipzig 1825.) [illegible]

[illegible] dokonalosti [illegible].

[illegible]

Klassický neb klassičný, vedlé slova třídní (pocházející od slova classis, třída) dá se brát trojím způsobem: a) potahem na třídy lidu, ve kterém [illegible] tolik co [illegible] z první třídy, [illegible]. b) potahem na [illegible] tolik co [illegible]: classicum canere, [illegible] k [illegible], k tahu, k boji dáti. c) potahem na loďstvo neb loďstvo tolik co lodný, loďový, u p. classicum bellum, classici milites. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ My bérieme slovo classicus, jak je Gell. [illegible] (Noct. att. XIX 8): e cohorte illa [illegible] antiquior, vel oratorum aliquis vel poetarum, id est classicus, assiduusque aliquis scriptor, non proletarius. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Klassický neb třídnický, zejména třídní (zvláštní [illegible]
od slowa classis, třída). Latinským tím znamenalo:
a) potahem na třídy lidu Serviem Tulliem ustano[illegible]
[illegible] tolik, co náležící z prwnj třídy, nejbohatší [illegible]
[illegible]; b) potahem na wogsko tolik co woga[illegible]
[illegible]; classicum canere, znamenj k shromáždění
[illegible] k [illegible], k boji dáti; c) potahem na lodstwo neb
[illegible] tolik, co lodnj, [illegible], u. p. classicum bellum
classici milites. [~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~

poetických, prosaických i řečnických«, a mimo to, narážeje na urputné nedávné boje literární, požadoval na vlastencích — »mravné vyšší vzdělání«, které by umožnilo »nezištnou, bezzávistnou součinnost více zkušených moudrých spisovatelů«.

Jungmannův článek měl dvojí nemilý dozvuk: první v Musejníku samém, druhý v nově založeném Časopise pro katolické duchovenstvo.

Palacký jako redaktor Musejníku mimo menší škrty v článku z nemístné snad snahy o ušetření místa nebo z jiných nedostatečných důvodů vytrhl z Jungmannova rukopisu smělý a ohnivý závěr, čímž článek zkomolil a přispěl ke vzniku pozdější legendy, jakoby v něm Jungmann byl pochyboval o vzkříšení českého národa.* Jungmann byl touto podivnou řízností redaktora začátečníka pochopitelně rozmrzen a trvalo pak přes rok, než odhodlal se opět přispívati do časopisu, který s jeho prvým rukopisem naložil tak nemilosrdně.

Do Časopisu pro katolické duchovenstvo proti Jungmannovu článku napsal polemiku klerikální fanatik Jabulka, tvrdící, že Čechové nepotřebují klassické literatury, ale »náboženství«, a osočující Jungmanna jako »náčelníka revolucí«. Jungmann, jenž z ochoty opravoval jazykové chyby v tomto časopise, šel v sebezapření pro českou věc tak daleko, že i tento pamflet proti sobě mířený jazykově opravil! Ale redakce a censura pak uveřejnění Jabulkova výplodu zamezily.

* Podrobné vyvrácení této legendy viz v E. Chalupného »Jungmannu« str. 68 a násl.

Budiž v tomto spojení uveden i jiný příklad obětavosti a ušlechtilosti Jungmannovy. Jeden Markův článek v Slovesnosti vyvolal autorovi jakési osobní nesváry. Tu Jungmann se příteli nabídl, že jako vydavatel knihy vezme všecku vinu sám na sebe a příhodu objasní veřejně.

Z ukázek těchto vidíme, čím Jungmann tak okouzloval zejména mládež: měl — srdce. »O což bych rád,« psal r. 1832 Kollárovi, »aby nás hrstku Slovanočechů láska oužeji spojila, an nás rozum chladný spojiti nechce!«

Od té doby, co příchodem Palackého do Prahy česká obec vlastenecká získala nového schopného organisátora, Jungmann mohl se opět zahloubat do svých velkých prací literárně vědeckých, z nichž potud byl drobnými starostmi a podniky jinými stále vyrušován.

Nejprve dohotovil Historii literatury české. Již r. 1806 na konci proslulé své rozmluvy o českém jazyku naznačil, že »jindy bude hodná příležitost«, aby dokázal bohatství literatury české. Sám již tehdy sestavil si sbírku názvů knih českých, ale nemaje v Litoměřicích po ruce dostatečných pramenů, neuveřejnil ji. Přesídliv do Prahy doplnil ji, když jeho přítel, slavný polský lexikograf Linde, jej žádal za pomoc k sepsání dějin české literatury, o které chtěl poučit polské obecenstvo. Jungmann srovnal svůj seznam s jinými, zvláště s katalogem universitní knihovny pražské a seznamy pořízenými Pelclem, Dobrovským, Zlobickým a Kopitarem, pak roztřídil si látku dle oborův a dob a k jednotlivým oddílům napsal historické úvody, bera si při zpracování za vzor ruskou literární historii Gréčovu. Dílo dokonané v letech 1823—1824 vyšlo tiskem r. 1825 nákladem spisovatelovým, ježto nebylo nakladatele na knihu, přesahující 700 stran.

Jungmannova kniha není ovšem historií literatury v pravém smyslu. Jungmann věděl a doznával, že dílo takové není ještě možno — a bohužel nemáme úplné české historie literární ani dnes. Jungmannova kniha je soustavnou bibliografií českou, jejímž jednotlivým oddí-

lům chronologicky roztříděným předeslány jsou přehledy tak zv. politické i kulturní historie národní se zvláštním ohledem na vývoj literatury v každém období.

Historické partie díla arci dnes po dějinách Palackého již nestačí požadavkům. Ale v době sepsání knihy stály na výši tehdejšího bádání, jsouce šťastně sestaveny dle dobrých pramenů, jak uznal v Časopise musejním sám Palacký. Část bibliografická pak dle úsudku všech znalcův a interesentů nezastarala podnes. Stačí uvésti na př. soud Denisův, že kniha ta »jest ještě dnes nevyhnutelna každému, kdo se zabývá dějinami slovanskými.«*

Jungmann vydávaje Historii literatury, měl na mysli účel ryze vědecký zároveň s propagačním a mravním. Matematicky přesný výkaz literatury měl zahanbiti ty, kdo popírali existenci české literatury, i ty, kdo o bohatství jejím měli názory přepjaté. Jungmann konstatoval proti tomu skutečnost, vypočítávaje přes 5000 publikací, jichž se dopídil, a tím přispíval, aby literární názory, snahy i naděje české se opřely o pravdivý stav, aby badatelé měli v rukou soustavnou příručku a nesmělí krajané aby nabyli důvěry v budoucnost, vidouce tak četné stopy literární práce předků. Nebyla to tedy jen suchá bibliografie — leda pro autora, který na úmornou tuto práci opětovně si stěžoval; pro národ byla to, jak opět praví Denis, »slavnostní přehlídka, kde proti cizincům, kteří hnětli

* Čechy po Bílé Hoře, 2. vyd. překladu Vančurova II. díl, str. 74 (1911).

zemi českou, Jungmann vyvolal pluky starých bojovníků, kteří někdy udržovali lesk jazyka českého.«

Jako každé Jungmannovo vystoupení v letech dvacátých, tak i Historie literatury měla dozvuky nepříjemné, v oné době všemožných potyček arci pochopitelné. Dobrovský napsal o ní přísnou kritiku do vídeňského časopisu Jahrbücher der Literatur ‹1827›. To samo o sobě by bylo Jungmanna nepopudilo, ježto věděl a uznával, že první dílo tak veliké nemůže býti dokonalé; také Dobrovskému ve své antikritice, kterou poslal do Musejníka, výslovně děkoval za jednotlivé konkretní opravy, ale měl mu za zlé, že Dobrovský nepůjčil mu svých poznámek předem, aby kniha byla dokonalejší. Dobrovský ovšem se k takové ochotě nepokládal za vázána; kdežto Jungmann se na svou práci díval jako na majetek národní, — »nic já, ale všecko my«, bylo ode dávna jeho heslem — Dobrovský stál více na stanovisku individuálním. Ještě více však Jungmanna se dotkla — mimo neshody v otázce pravosti Libušina soudu — výtka přemrštěného vlastenectví v Dobrovského kritice pronesená. Dobrovský takové výtky pronášel soukromě často, Jungmann se o nich z druhé ruky dovídal a od let se strojil, že proti nim veřejně vystoupí, protože měl za to, že tyto výtky jej denuncují vládě, které tou dobou bylo podezřelým každé vlastenecké hnutí slovanské. Nyní, když Dobrovský výtku tu jeho osobě učinil veřejně, Jungmann poslal do Musejníka odpověď na jeho kritiku. Dobrovský však prostřednictvím

Hankovým jej přiměl, že od uveřejnění odpovědi upustil.*

Tak ani tentokráte nedošlo k přímé veřejné polemice mezi oběma velikány — bohužel jejich napjatý poměr vzájemný potrval i dále, až do smrti Dobrovského. Protože poměr ten bývá posuzován zbytečně rozčileně a křivě, budiž zde krátce objasněn.

* Mnoho hluku se v literatuře nadělalo s nepatrnou poznámkou Jungmannovy knihy (na str. 493), kde byla Dobrovskému přičítána jakási bezděčná účast na odluce Slováků od spisovné češtiny. Skutečná historie této noticky je velmi prostá. Jungmann v antikritice se dovolával zprávy Jenského listu »Lit. Nov. 1813, Intellig. 250«, kterou přejal bona fide a za jejíhož původce pokládal Dobrovského sama. Když však Dobrovský autorství zprávy té popřel, Jungmann ji v II. vydání knihy loyálně vynechal. Křivé dřívější výklady o této zprávičce vznikly patrně z toho, že Zelený ani pozdější badatelé neznali rukopisu Jungmannovy netištěné antikritiky, který vše vysvětluje.

sen, verstehen, schreiben und sprechen zu lernen, nach den Kastnerischen Sprachgrundsätzen Prag. 1815. 8.

56. Fr. M. Pelcla a) Typus declinationum linguae bohemicae nova methodo dispositarum. Pragae. 1793. (dle nawržený Dobrowskeho) Po druhe: Typus declinationum ex Grammatica Pelcliana 1795. b) Grundsätze der böhmischen Grammatik. Prag 8. wel. 1795. 1798.

57 Naučenj kratičké, kterakby se mělo dobře po česku mluwiti a psáti, od Gilgjho Chládka. W Praze 1795. 8. (Z dobrých pramenůw).

58 Josefa Dobrowského a) Slowo slavenicum, in specie Czechicum. Pragae 1799. 4. 1½ archu. b) Bildsamkeit der slawischen Sprache an der Bildung der Subst. und Adjektive in der böhm. Sprache dargestellt. Prag 1799. 4. (Připogeno k geho: Wörterbuch etc.) c) Lehrgebäude der böhm. Sprache. Prag 1809, 1819. 8. wel. str. XX. a 326. [illegible] 1803

59 Böhmische Grammatik von Joh. Nezedlý I. B. Prag 1804. II. praktischer Band 1805. 8. Po druhé w gednom djlu oba spogil, pod nápisem: Praktische böhmische Grammatik für Deutsche. Prag 1809. 8. str. 357. Po třetj. Prag 1821. 8. str. 384. (7000 wýtisků.) [illegible] 1830 [illegible] VIII a 416.

60 Grammatyka česká, aneb učenj, gak se česká slowa uchylowati, spogowati a psáti magj, od J. Šmitta. W Pra. 1816. 8. str. 208.

61 Prawidla řeči české od Fr. Nowotného z Luže. W Praze 1818. 8. str. 190. a regstř.

62 Böhmische Biegungen v. J. L. Ziegler. Königgrätz 1818. Na 1 archu. (dle Negedlého grammatiky.) [illegible] 1823

63 Elementar Unterricht in der böhm. Sprache zunächst für die teutsche studirende Jugend nach den besten Sprachlehren entworfen von Ant. Lischka etc. Neuhaus 1821. J. Albert Landfrass. 8. str. 238. a regst.

64 Mluwnice, čili saustawa českého gazyka podlé Dobrowského, od Wácl. Hanky. W Praze 1822. 8. str. XXXII. a 312. Gest wlastně přel. Dobrow. (II wyd.) s dosatky rozličnými. T

65 Tabule poučugjcý a wedaucý k náležitému poznánj dewatera částek české řeči; složená od Jana Černého duchownjho pastýře w Chodowicých. Tištěno w Gičjně u Frant. Kastránka na celém fol. 3 listy. Prwnj tabule obsahuge přehled 9 částek řeči. Druhá uchylky gmen a mjstogmen. Třetj sklo-

66 ňowánj slowes. Předmluwa na zwláštnjm listu fol. tištěná. 1825.

§. 2. Slowenské (slowácke).

74 Přjwod k dobromluwnosti Slowanské, ku prospěchu mládeži normálských škol. W Prešpurku 1780. 8.

75 Anton. Bernoláka a) Grammatica slavica ad Systema scholarum nationalium in Ditionibus C. R. introductum accommodata. Editio prima in Pannonia. Posonii Impensis Joan. Mich.

T Podruhé: Grammatika čili Mluwnice českého gazyka podlé Dobrowského, [illegible] W Praze [illegible] 1831. 8. XXVI a 287 [illegible] regjstřjk.

UKÁZKA Z HISTORIE LITERATURY

Dobrovský a Jungmann lišili se velice povahou. Dobrovský byl rozený kritik, a tedy měl v krvi útočnost vůči jiným, bezohledně vytýkal chyby a rozdával rány; Jungmann byl positivnější, kritik a polemik vůbec nemiloval, a k ostatním byl začasté shovívavější nežli sám k sobě. U Dobrovského převládala rozumová tvrdost a prudkost, u Jungmanna citová jemnost a mírnost.

Nápadné ty rozdíly temperamentů samy sebou by byly ovšem nutně nevyvolaly mezi nimi příkré konflikty a také opravdu po dlouhá leta Jungmann ctil Dobrovského vysoce, i naopak starý mistr uznával talent a píli mladšího Jungmanna. Ale okolo r. 1820 vstup nové, radikálně vlastenecké generace na veřejnost stal se příčinou roztržky nevyhnutelné. Zároveň je z okolnosti té patrna i vlastní příčina roztržky: rozpor dvou generací.

Dobrovský, typický zjev nejstarší generace křísitelské, zrodil se příliš pozdě, a tak poslední leta jeho života připadla již do doby, kdy jeho vlastenectví — theoretické bádání v slovanském dějezpytu a jazykozpytu, konané a publikované německy nebo latinsky, a snaha o pouhé udržení češtiny a literatury české ve stavu, v jakém byla koncem 18. století — jevilo se zastaralým, ne-li zpátečnickým. Dobrovský sám nebyl nepřístupen záchvatům vlasteneckého nadšení; kdyby se byl narodil o 20—30 let později, snad byl by z něho býval nejohnivější romantik český. — Ale v šestém a sedmém desetiletí života ovšem byl již pramálo přístupen novým názorům a nadějím. Protože pak se

vžil v úlohu pravého zákonodárce vlasteneckého, neodepřel si, aby o snahách nových nepronášel sebevědomé, bagatelisující úsudky, které působily provokativně i tam, kde měl pravdu, i tam, kde se mýlil. »Jemu v stáří se přihodilo,« řekl důmyslně Šafařík, »co se přiházívá všem velikým předmětům k večeru, že dlouhé a veliké stíny za sebou obrážejí.« Jestliže jeho kritický racionalism stačil odhalit podvrženost Libušina soudu, naprosto selhal v názorech o české vědecké terminologii, o esthetické ceně písní lidových a zejména o možnosti vytvoření novočeské kultury. Jako každý člověk, i on byl otrokem představ svého mládí a nedal se pozdějším pokrokem přesvědčit, že jeho soud z r. 1780 o nemožnosti dalšího rozvoje českého jazyka je navždy odbyt. Sám by si rozvoje toho jistě byl přál a na samém konci života se jeho nedůvěra počínala viklat, ale v celku přece starý předsudek nepustil ho z pout až do smrti.

Jungmann, zrozený o dvacet let později, věřil více v lid český i v plodný účinek práce generace Dobrovského nežli tento sám. Jeho úsilí křísitelské stavělo přímo na základech Dobrovského, arci již směleji a šířeji. Ačkoli při tom nebylo lze se vyhnout neshodám v nejednom směru ‹v prosodii, terminologii, v koncepci slovníku, v názorech o české praehistorii› Jungmann jemným a taktním svým vystupováním dovedl — což jest opětně důkazem jeho vzácné schopnosti taktické — pracovat po dlouhá leta vedle Dobrovského, aniž došlo k nepřátelskému přiostření poměru mezi nimi, které mohlo nastat velmi snadno,

kdyby bylo bývalo více křiklounů druhu Stachova.

Tento mír pominul rázem, jakmile se objevila třetí generace, horliví mladíci, z nichž někteří, zejména Šafařík, útočností se úplně rovnali Dobrovskému. Tito radikálové viděli v autoritě Dobrovského pouto, které musí být odstraněno za každou cenu, a zároveň napadli i generaci Jungmannovu, pokud se srovnávala se zastaralou křísitelskou reservovaností Dobrovského. Viděli jsme, jak Jungmann bezděky byl Hankou a Šafaříkem stržen do nastalých sporův a jak přes úctu k Dobrovskému se postavil na stranu mladých, instinktivně tuše, že z tohoto tábora vzejde budoucnost vlasti.
Boj komplikován byl ještě účastí Jana Nejedlého, jenž ve sporu o pravopis stejně neústupně hájil proti Hankovi pravopisu starého, jako Dobrovský oproti témuž Hankovi zase potíral pravost Libušina soudu. Nejedlý byl povahy neústupné a samovládné podobně jako Dobrovský, a sdílel nedůvěru Dobrovského vůči reformátorství Jungmannovu. Ovšem konservativnost, jež u Dobrovského byla následkem stáří, byla u Nejedlého účinkem předčasného ustrnutí duševního, z části i osobní nevraživostí na nepřátelského Hanku a na rostoucí popularitu Jungmannovu.
Tu došlo k podivnému a žalostnému zapletení sporů původně literárních. Metternichovská censura, od roku 1817 neslýchaně zostřená,* měla za úkol tlumit

* V letech dvacátých a třicátých bylo censurou zakázáno i otiskovati znova některé staré básně Puchmajerovy a Nejedlého, jež

každé živější hnutí v říši. Prudké polemiky pravopisné, prosodické, rukopisné i jiné rozvířily arci veřejnost značně; policie vpletla se také do těchto hádek z domnělých ohledů veřejných, a spisovatelé odnášeli tíhu jejího dozoru. Slovanské sympatie Čechů byly vládě také politicky podezřelé, i zavládlo v českém táboře hrozné rozčilení a úzkostlivé napjetí, které každou polemiku, ba i soukromé hovory žárlivě stopovalo, aby v nich policie nenašla záminku k persekuci českého hnutí vůbec.

Došlo k tomu, že mladý tábor český byl stotožňován s revolučními snahami mladých Italů »Karbonářů«. Sám stoupenec ypsilonu, Hněvkovský, sděloval 11. listopadu r. 1824 Vojtěchu Nejedlému, že »v Praze jsou všickni, kteří se přidržují *i*, v karbonářské pověsti«. Tím víc ovšem byl znepokojen Jungmann, když Jan Nejedlý dělal časté narážky na jeho »rusomanii« — výtka filologická, tehdy však i politicky choulostivá — a když Dobrovský opět a opět útočil na jeho »přemrštěné vlastenectví«, ba časem dovolil si psát i takové věci, jako v dopise Kopitarovi 28. července 1828 z Chudenic: »Die böhmischen E n r a g é bilden einen f ö r m l i c h e n C l u b«. Není pochyby, že Dobrovský ani Nejedlý nemínili výroky takovými denuncovat mladší školu, ale tato arci si podobné řeči, kterými Dobrovský a Nejedlý při svých společenských stycích se netajili ani před censorem a jinými

okolo r. 1800 vyšly nezávadně! I vydání Komenského Labyrintu světa, r. 1809 povolené, v dvacátých letech bylo policejně zakázáno.

úředníky, vykládala jako udávání z tajných spolků a jiných nebezpečných rejdů.*

Jan Nejedlý sám sice v boji nepohrdal prostředky vedlejšími (v dopise Hněvkovskému z 5. ledna 1828 psal, že Časopis duchovenstva musí ustoupit od nového pravopisu na nátlak »občanstva« a odběratelů), ale přes to, že neváhal na př. r. 1830 žádat za zabavení Musejníka, kde byl referát jemu nepříznivý, nebyl denunciantem, zvláště ne úmyslným. Všecka podezření, která v těchto rozvášněných letech byla vyslovena, nesou zjevně pečeť rozčilenosti; specielně u Jungmanna rozčilení to je tím pochopitelnější, že až do té doby nezvykl sporům veřejným a štvanice najednou z několika stran propuklé dotýkaly se jemné a citlivé jeho povahy nadmíru bolestně, zvláště když výroky odpůrců dostávaly se k uchu jeho z druhé ruky a tedy jistě upřílišeně.

Méně pochopitelno a omluvitelno jest, že literární historie pozdější, ba ani dnešní, nedovedla posoudit oněch sporův a obvinění s hlediska vyššího, nestranně. Napřed byl snižován Dobrovský a Nejedlý, později

* Tu došlo až k tomu, že Jungmann, ode vždy ctitel zásluh Dobrovského, vážně položil otázku: »Mýlili jsme se v tom člověku, — čili má on zvláštní příčiny toho jednání?« A vyslovil i podezření, zdali slavistika Dobrovského není jen theoretická, postrádající živého citu národního, t. j. zdali Dobrovský není jen »slavisierender Deutsche«. Okolnost, že Dobrovský skoro vesměs mluvil i psal (i Čechům) jen německy, názor ten zdánlivě podporovala. Jungmann viděl v jazyku hlavní známku národnosti, i bylo jen důsledno, pozastavoval-li se nad českostí muže, užívajícího skoro výhradně němčiny.

Jungmann. A zatím, když klidně uvážíme všecky ty spory ‹zvláště náruživě vylíčené v dopisech Čelakovského Kamarýtovi›, zbude z válečného pokřiku a obviňování jich o málo více než nic, a spory se objeví prostě jako průvodní jevy, družící se v dějinách ke každému prudkému přerodu sociálnímu, zejména ke konfliktům dvou různých generací. Snižovat jednotlivce za to, že jako lidé své doby měli účast na jejích aférách historicky nutných a podmíněných, je nejapnost nedůstojná vědy.

Nejasnosti, které i přes toto vysvětlení zůstávají v některých osobních poměrech tehdejších, netýkají se již celkem Jungmanna. Je to zvláště důvěrný poměr Dobrovského k Hankovi, kterého Dobrovský nepřerušil ani tehdy, když Hanku již pokládal za literárního podvodníka. Budiž však upozorněno ještě na jednu důležitou okolnost: V letech dvacátých Dobrovský trpěl stařeckou nedůtklivostí, Nejedlý jaterní chorobou, která jej činila dráždivým, a Jungmann již také často těžce churavěl. Příroda sama přičinila se, aby hlavním účastníkům bojů ztrpčila tehdejší leta.

Po desíti letech bouřlivých nastávalo konečně vyjasnění. Dobrovský se ho nedočkal, an zemřel na samém počátku r. 1829; Jan Nejedlý se ho dočkal, arci k své úplné porážce.

Nový pravopis šířil se přes odpor Nejedlého neustále. Všecky hlavní časopisy (Krok od r. 1821, Časopis musejní od r. 1827, Časopis duchovenský od r. 1828) ho užívaly, a když Nejedlý pořád hájil starého, Hanka za pomoci Jungmannovy vydal proti němu r. 1828 stručnou brožurku »O počátku a proměnách pravopisu českého«.

Brožurka ta podnítila poslední boj o pravopis analogický, boj, který na rozdíl od předešlých odbyl se veřejně a tiskem. Proti české brožuře Nejedlý vydal polemický protispis německý »Widerlegung«, a tím přinutil i vůdce novotářů k odpovědi německé. Jungmann za jisté účasti Vinařického napsal r. 1829 proti Nejedlému »Beleuchtung der Streitfrage über die böhm. Orthographie«.

V této brožuře — prvním a posledním to německém spise Jungmannově, jenž se vzácnou důsledností, jako pravý opak Dobrovského, psal výhradně česky — Jungmann opět po šestnácti letech vystoupil s velkou polemikou a zase vítězně. Nepřesvědčil sice tentokrát Nejedlého, jako onehdy »Bohemaria«, ale porazil jej na hlavu. »Beleuchtung« je vzor polemiky věcné a vtipné, v celku rovnající se polemikám Havlíčkovým, v bravuře jich nedostihující, ale převyšující je soustavným postupem důvodů, jež na hlavu odpůrcovu dopadají jak rány kladivem. Bod za bodem Nejedlý je porá-

žen a činěn směšným, často svými vlastními výroky, a Jungmann, již ne onen, jenž několik let před tím následkem útoků Nejedlého se obával o své postavení úřední, nýbrž Jungmann zocelený několikaletým bojem a vědomý si dosahu a ceny vlastní práce, suverenním tónem zákonodárce promlouvá o sporných otázkách. Vykládá nový pravopis, vykládá své zásady jazykově reformátorské s oslňující jistotou, jasností a klidem, skládá tak zároveň účet za třicetiletí velkolepé činnosti vlastní od Ztraceného ráje až po dobu sporu, ohlašuje další reformy pravopisné, které po r. 1840 také opravdu byly provedeny, vyvrací odiosní výčitky »rusomanie« a končí požadavkem — snášelivosti pro nové směry.

Jan Nejedlý na tuto nádhernou polemiku neodpověděl, a tím jeho porážka byla i zevně zpečetěna. Snad ani pražská censura nedovolila mu odpovědět; jisto je aspoň, že když starý zpátečník Palkovič Jungmannovi odpověděl r. 1830 německou brožurou v Prešpurku, Jungmannovi censura zabránila v odpovědi na tuto repliku (dle dopisu Palackého Kollárovi 31. května 1830). Konečný výsledek sporu však tím nebyl dotčen: Jungmann od té doby ujal se žezla vůdce národa, jehož nikdo mu již nemohl upírati, kdežto Jan Nejedlý zemřel po čtyřech letech zapomenut a zavržen veřejností až příliš přísně. Jungmann, i k tomuto nepříteli jemný a ušlechtilý, poslal mu darem ještě v posledním roce jeho života první svazek svého Slovníku, a »co přítele k hrobu jej doprovodil«.

Po skončení polemik let dvacátých a zejména po vydání Historie literatury Jungmann se vším úsilím pracoval o dokončení nejobsáhlejšího díla svého, Slovníku jazyka českého. Sbírky slov, které původně si činil jen jako pomůcky k překladům, stále rostly a časem vzrostly v rozměry veliké. Jungmann zprvu jimi chtěl přispěti F. F. Procházkovi a po jeho smrti Jiřímu Palkovičovi, který chystal český slovník. Když se nedohodl ani s Palkovičem, jednal s Puchmajerem a užíval rady a pomoci Dobrovského, leč ani s nimi se neshodl. Oni oba totiž si přáli etymologického uspořádání díla, kdežto Jungmann trval na pořádku abecedním jakožto praktičtějším, a mimo to Jungmann pojímal do slovníku i některá slova cizí, čehož oni neschvalovali. Těmito neshodami však Jungmann nedával se másti a pracoval již v Litoměřicích na svůj vrub v ohromném díle, nevěda, zdali se dožije ukončení jeho, tím méně, zdali se najde někdo, kdo dílo vydá tiskem.
Dohotovení slovníku stalo se mu myšlenkou zamilovanou. 18. dubna 1810 v dopise Markovi prohlašuje slovník za přední potřebu národní, a od té doby všecky přátele své bez ustání nabádá k spolupráci. Jeho city při slovníkářské práci odtud až po dokončení díla byly stálým přílivem naděje a odlivem zoufalství, že obrovské dílo nebude dokončeno. Veliký polský slovník Lindeův byl mu vzorem práce a mocnou pobídkou, ale zároveň jej děsil rozsahem. Jsa všelikými naléhavějšími pracemi přetížen, naříkal: »Mám toho nyní tolik před rukama, že nevím, kam s tím. Samému mně

zvláště při professuře téměř nelze co velkého vyvésti, a tak pořád zoufám nad tím Slovářem« ‹Markovi 24. září 1813›. Nejen to: cítil také, že jednotvárná práce slovníkářská vyčerpává mu síly a otupuje ducha. Sám si občas posteskl, že básnický dar jeho tak vy-prahne, a v dopise právě citovaném výslovně dí, že práce o slovník je »pravá oběť sebe samého«. A přece tajemná moc jej k této nudné práci táhla vždy znova. Jakmile se uvolnil od práce naléhavější, opět zasedal k slovníku a ani nemoce let pozdějších, stále těžší a častější, neochromily silné jeho vůle. Dokončiv Histo-rii literatury, oddal se slovníku zúplna a pokračoval tak horečně, že na příklad za rok 1832 napsal přes 250 archů, ač přes čtvrt roku byl nemocen. Všichni přední spisovatelé čeští jej podporovali menšími i vět-šími příspěvky, a koncem roku 1833 šedesátiletý ne-úmorný dělník spatřil dílo 33 let dokončeno.
Po namáhání vlekoucím se skoro do nekonečna, po nesčetných odkladech a překážkách byl by mohl si teď oddechnout. Ale osud byl k němu i nyní ne-uprosný a otrávil mu chvíle nejvyššího uspokojení: poslední dny práce slovníkové Jungmann dělil mezi svým dílem a mezi tesknými předtuchami u lože ne-mocného syna. A sotva zvěděl o dokončení slovníku, jediný syn jeho také dokončil pozemskou pouť. Otec, zoufající nade hrobem nadějného svého Josefa, se-sláblý úsilovnou prací, rozstonal se také.
Leč jakmile se poněkud pozdravil, bylo jeho první starostí, aby své životní dílo odevzdal národu. Dvě leta před dokončením slovníku podařilo se po mnoha

SLOWNJK

ČESKO-NĚMECKÝ

JOSEFA JUNGMANNA,

DOKTORA FILOSOFIE, PRAEFEKTA C. K. AKADEMICKÉHO GYMNASIUM NA STARÉM MĚSTĚ PRAŽSKÉM, AUDA UČENÉ SPOLEČNOSTI PRAŽSKÉ A ZBORU PRO WĚDECKÉ WZDĚLÁWÁNJ ŘEČI A LITERATURY ČESKÉ PŘI NÁRODNJM MUSEUM

POMOCJ ČESKÉHO MUSEUM.

Djl I.

A — J.

W PRAZE; 1835.

W knjžecj arcibiskupské knihtiskárně, u Josefy wdowy Fetterlowé, řjzenjm Wacława Špinky.

Titulní list Slovníku.

nesnázích založiti při museu dávno touženou společnost pro vydávání knih — Matici českou, jejímž prvým jednatelem a vedle Palackého hlavním původcem byl Jungmann. Mladý ústav přes vnější (policejní) i vnitřní překážky měl se čile k dílu a odhodlal se pomoci k vytištění spisu Jungmannovu jakožto základnímu kamenu literatury národní, ač div se tím nezakrvácel finančně, jsa nucen sáhnout i na vlastní základní kapitál, aby tisk díla mohl býti dokončen.

Podporou Matice Jungmann však nebyl zbaven starostí nakladatelských, naopak sám také musil veškery své úspory a »celou činži« ze svého domu (který si koupil brzy po příchodu do Prahy), vynaložit na tisk díla, jehož náklad sám předem odhadoval na 12.500 zl., sumu na tehdejší časy ohromnou.

Nemenší starosti byly spojeny s korekturou díla a konečným uspořádáním, ježto i mezi tiskem bylo potřebí dodávat do textu doplňky a opravy. Na štěstí i v tom Jungmann našel pomocníky mladší, z nichž zejména Šafařík platně přispěl k zdokonalení a přesnému vydání díla.

Šafařík, jenž po návratu z Jeny se dostal na gymnasium v Novém Sadě, trápen byl tamějšími poměry tak, že byl odhodlán odejíti odtamtud pryč kamkoli. Aby vynikající duch tento nebyl ztracen pro českou literaturu, čelní vlastenci pražští zaručili mu na pět let přiměřený plat, když přesídlí do Prahy. Jména dárců byla Šafaříkovi zatajena; mezi nimi však byl Jungmann i jeho stálý druh Marek.

Mimo účast Šafaříkovu usnadnila Jungmannovi namáhavé korektury i úleva v úřadě. Dostal totiž r. 1834, ač ne bez překážek, uprazdněné místo prefekta ‹ředitele› akademického gymnasia, i měl více volného času nežli dříve jako professor.
Za těch okolností během pěti let, od r. 1834 do 1839 vydán byl Slovník v pěti dílech velikého formátu. O rozsahu díla lze si učinit představu počtem: kdyby Slovník byl tištěn ve formátu této knihy, měl by as 15.000 stran, to jest 50 svazků po 300 stranách.
A tato úžasná práce nevyniká jen objemem, nýbrž i cenou. Přední odborník moderní, přísný a Jungmannovi nijak příznivý Jagić pronesl o ní úsudek svrchovaně pochvalný. Dle něho slovník Jungmannův stojí nepřirovnatelně výše nežli pozdější veliký český slovník Kottův, a také nade svůj vzor, Lindeův slovník polský vyniká nádhernou názorností v zpracování jednotlivých slov. Ačkoli vadou díla je příliš široký obsah, ježto v slovník pojata jsou i zbytečná slova polská a ruská, Jungmannův slovník má cenu trvalou a podnes nezastaral ‹V. Jagić: Istoria slavjanskoj filologii 1910, str. 246›.
K takové velikosti a výši se vzepjalo dílo, původně začaté jako skrovničká sbírka slov pro soukromou potřebu. Podivuhodně se splnila věštba Markova, jenž psal již r. 1815 Jungmannovi: »Cokoli z Vašich rukou vyjde, daleko všecky začátky převýší a za sebou zůstaví.«
Není tedy divu, že Jungmann, který až do smrti Dobrovského nedoceněn krčil se v ústraní, po dokončení

njm gednoho o druhém rozmlauwánjm a ochotným dobrowolenstwjm. *Milič.* xxiv. — § = *swobodná wůle, wolnost, dobrowolnost, samowolnost*, Freiheit, freier Wille, *Štjt. rkp.* Erlaubniß, Willkühr, Willkührlichkeit. *D.* Antenorowi dáno gest dobrowolenstwj tu zůstati, aneb ginam se bráti. *Let. Troj. k.* 26. Ti swědkowé nehodni, gichž chtienij a nechtienij w cizjm záležj dobrowolenstwj. *Pr. horn.* 33. *pr.* Tehdy cjsař dal České zemi swobodenstwj a uwolenj dobrowolenstwj, když přirozeného knjžete neměli, kohožby zwolili, toho by za kněze měli, libertas. *Dal. c.* 51. Dal gim swobodné dobrowolenstwj učiniti cožkoli (licentia. *Mm.*) arbitrium liberum. *Bel. rkp.* 24. W dobrowolenstwiu liuda, in beneplacito populi. *Ps. ms.* 105, 4 *et Tob.* 1, 14. *ms. glag.* Tehdy dobrowolenstwj z země wygeti mjti by neměl ani mohl. *Pulk.* 131.

DOBROWOLNICKÝ, *adj.*, -cky, *adv.*, *k dobrowolnjku se wztahugjcj*, Volontär-. Dobrowolnický oděw. *Garw.* 1. 14.

DOBROWOLNICTWJ, *n.*, *dobrowolnický stav.* Volontärstand. *J.*

DOBROWOLNJK, a, *m.*, *dobrowolný*, ein Volontär, Freiwilliger, *k. p. wogák, ochotnjk.* Branci i dobrowolnjci. *Us.* Zbor dobrowolnjků, Freikorps. *Bur.*

DOBROWOLNOST, i, *f.* = *wolnost, wůle*, die Freiwilligkeit, der freie Wille, Gutwilligkeit. Duše mé dobrowolnost, liberum arbitrium. *L.* Toho wšecku dobrowolnost dáwám gemu a geho plnomocného činjm, Freiheit, freier Wille. *Boč. exc.* 1577. Tázati zločince postaupně, *t.* neyprwé w dobrowolnosti, *t. po dobrém*, im Guten, potom s pohrůžkau, pak s přestrašenjm až i s mučenjm. *Ros.* — § DOBROWOLNOST, *dobrá wůle, přjzeň*, Gunst, Geneigtheit, die Gutwilligkeit, benevolentia, favor. Pro swau dobrowolnost došel cti, seine Gutwilligkeit machte ihm Ehre. *Sych. Phr.* A ta dobrowolnost, aby se zlé za zlé neodplacowalo. *Lom. utrh.* 55. Nehledj se k zaslauženj a dobrowolnosti pána Krista. *Hil. rkp.* 40. Budešli se wšemi dobrowolnost mjti. *Záw.* 145. Kohož sobě dobrowolnostj nenaklonjš, nenaděg se, aby geho mocj a ukrutenstwjm k sobě naklonil. *Ib.* Pomni na dobrowolnost Ducha sw., gemuž zwláště přisluše dobrowolnost neb dobrotiwost. *Hus. decr.* 11.

DOBROWOLNÝ, *def.*, DOBROWOLEN, lna, o, *indef. adj.*, -ně, *adv.*, *dobré wůle, rád, nenucený*, freiwillig, gutwillig, lubens. *Opp.* Nedobrowolný, *bezděčný*, haud lubens, invitus, ungern. *Wq.* Nedobrowolně, bezděčně. *Wq.* Dobrowolna, voluntaria. *Ps. Mus.* 118, 105. Dobrowolnj gsau nákladowé, kteréž činj ne pro potřebu te wieci, než k libosti lidské. *Pr. horn. rkp.* 97. Dobyté před dobrowolným poddánjm město rozchwátáno býwá. *Com. jan.* 719. Newjm niče o chudobě, gsa sám dobrowolen sobě, frei. *St. skl.* v. 138. Dobrowolný wogák. *Hág.* Dobrowolnau smrtj žiwota sobě ukrátiti, *Wq.* 806., selbst erwählt. *D.* Dobrowolně trpěti, *t. samochtě, naschwál.* Kdo se k čemu dobrowolně swolj, toho žádné práwo nerozwodj. *Prov.* A tak dobrowolně swého wlastnjho rodu welikau hanbu odkryl, an ho k tomu žádná potřeba a nauze nenutila. *W. pr. k. ž. přdm.* Dey nám poslušnau wjru, abychom gi dobrowolně konali a plnili. *Pcšjn.* 152. Dobrowolně hlawy swé pod meč podala. *Flav.* Dobrowolně odgel. *Let. Troj.* — § Dobrowolný list = Freiheitsbrief, literae passus. — § Dobrowolná dráha, (*pol.*) *silnice*, offene Landstraße. *L.* — § DOBROWOLNÝ, *přjzniwý, powolný*, gutmüthig, geneigt, wohlwollend, benevolus. *Wq.* 1134. Úmysln dobrowolného člowěk býwá za nos woděn, a ne od neylepšjch. *L.* August byl laskawý a dobrowolný. *Ib.*

DOBROWONNÝ, *adj.*, *dobré wůně*, wohlriechend, *k. p. zelina.*

DOBROWÝSLOWNOST, i, *f.*, *dobré wyslowowánj*, gutes Aussprechen der Worte. *J.* [prosodia. *Ros. gramm.*]

DOBROZDÁNJ, *n.*, *zdánj*, das Gutdünken, Gutachten, opinio

DOBROZELNÝ, *adj.*, *dobrých zelin*, gutkräuterig. *L.*

DOBROZEMNÝ, *adj.*, *dobré země*, guterdig, von gutem Boden. [*eccl.* blahozemny. *L.*]

DOBROZNĚNJ, *n.*, *dobré zněnj*, der Wohllaut. *D.*

DOBROZŘJZENOST, i, *prawost*, die Richtigkeit, *n. p. hodin. D.*

DOBROZRNY, *adj.*, *zrna dobrého*, gutkörnig. *L.* [*eccl.* blahozrnj. *L.*]

DOBROZWĚST, a, *m.*, evangelista. *Aqu. Weleš.*

DOBROZWĚSTOWÁNJ, *n.*, *s. v.* dobrozwěstugi, evangelium *Kinský ex cod. ms.*

DOBROZWĚSTUGI, owati, al, án, ánj, *čn. ndk.*, evangelizo, eine gute Botschaft bringen. *J.*

DOBROZWUČNOST, i, *f.*, *gakost dobrozwučného*, der Wohlklang. *D.*

DOBROZWUČNÝ, *adj.*, -ně, *adv.*, *dobře zwučjcj*, wohlklingend.

DOBROŽIZN, i, *m.*, *nom. viri. Čas. mus.* vi. 61.

DOBROŽLUČJ *et* DOBROŽLUČNY, *adj.*, *dobré žluči*, gutgallig, εὔχολος. *L.*

DOBRUČETI, *w.* BRUČETI.

DOBRUŠKA, y, *f.*, *město w Králowéhradecku, ginak* Pleština, eine Stadt im Königgr. Kreise. *Čas. mus.* iv. 318.

DOBRUŠUGI, *w.* DOBRAUSITI.

DOBRÝ, *def.*, *DOBR *et* DŮBR, a, o, *indef.*, *comp.* lepšj, (*w.* lepý), *intens.* DOBRAUČKÝ, DOBRAUNKÝ, DOBŘJČKÝ, *W.* DOBŘJNKÝ, *adj.* (*r.* dob, *cum formativo* r, *cf. hebr.* tob = bonus, *D. Slowanka* 37. *cf. germ.* tapfer, *Adlg.*) — § *DOBRÝ = *udatný*, tapfer, brav, fortis. Geden gešťě dobrý ustal bieše, *t. Ctirad. Dal. c.* 15. Neudatný neumi gedno láti, dobrý se dá u přjhodě znáti. *Ib. c.* 28. Pro swé dobré činy Šyr mil byl Čechům, gako Tateram wýr. *Ib. c.* 20. Tu Czechowé dobrzi biechu udatnie Niemczu pobichu. Slušie kazdému dobremu byti a swé země žiwotem braniti. *O wálce Panów s králem Janem* 1316. *w přjd. k Dal. u Cerron.* Budiž dobrý, bratře, mužešli pane. *Čas. mus.* i. *a.* 70. Bieše druhdy kněz zalabský, kněz slawný, bohatý, dobrý. *Rkp. Kral.* 60. W záhubu chceš wrci dobré ludi. *Ib.* 32. Ti dobřj druzi = *dobrodruzi*, fortes. *Kr. Stylf.* Byl dobrý w swéy mladosti. *St. skl.* 2, 167. Což křesťanstwa neywiec kde bylo, dobrých drahów tu musilo wšichni při tom dwoře býti. *St. skl.* 5, 1. Přjslowj (*Čechowe*) měli: ze podlé dobrého Pána dobrá gjzda býwá. *Pjs. Tab.* Podle dobré hospody nelze dogjti škody. *Dal.* — § DOBRÝ = *urozený, zeman*, adelich. Pan Lew bude obsielati pány i giné dobré lidi k tomu sgezdu. *Jan z Šwamberka r.* 1477. Gá gsem lepšj než ty, *t. urozeněgšj. Čas. mus.* i. *a.* 70. Dobrá družina, *bylo wogsko rytjřské, dobrowolně slaužjcj we wálce, negsauc přikázané, čjmž se od čeledi dělilo*, das freiwillige Chor der Edelleute im Kriege. Zaslubowati toho mjnjm zwláště Twé Milosti, gako Milostiwému pánu, že WM. taku wjru a lásku ráčili ke mně ukázati, a swú dobrú družinu, rytjře i panoše, k mé potřebě wyslati. A té dobré družině welmi děkugi, že sú mne na wšem poslušni byli. *Hynek z Poděb. r.* 1425. Dobrých a heroitských lidj synowé býwagj nepodařilj, zlj škůdcowé, *Prov.* heroum filii noxae. Od ginjch mnoha dobrých lidj slyšel gsem. *Ms. Čas. mus.* i. *d.* 48. — 2) DOBRÝ, *gakost žádanau magjcj*, gut, bonus. — *a*) *Podlé wěci, okolčnosti.* Dobrý základ položiti. Dobrau radu dáti. Dobrá odpowěď, *t. přjhodná.* Dobrý herec, *který dobře hrage. Užegi, prawidlům přiměřený.* Dobrý obraz, dobrá báseň. Dobrý maljř, básnjř. Pěwce dobra milugú bozi. *Rkp Kral.* 76. Dobrá čeština. Dobře hráti, hausti, psáti *atd.* Dobrý hráč, tanečnjk, šermjř *atd. D.* — *b*) *Podlé aumyslu, potřeby, pohodlný, užitečný*, gut, schicklich, tauglich, nützlich, heilsam. Do-

Ukázka ze Slovníku.

w Praze 5 Ledna 1840

[illegible]
gi poněkud znali, a w paměti zachowati ráčili, —
Že se swau milau rodinau zdráwi gste, gest nám
wšem milo slyšeti, a přegeme srdečně, aby
se Wám co neylépe wedlo.
Co se týká mého Slownjka, gsem rád, když o něm
se mlčj. Já welmi dobře znám geho nedostatky,

Jungmannův dopis Janu Kollarovi.

w Praze 2 ledna 18[illegible]

Předrahý Přjteli!

S hlubokým pohnutjm srdce četl gsem Waše přemilostné psanj ode dne 31 Prosince m. r. a se slzami poslauchaly ge má žena a zbýwagjcj mi dwě dcery Anna (wdana za Musila) a Kateřina, které wšecky Waši [illegible] a Milé j panj manželce Wašj swé úklony a pozdrawy oznamugj. Gjstým to opravdowé, že mimo nyjnj w Čechách awiactwost dobrých lidj a přátel nepočetj gest w neštěstj potěcha. Má Johanka wzala s sebau dobré gméno, lásku mnohých mladých přjtelkyň, a památku [illegible] a [illegible] rozumné panny. Ona wšak nebyla pro tento swět, ani swět ten cele pro ni, bylať plna wyšších idealů — a proto odmjtnauc několiko gj podaných [illegible] raděgi swobodnau zůstáwala. Byla konečně česka, ráda čjtagjc české knihy, zwlášť Waše spisy a z těch opět Waše kázanj. Odpustte wšak, že gá otec w gegj chwále se zahlubugi; gest to srdci zarmaucenému potěšitedlno, [illegible] i to mi geho [illegible] přjgemno gest, že gste Wy gi ponikud znali, a w paměti zachowati ráčili. —

Že se swau milau rodinau zdrawi gste, gest nám wšem milo slyšeti, a přegeme srdečně, aby se Wám co neylépe wedlo.

Co se týká mého Slowanjka, gsem rád, když o něm se mlčj. Gá welmi dobře znám geho nedostatky,

[illegible] mnohé [illegible] psáti [illegible], než lehké ujmi, [illegible] mnoho [illegible] obecného, a tak gako wšeliké
[illegible] se [illegible] nedokonalosti, budiž potomnosti [illegible]. Zdá mi [illegible] [illegible] [illegible] z pomoc[illegible] [illegible] [illegible] dodatky z opravy [illegible] [illegible], a [illegible] [illegible] po sobě [illegible] prácj, budete-li kdy k tomu [illegible] nějm přispěti, že to i [illegible] k jazyku i národu na[illegible] [illegible] učinjte, naděgi se.

[illegible] [illegible] [illegible] zaslal gsem [illegible] psáti ne posu[illegible]. [illegible], ale [illegible] [illegible] [illegible] knjžek, mne nad giné [illegible] dobu zanjmagjcjch, Grammatiky Bernanowy a Wašj Bohyně Slávy, a wšak sotwa gsem počal [illegible], přinesena mi do censury hotowá kritika [illegible]. [illegible] tak [illegible] péro, a powažuge swého [illegible] a [illegible], ustaupil gsem z té saudné stolice, [illegible] bez toho newiditý gsem přjtel. To wšak uprjmně řjci mohu, že Wáše srownánj Mythologie Indické se Slowanskau náležj mezi wěci negwýbornějšj, a mně negmilegšj, které gsem [illegible] w gakémkoli gazyku četl [illegible] se dotýče Wašj hypothese o gménu našeho národu od Bohyně Slá[illegible] [illegible], že [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], z [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ono

od bohyně nebo od mjsta, gakž Chodakowsky (w Žurnálu Ministerském) tušj, maje za to, že gméno lidu neb národu musj mjti znak gakýsi deriwacj swé, gako Řjm – Řjman, město – měšťenjn atd. Giný podhopagj, že by se od Slawy deriwowalo Sláwa, neb od Slowa z Slowo, a protož gsem w Slownjku Sláw za latinské měl a Třebo od Wel. ušito, za cizj položil. Gednak skrz takowé malicharnosti nesluššj se brogiti. Gistěgi ale čjnjme držjce se obyčegů, pokud wěc wůbec uznána a schwálena nenj. Co pjsete o nalezených listech od r. 1516 atd. gest pro etymologii welmi důležito, kdyby toho hodně mnoho bylo, aby budaucj Slowanský Grimm nalezl dosti látky k historické grammatice.

Milost mně od Gell. C. prokázaná i zde mi záwist u mnohých zbudila; že wšak uprjmněgšj Čechowé se z nj těšj, gest mi pro dobrau wěc našj milo, ač mně nic platno. Pánu učiteli Kadawému hotow gsem postaupiti ten wýtisk Slownjku za polowičnj cenu gestli p. Weber přiwolj. – Libušina Saudu s nimož u uwáženj wyjde u Společnosti učené, pokud se ale nic nestalo. Palacký a Šaf. se Konečně o to zasadili, aby Dobř. Krussdu naprawili. Na p. Šaf. neračte se hořčiti, on w prawdě to uloženo má od audů Wlasteneckého národnjho Museum, gakož i Zbor čili Comité naše gehož audem on nynj wyplňuge, abychom se přjsně warowali wšeho, což hádky by působiti nebo kormútiti mohlo,

S
ji
d
K
še
(r
ur
ko
T
z
do
úč
pr
a l
hr
čir
Fo
po
Ju
vy
po
jen
do
usp
rek
sat
zak
Ta
poc
r. 1

a wůbec abychom k obyčegné staročeské řeči wšemožně hleděli. On gako censor chodj po ledu, a musj býti welmi pozorliw, aby neklesl. O mé k Wám upřjmné oddanosti přeswědčeni snad býti ráčjte, a protož neostýchám se — nic přátelstwj našemu na škodu — prawiti Wám wždy co myslým, dauffage že i Wy opět mně mage odporugj-cý Wašemu mýněnj w dobré obrátjte. A wtom ohledu ne-račte se horšiti, když prawjm, že gsem blahořečil w srdci Wašemu poslednjmu spisu: o Slawě bohyni, uwiděw že čistau češtinau psán gest, a že byl mnoho za to dal, kdyby i předešlé neomrtedlné djla Waše

Slovníku byl zahrnován poctami. První známkou tajícího ledu neuznalosti bylo, že r. 1828 zvolen byl děkanem filosofické fakulty pražské university. Ale Královská česká společnost nauk ignorovala ho ještě šest let a přijala jej ve své řady teprve v 61. roce věku (r. 1834), davši se předstihnout literární společností university krakovské, která první ze všech vědeckých korporací jej zvolila svým členem (r. 1830).

Tím zahájena byla řada oficielních poct, plynoucích z uznání a obdivu nad monumentálním dílem. Dožadoval-li se Jungmann při vydávání Slovníku marně účinné podpory moci státní, byla mu za to později projevena pozornost aspoň — vyznamenáními. Státní a konferenční ministr hrabě Kolovrat, nejvyšší kancléř hrabě Mitrovský, petrohradská akademie a jiní vysocí činitelé hleděli poctíti skromného Jungmanna. Císař Ferdinand daroval mu prsten a udělil mu řád Leopoldův.

Jungmanna tyto pocty neoslepily; výslovně odmítl vyžádati si povýšení v stav šlechtický, k němuž Leopoldův řád jej opravňoval, a viděl ve všech poctách jen význam národní, doufaje, že mladší Čechové budou tím pobídnuti k pilné práci národní. Zvláštním uspokojením jej naplňovalo, že jeho představený, direktor, byl nucen jeho pocty se súčastnit — skrovná satisfakce za dlouholetá příkoří, jichž Jungmann v úřadě zakoušel od představených.

Také universita opět mu projevila úctu, zvolivši jej podruhé děkanem filosofické fakulty a nabídnuvši mu r. 1835 i rektorát. Jungmann sice čestný úřad ten od-

mítl, ale když r. 1839 byl mu rektorát nabídnut po= druhé, přijal jej nechtěje universitu připravit o vzác= nou slavnost. Jeho bratr Antonín totiž byl rektorem rok předešlý, a tak se stalo, poprvé v dějinách slavné školy té, že bratr bratru odevzdával úřad rektorský.

Nejmilejšími byly ovšem Jungmannovi soukromé, ti= ché a srdečné projevy vděčnosti od krajanů. Přesvěd= čený pessimista však nedal se uchvátit ani jimi a vi= děl v častých záchvatech nemoci, jež neustávaly ho trýzniti, protijed proti slávě, jíž nyní byl zasypáván. Temné tušení, že čistého štěstí se mu nedostane ni= kdy, splnilo se opět: při dokončení tisku Slovníku roku 1839 radost jeho »potlačena jest téměř cele«, jak sám řekl, »úmrtím mé milé dcery Johanny, perly mé ro= diny,« jak sám napsal. Osud podruhé zasáhl krvavě jej i rodinu jeho ve chvíli, kdy se všichni těšili na ne= zkalený oddech po celoživotním lopocení.

Jungmannův Slovník byl vrcholem oslňující řady znamenitých spisů, jimiž česká literatura básnická i vědecká rozkvetla v letech 1834—1840 (Máchova Márinka a Máj, Čelakovského ohlas písní českých a Růže stolistá, Palackého Dějiny díl I., Šafaříkovy Slovanské starožitnosti). Po tomto rozmachu následovala nějakou dobu díla méně významná, za to arci četnější. Jungmann sám byl i potom přese svoje stáří horlivě činný a živě se účastnil také cizích prací literárních.

Vlastní spisy drobnější a Ztracený ráj Jungmann na žádost přátel svých vydal souborně. Zamýšlel napsat ještě nová větší díla, zejména přeložil Iliadu, ale na dílo tak obsáhlé čas a síly již mu nestačily. Omezoval se na práce menší. Z pozdějších veršů jeho, zde ještě neuvedených, vyniká klassická óda k 40letému výročí panování císaře Františka, jeden z nejcharakterističtějších a nejvyspělejších plodů Jungmannovy literární i politické virtuosity. Útěcha mysli, indickým rytmem přeložený soubor hlubokých myšlenek staroindických, je zas ukázkou, do jakých metafysických a náboženských končin se hroužil duch jeho v dobách úmorné práce filologické.

Všestrannost Jungmannova i jinak ukazovala se zajímavě. Roku 1830 pomáhal vydávati prameny k dějinám university pražské. Roku 1837 zastupoval Palackého v redakci Musejníka, kamž také jindy přispíval veršem i prósou. Starý lexikograf si vzpomněl časem i na přírodní vědy; tak roku 1838 překládal pro Musejník meteorologické pojednání!

Hlavní jeho pozornost obrácena byla ovšem i nadále k jazyku českému. R. 1832 v důležité úvaze O různění českého písemného jazyka (v Musejníku) varoval příliš horlivé novotáře moravské a slovenské, aby spisovnou češtinu nekazili; pozoruhodno, že Jungmann zde jako jinde jeví obvyklou taktní opatrnost a mluví o slovenské odluce jazykové bratrským tónem, jejž bohužel někteří mladší spisovatelé čeští na škodu věci později vystřídati prudkými útoky.
Arci v snaze po obohacování české literatury vědecké Jungmann jako stařec neustával. Přiměl Marka, aby vedle Logiky zpracoval i českou Metafysiku. Hynovo »Dušesloví« a Fysiku J. F. Smetanovu opravoval jazykově, jak činil u mnoha jiných nových knih českých. Staral se o vydávání »Výboru« ze staré literatury české, a sám svou Slovesnost i Historii literatury s velikou pílí přepracoval k druhému vydání. Do poslední chvíle neustával myslit na pokrok národní: roku 1844 dokonce vyslovuje i přání po české universitě, jejíž vznik svými snahami a pracemi tak vydatně připravoval.
Při všech těchto pracích Jungmann stále vykonával školní svůj úřad, až chřadnoucí zdraví donutilo jej roku 1844 po 45leté službě odejíti na odpočinek. Že i tento poslední klid byl umdlenému starci zkalen těžkým úrazem postihnuvším jeho vroucně milovanou choť, bylo jen pokračováním osudu, jenž jej stíhal po celý život.

Neduhy stále se vzmáhající a hromadící nutily Jungmanna v posledních letech často se léčiti v lázních. Jeden takový pobyt v lázních v Šternberku u Smečna r. 1845 stal se památným Jungmannovými Zápisky.

Dvaasedmdesátiletý kmet sepsal tam sbírku aforismův o svém životě a svých názorech, pravý to klíč k pochopení životní dráhy jeho. Spisovatel, jenž po celý život byl zahrabán v knihách a ve školách, objevuje se v nich hlubokým duchem, jemuž za závojem všední lopoty před zrakem nitra se rozevírají dálky věčnosti. Není to filosofický systém tvořený, ale filosofická zpověď prožitá. Jen několik slov o těžkých oněch problémech, ale kolik ta slova povědí těm, kdo dovedou chápat! Tu a tam kratičká vzpomínka ze života, jinde poznámka o zamilovaném českém jazyku a jeho osudech i potřebách jsou určitými body v řadě úvah, ale jimi všemi, a zejména několika úvahami rázu náboženského vane těžké kouzlo utrpení člověka, který trýzněn jsa vlastní kamenitou cestou životní a stejně rozechvíván násilným panstvím tyranů duchovních i světských, na druhé straně cítil, že tyranství to potrvá pro chabost zástupů pletoucích si na sebe bič a neschopných k samostatnosti, člověka, který ve vlastním životě zažil tolik trpkosti, že se k němu rád nevracel ani ve vzpomínkách. Jen v jakési vzdálenosti od sebe pociťoval Boha, v jehož všudypřítomnost věřil rozumem, ač vzdálen jsa ode všech církví, Boha, k němuž se modlil modlitbou nikým neslyšenou: »Dobrý stvořiteli! Nestojíš o slávu červy tebou stvořenými tobě prokazovanou.«

Tak mluvil k svému bohu muž, jenž skromně i hrdě rovněž odmítal slávu. Muž, který uměl trpět a z utrpení se naučil soucitu s lidstvem i s němou tváří, jak učili jej dávní Indové. Muž, který se na svět díval okem zachmuřeným, a přece bez jalových nářků pseudofilosofických uměl se s láskou oddat práci nejtěžší, najíti tvůrčí rozkoš v díle nudném a uspokojení v sebeobětování pro ty, kteří po leta ani nevěděli a necítili, kdo to mezi nimi se ubírá po této zemi.

Jungmann vlastními zkušenostmi dopracoval se k stanovisku, blízkému Schopenhauerovi. Ale jeho soucit, pessimism a představy o světě byly odměřenější, kompromisnější a tím přiměřenější k celému názoru tomu nežli je radikalism Schopenhauerův. Jungmann byl t i c h ý g e n i u s, jak jej nazval Kollár, ač bezpočtukrát bylo mu toto jméno upíráno. Byl-li k boji donucen, byl bojovníkem prvního řádu; ale nemiloval hluku, nenosil ani své přesvědčení na odiv a celý život svůj hodil osudu v oběť jako velikolepý experiment. »Já nenávidím samovládu v literatuře a rád vidím a slyším cizí mně i odporná mínění; čas z toho, co býti má, ustanoví,« řekl. Tak při všem pessimismu doufal v běh věcí, který zachová na živu vše, co je života schopno. Přinášel své mozoly v oběť pokroku a těšil se, když jeho práce byla překonána něčím lepším. Toužil, aby národ se brzy rozvil tak daleko, aby budova osvěty české zakryla základy položené tichým geniem. Tiše a skromně šel životem, viditelný téměř jen ovocem své práce, a stejně tiše odcházel. V letech, kdy život národní nabýval netu-

JUNGMANN
Z POSLEDNÍCH LET ŽIVOTA

šeného rozmachu, kdy v Praze vystoupil již jiskrný zjev mladistvého Havlíčka, Nestor a patriarcha tohoto života daleko na samotě dusil v hrdle svém povzdechy: »Šalebný, pokrytský, úskočný světe!« — Mojžíš, který přes čtyřicet let vedl národ pouští mrtvolného absolutismu a neměl se dočkati zaslíbené země svobody ani projevů slovanského bratrství v památném roce 1848.

V době rozmachu toho Jungmann chřadnul den ode dne. Jeho Zápisky jsou plodem ducha umdleného, vězněného v chorém, umírajícím těle. Proto jejich perspektivy jsou zachmuřeny. Vane z nich sychravý dech resignace. A přec i tato troska velikého ducha, toto úryvkovité dílo nejen vzácným uměním slohovým, nýbrž i obsahem uchvacuje vnímavou duši, která se nedá odstrašit nezvyklou smělostí některých názorů jeho, děsících šosácké moralisty a impotentní psychology. Hle, domnělý knihomol, jenž dovedl sestoupit až ke dnu těžkých a nahých pravd, nepřístupných dogmatikům, jenž nedal se mýliti cetkami na pravdu navěšenými! Sestoupil hlouběji než kdokoli z jeho národa před ním — hlouběji nežli Hus, Chelčický i Komenský.

Jako na nich scholastika doby jejich (neboť nikdo se nemůže docela vymknouti svému okolí), tak arci i na něm utkvěly stopy jeho doby — osvícenství, absolutismu i romantiky. Avšak i on dovedl z doby své a nad ni vyniknout; dovedl otázky života v praxi řešit dalekozírně a tak velikolepě, jako před ním snad jen Komenský: v nejtěžších poměrech vlastních rozžíhat věkostálé světlo vrstevníkům i potomstvu.

Překonal dobu svou jako málokdo. Je vtahován v její spory, ale dovede v nich zachovati své hledisko, svůj směr tíhnoucí k velkým zájmům, nad rozepře malicherné. Když mlčí, působí nejvíc. »Nehýbá se s místa a přece způsobuje, jako nebe, mnohonásobné přeměny,« dí Konfutse o dokonalém člověku.
A nyní, kdy druhá a třetí generace národní jaře postupuje cestou, kterou on proklestil, naučiv Čechy, jak řekl Palacký, mysliti a mluviti po staročesku i novoevropsku zároveň — teď starý vůdce píše v Šternberku poslední báseň svou Hvězdohoru, teď blahoslaví chvíle strávené na ňadrech přírody, »podál od dýmu a těsných lžizdvořilosti vazeb«, které jej svíraly po celý život: blíží se k matce přírodě, ale teprve nyní, když se v jejím náručí tělo jeho má rozpadnouti v prach.

Ještě v poslední chvíli se roznítil pro dobro a upozornil na nový blahodárný proud valící se k nám od západu: r. 1846 píše pojednání o spolcích střídmosti. Sám tajně si vyčítal, že prý častým pitím vína v Litoměřicích zavinil svou nemoc — on, jenž hostinci se vyhýbal celý život — a stoje již jednou nohou v hrobě, ještě ukazoval milovanému národu na sebekázeň jako podmínku zdraví tělesného i duševního.
Blíží se r. 1848, půltisíciletí trvání university pražské. Vlastenci chystají se zvoliti Jungmanna slavně jubilejním rektorem. Ale jízlivý osud, jenž od samého narození si s ním zle zahrával, nedopřáv mu ani českého jména, osud, který po celý život mu v cestu stavěl

překážky, i tentokrát klade mrazivou ruku na jeho rámě a překazí tyto naděje. 14. listopadu 1847 těžce zkoušený muž umírá tuberkulosou.
Pohřeb jeho byl obrovskou manifestací vzkříšené národní síly, jaké Praha neviděla již od staletí. Za krátko arci světodějné události politické odvrátily národ od vzpomínek na velikého vůdce, a teprve při oslavě stoletých narozenin jeho roku 1873 učiněny počátky k splacení dluhu památce jeho — postaven mu pomník z kamene i pomník životopisný. Pak lhostejnost se obnovila, ba koncem 19. století jméno jeho bylo potřísněno nízkými pomluvami od lidí nechápajících jeho velikosti. Od roku 1908 však jeví se tak silná reakce proti této době žalostného poblouzení, že veřejné mínění se obrací, ba sami někteří dřívější háncové ustupují od předsudků svých a není daleka doba, kdy vznešená a čistá postava Hudlického velikána zazáří jasněji nežli kdykoli dříve, aby již nikdy nezmizela ze řady největších synů české země.

JUNGMANNŮV POMNÍK V PRAZE

LITERATURA.

Základní dílo literatury o Jungmannovi je Václava Zeleného »Život Josefa Jungmanna« (1873/4), podrobný životopis, líčící zevní příběhy jeho života a jeho činnost na základě rozsáhlého studia původních pramenů v širokém rámci současných dějin českých. Přes nedostatky v pojetí vnitřního života Jungmannova, příliš povšechnou kritiku jeho díla a jednotlivé omyly dílo to v celku nepozbylo podnes ceny.

V novější době vyšel o Jungmannovi jediný obšírnější spis: E. Chalupného »Jungmann« (1908/9). V prvé části autor kritickým rozborem prokazuje bezpodstatnost pomluv proti Jungmannovi namířených, v druhé načrtává positivní obraz jeho povahy, jeho činnosti politické a vůbec křísitelské.

Z kratších statí, věnovaných Jungmannovi, v souborných dílech literárně historických přední místo zaujímá práce Jaroslava Vlčka v »Dějinách české literatury« (II. díl, 2. svazek, dosud nedokončený), pak Arnošta Denise v »Čechách po Bílé Hoře« (II. díl, 1902, přel. J. Vančura); dosti věcného poučení podává i J. Jakubec v Laichterově »Literatuře české 19. století« (I. díl, 2. vydání r. 1910). Ovšem zejména Jakubci vadí obojakost, s níž k objektivnímu líčení připlétá stranické nebo nekritické poznámky.

Velmi čile rozvíjí se v posledních letech (1908—1911) drobná literatura monografická o Jungmannovi v Listech Filologických (články M. Hýska »Bürgerovy ohlasy v české literatuře« z roku 1908 a A. Nováka »Lukianovy ohlasy v české literatuře« z roku 1910 patří sem jen částečně; úplně Jungmannem se obírají A. Novák v úvaze »Jungmannův článek o klassičnosti« z roku 1910 a K. Hikl v práci »Jungmannova Slovesnost a její předlohy« z r. 1911).

Ze starších prací zajímavy jsou ještě dvě, arci strannicky založené. Ferdinanda Schulze »Josef Jungmann« (1873), zaujatý pro Jungmanna a proti Nejedlému i Dobrovskému, a studie Josefa Krále »O české prosodii« (v Listech Filologických roku 1893 a násl., u výtahu vydáno knižně r. 1909 pod názvem »Česká prosodie«), zaujaté naopak pro Dobrovského a proti Jungmannovi. Obojí stanovisko je již překonáno. Schulze vyvrátil

V. Zelený r. 1874 ve shora uvedené knize, Krále M. Červinková-Riegrová v Osvětě 1895 a E. Chalupný ve shora uvedené knize. (Královy názory pokusili se hájit hlavně J. Jakubec v uvedené stati z r. 1910 a Pavel Váša v časopise Matice Moravské 1910, ale oba patrně postřehše nicotnost obrany své, sami ustupují od nich již r. 1911 ve svých spisech o dějinách české literatury.)

DOSLOV.

Spis tento, rovněž jako předešlý svazek »Zlatorohu«, věnovaný Havlíčkovi, pracován je dle těchto zásad:

Část reprodukční pořízena byla dle návrhův autorových a za přímé účasti jeho. Není jen sbírkou obrazů, nýbrž volena tak, aby text účelně doplňovala.

Textová část je založena vědecky; na rozdíl od obvyklé historie literární vychází v prvé řadě od studia duše a nikoliv od vnějších dat knihových. Podána jest formou přístupnou i neodborníkům, a přihlíží bedlivě k stavu i potřebám současné literatury dotyčného předmětu. Proto na př. při Havlíčkovi, jehož spisy jsou přístupny, nepoužíval jsem citátů, kdežto v této knížce pro nepřístupnost a neznámost Jungmannových spisů jsem jej často citoval.

Pro nedostatečnost posavadní literatury o Jungmannovi je tato kniha nová v celku i jednotlivostech. Každá téměř kapitola opravuje a doplňuje bádání posavadní. Tato novost a nezvyklost vyvolá asi částečný nesouhlas kritiky; zvláště asi mnozí budou tvrditi, že jsem Jungmanna přecenil. Já naopak jsem přesvědčen, že budoucnost postaví Jungmanna ještě výše nežli jsem jej postavil v této knize.

K domnělému obrazu Jungmannovu, pojatému do knihy, sluší vysvětliti: Obraz ten před delší dobou koupil p. místodržitelský rada Blíženec, nynější majitel jeho. Obraz ten pochází z rodiny choti Jungmannovy, a ač je malován rukou neumělou, vykazuje některé podobnosti s pozdějšími, nám známými podobiznami Jungmannovými. Proto je pravděpodobno, že to jest obraz jeho z mladých let, anebo snad obraz jeho syna, i umístil jsem jej zde s laskavým svolením majitelovým, nechtěje tím ovšem předbíhati konečný úsudek o pravosti portrétu, bude-li kdy možno ji zjistiti.

Vzdávám upřímné díky též ostatním, kdo laskavě přispěli k vypravení knihy, zejména slavné správě knihovny Musea království Českého, majitelce originálů rukopisů zde otištěných, jejím úředníkům p. bibliothekáři prof. dru Č. Zíbrtovi a skriptorům pp. dru J. Volfovi a Ing. J. Kholovi, pak pp. J. Štencovi a dru L. Čermákovi.

V Táboře, 31. října 1911. E. Chalupný.

Týž autor vydal:

Studentské Směry, ročník III., 1901. ‹S A. Heinrichem.›
Studentské Směry, ročník IV., 1902.
Přehled, r. IV., 1905/6. ‹S V. Benešem.›*
Přehled, r. V., VI., VII., 1906/1909.*
Přehled, VIII., r. 1909/1910. ‹S F. Šelepou.›*

*

České studentstvo v posledním čtvrtstoletí. 32 str. 1902. ‹Rozebráno.›
Poměry táborského dělnictva. ‹S drem Jos. Pavlíkem.› 40 str. za 20 h. Nákladem Dělnického spolku v Táboře. 1903.
Studentská otázka a studentské sebevraždy. Napsali dr. E. Chalupný, F. Hanus, J. Picek, dr. R. Adamík, Ing. J. Fleischner a dr. F. Čáda. 160 str. za 60 h. 1904.
Úvod do sociologie. 496 str. za 6 K 80 h. 1905.
Slovo našim studentům. 20 str. za 10 h. 1906.*
Národní povaha česká. 45 str. 1907. ‹Rozebráno, II. vydání pojato do spisu »Havlíček«.›
Havlíček. Obraz psychologický a sociologický. 600 str. za 10 K. 1908.*
Antika a moderní život. 66 str. za 50 h. 1908.*
Studentstvo, tělocvik a Sokolstvo. 8 str. Nákl. České Obce Sokolské. 1908.
Jungmann. 200 str. za 2 K 80 h. 1909.*
Úkol českého národa. 82 str. za 1 K 20 h. 1910.*
Politické úvahy. 185 str. za 2 K 60 h. 1911.*
Vznik české strany pokrokové. Historická studie. 64 str. za 20 h. Nákl. S. Kubíčka v Táboře. 1911.
Karel Havlíček. Životopis. 71 str. se 16 přílohami. Nákl. Manesa ‹Zlatoroh› za 1 K 80 h. 1911.

* Lze obdržeti v »Přehledu«, Praha II., Ječná 5.

Chlumčanský dostal
a všecko bylo tiško. My
jila s naší, on sám
se však sobě špatně
sám. Varšava jest v
čeká hus Klaru. A tak
te se dobře, učinte mn
Panu otci (moji rodičov
a milujte svého u

Z...

Brouně...
prosp...
píšit...

[illegible]

Dopis Jungmannův příteli Karešovi

[illegible] nic, [illegible] v[illegible] [illegible].
[illegible] Mik přijde. To přiložený [illegible]
[illegible] wzal, [illegible]
[illegible]
[illegible] pirpilovati, [illegible]
[illegible] u pitomstv!! —— [illegible]
[illegible]
[illegible] pamětku:
[illegible] Německo-český [illegible], který [illegible]
[illegible] celý od [illegible]
[illegible]
[illegible] podle [illegible] Homera, [illegible]
[illegible] do [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] povídku [illegible]
[illegible] Rankum [illegible]
[illegible] podle [illegible]
[illegible]

[illegible] ještě [illegible] plakat, [illegible]
[illegible] Slovanům [illegible] (~~[illegible]~~) Na příklad hned
toto: Týž Hanka vydá v té nové dobropisebnosti Sla-
bikář, malý mluvnik t. gramatyku, a zeměpis dítkám
[illegible] jakýs, jenž vydal Otázky na dítky (znamenitá kni-
ha) vyhotovil také nauku o Duši podle Campe, a
[illegible] pracuje. Kramář tvořuje Zeměpis větší,
a [illegible] Zdejší Professor Matematyky obírá [illegible]
přirozených věcí hystorye, k fisyce a matematyce
[illegible] Chemii české. A tak vidíte, že sem tam [illegible]
[illegible] děje, což by Vámi pohnouti mělo, aby jste i Vy
se znova vzchopili a v průčelí spisovatelův českých
vstoupiti sobě zachtěli. Moje děti i Jarička [illegible]
[illegible] Pepík jest [illegible] krásny [illegible] mi rostů,
jedna bude brzo větší než matka. Bojím se toho
okamžení když řekne: Táto ~~[illegible]~~ dej muže!! ——
Ještě jednou se pokusím žádati do Prahy, dostaneli
[illegible] Professuru i a tak Rhetorika prázdná se stane,
ač to z těžka dosáhnu, proto že Director již má
jiného v milosti. O Vojně tu jako jinde plno řečí.
Že by Papež z Říma ušel, není pravda. Náš kříž

Chlumčanský dostal psaní od tamtud de dato 15 Dubn a všecko bylo ticho. Myratova armáda prý se již spo-jila s naší, on sâm jde do Prahy – do zâstavy. Polâ-ci však sobě špatně poradili, že povstali proti Ru-sôm. Varšava jest v popeli. Třeba čekat času, jak čeká husa klasu. A tak môj laskavý přîteli mej-te se dobře, učinte mne poručena Vašemu milêmu Panu otci (moji rodičovê 1813 oba brzo po sobě umřeli) a milujte svêho upřîmněho

Josefa Jungmanna *

vení od tamtud de dato 15 Debr

natova. armáda prý se již spo

de do Prahy — do zástavy. Polá-

oradili, že povstali proti Ru-

opeli. Třeba čekat času, jak

můj laskavý příteli nej-

e poručena Vašemu milému

ě 1813 oba brzo po sobě umřeli

příměného

Josefa Jungmanna

*

Chalupný, Emanuel
Josef Jungmann

M